

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE KELİME DÜNYASI

144849

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Funda AFŞAR

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖZBAY

ANKARA – 2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Funda AFŞAR'a ait "AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE KELİME DÜNYASI"
konulu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili Bilim Dalında YÜKSEK
LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	Vii
GİRİŞ	
AHMET HÂŞİM'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ ve ÜSLÛBU, ŞİİRLERİ VE ESERLERİ.....	1
A. HAYATI.....	1
B. KİŞİLİĞİ ve ÜSLÛBU.....	5
C. ŞİİRLERİ.....	14
D. ESERLERİ.....	19
1. BÖLÜM	
AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE KELİMELER.....	22
1.1. AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE TOPLAM KELİME SAYISI.....	23
1.2. KELİME SIKLIKLARI.....	25
1.3. AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE KELİME AİLELERİ.....	43
1.3.1 Tabiatla İlgili Kelimeler.....	43
1.3.2 Zamanla İlgili Kelimeler.....	49
1.3.3 Gökyüzü ve Gök Cisimleri ile İlgili Kelimeler.....	54
1.3.4 Duygu Bildiren Kelimeler.....	58
1.3.5 Renk Adları ve Renk Çağrışımı Yaptıran Kelimeler.....	63
1.3.6 Hayvan Adları ve Hayvanlarla İlgili Kelimeler.....	70
1.3.7 Çiçeklerle İlgili Kelimeler.....	73
1.4. KELİME TÜRLERİ.....	77
1.4.1 İSİMLER.....	79
a) Soyut İsimler – Soyutlaştırma	
Somut İsimler – Somutlaştırma.....	82
b) Özel İsimler.....	84
1.4.2. ZAMİRLER.....	85
1.4.3. SIFATLAR.....	87
a) Gramatikal Sıfatlar.....	88
b) Yargı Sıfatları.....	91
1.4.4. ZARFLAR	
a) Durum Zarfları.....	96
b) Zaman Zarfları.....	97
c) Benzerlik Zarfları.....	98

1.4.5. FİLLER

1.4.5.1. FİİL UNSURLARI.....	103
a) Zarf-fiiller.....	103
b) Sıfat-fiiller.....	105
c) İsim-fiiller.....	106

1.5. TAMLAMALAR.....107**1.5.1. İSİM TAMLAMALARI.....107**

a) Varlıklar ve Kavramlar Arasındaki Nesnel İyelik Münasebetini Gösteren İsim Tamlamaları.....	110
b) Tamlayan ve Tamlanan Arasındaki İlişkinin Mecazî ve Öznel Olduğu İsim Tamlamaları.....	112
c) Somut Varlıkların Soyut Varlıklara İzafe Edilmesiyle Yapılan İsim Tamlamaları.....	115
ç) Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı İsim Tamlamaları.....	119

1.5.2. SIFAT TAMLAMALARI.....121

a) Varlık ve Kavramların Objektif İlişkilerini Gösteren Sıfat Tamlamaları.....	124
b) Mecazî ve Öznel İlişkilere Dayalı Sıfat Tamlamaları.....	125
c) Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı Sıfat Tamlamaları.....	128
ç) Sıfat-fiillerle Yapılan Sıfat Tamlamaları.....	130

1.5.3 Unsurlarından Biri veya Her İkisinde de Sıfat Tamlaması Bulunan İsim Tamlamaları.....131**1.5.4 Unsurlarından Biri İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....133****1.5.5 Unsurlarından Biri veya Her İkisi de Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....134****2. BÖLÜM****TEKRARLAR VE SANATLAR.....135****2.1. TEKRARLAR.....135****2.1.1. KELİME VE KELİME GRUBU TEKRARLARI.....135**

2.1.1.1. Türe Göre Kelime ve Kelime Grubu Tekrarları.....	136
a) İsim Tekrarları.....	136
b) Sıfat Tekrarları.....	137
c) Zarf Tekrarları.....	138
ç) Fiil Tekrarları.....	139
d)Edat, Bağlaç ve Ünlem Tekrarları.....	140

2.1.2. MISRA VE CÜMLE TEKRARLARI

2.2. EDEBİ SANATLAR.....	141
2.2.1. MECAZLAR VE SEMBOLLER.....	142
2.2.2. TEŞBİH.....	146
2.2.3. TEŞBİH-İ BELİĞ.....	147
2.2.4. İSTİARE.....	148
2.2.5. TEŞHİS ve İNTAK.....	149
2.2.6. TEZAT.....	149
2.2.7. DİĞER SANATLAR.....	151
a) Tacâhül-i Ârif.....	151
b) Hüsni Ta'lil.....	152
c) Mübalağa.....	152
AHMET HÂŞİM'İN BÜTÜN ŞİİRLERİ.....	154
PİYÂLE.....	155
Şİ'R-İ KAMER.....	162
GÖL SAATLERİ.....	175
GÖL KUŞLARI.....	177
SERBEST MÜSTEZAD NAZIMLARI.....	180
KİTAPLARININ DIŞINDA KALAN ŞİİRLER.....	199
SONUÇ.....	221
KAYNAKÇA.....	225
ÖZET.....	228
ABSTRACT.....	229

ÖNSÖZ

Edebiyat dünyasının tartışmalı isimlerinden biri de Ahmet Hâşim'dir. Biz bu çalışmamızda Hâşim'in kelimelerinden yola çıkarak onun üslûbunu belirlemeye çalıştık. Bunun için stilistiğin yöntemlerini kullanıp onun şiirlerindeki dil sistemini çözümledik. Her stilistik çalışmasında olduğu gibi biz de metni esas aldık. Şiirlerdeki bütün kelimeleri tek tek ele alıp çeşidini, hangi dilden alındığını ve metindeki anlamını belirledik.

Ahmet Hâşim hayatı boyunca yalnızlık çekmiş şiirlerinde döneminin sosyal olaylarını değil kendi iç dünyasını ele almıştır. Bu yüzden çok eleştirilse de o, bildiği gibi yazmaya devam etmiştir. Savaşta Çanakkale cephesinde görev almış, hayatı boyunca ekonomik problem yaşamış, yabancılık duygusundan kurtulamamıştır. Şiirlerindeki ferdiyetçilik biraz da onun gerçek hayatta yaşadığı bu sıkıntılardan kaynaklanır.

Onun şiiri insanı gerçek dünyadan alıp hayal beldelerine taşır. Gözümüzün önünde tüm renkleriyle, ışıklarıyla beliren tablolar, ruhumuzun derinliklerine inen bir musîki, derin bir yalnızlık ve karamsarlık, akşamın güzellikleri, gecenin ürperticiliği, ayın büyüleyici ışığı; bizi saran kuşatan benzetmeler, her okuduğumuzda yeni bir zevk, yeni bir mânâ bulduğumuz mısralar. Hâşim'in şiirini böyle anlatmak mümkündür.

Hâşim'in dili sadeleşme hareketi nedeniyle kısa sürede eskimiş, genç nesiller tarafından anlaşılmaz ve karmaşık bulunup okunmamıştır. Biz bir dil çalışması yaptık. Bazı değerlendirmelerimiz edebî bir üslûp çalışması gibi düşünülebilir; fakat biz bu çalışmada her zaman kelimelerden yola çıktık. Şiirleri değil kelimeleri ve dil sistemini inceleyerek sonuçlara ulaştık. Değerlendirmelerimiz de bu sonuçlara dayandırılmıştır.

Tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Ahmet Hâşim'in şiirlerindeki kelime dünyası üzerinde çalıştık. Bütün şiirlerdeki

toplam ve farklı kelime sayısını belirledikten sonra bu kelimeleri ifade ettikleri kavramlara göre “Kelime Ailesi” gruplarına ayırdık. “zaman”, “tabiat”, “duygu”, “gökyüzü ve gökcisimleri”, “renk”, “hayvan” ve “çiçek” adları olmak üzere yedi grup üzerinde inceleme yaptık. Her gruptaki kelimeleri ve yoğunluklarını belirledik. Bütün kelimelerin türlerini bulduktan sonra şairin en yoğun kullandığı kelime cinsini tespit ettik.

Bir üslûp çalışması yaptığımız için kelime türlerini incelerken sadece bizim için veri teşkil edebilecek olanları değerlendirmeye aldık. Üslûp açısından önem taşıyan bir diğer unsur da tamlamalardır. Şairin kendine has ifadeleri tamlamalarda belirginleşir. Biz sıfat ve isim tamlamalarını da kullanılışlarına ve şairin onlara yüklediği anlamlara göre sınıflandırdık.

Tezin II. bölümünde, şiirlerdeki tekrarlar ve söz sanatları ele alınmıştır. Bu sanatların bulunduğu yerlerden örnekler verilip şairin bunları nasıl kullandığı üzerinde durulmuştur.

Tezin sonuna üzerinde çalıştığımız şiirlerin metni eklenmiştir. Bu metinler Zeynep Kerman ve İnci Enginün’ün çalışmasından (1999) alınmıştır.

Bu çalışmayı yapmam için beni teşvik eden, tezimin her safhasında bana yol gösterip yardımcı olan sayın hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Özbay’a teşekkür ediyorum. Ayrıca tez çalışmalarında bana destek olan değerli arkadaşlarım Serpil Er ve Sema Aslan Demir’e, istatistiksel hesaplamalarda bana yardımcı olan Rahman Murat Afşar’a ve hep yanımda olduklarını hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Funda AFŞAR

KISALTMALAR

Arp.	Arapça
bkz.	Bakınız
B.A.K.S.	Batan Ayın Kenarına Satırlar
B.G.S.A.	Bir Günün Sonunda Arz�
Frs.	Farsça
i.	İsim
İ.T.	İsim Tamlaması
K.B.K.	Karanlıkta Beyaz Kuşlar
s.	Sayı
S.	Sayfa
S.T.	Sıfat Tamlaması
Tr.	Türkçe
vb.	ve benzeri
vs.	ve sair

GİRİŞ

AHMET HÂŞİM'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ ve ÜSLÛBU, ŞİİRLERİ VE ESERLERİ

A. HAYATI

Edebiyatımızın yakın tarihinde şiir dili ve yazdıkları nedeniyle çok tartışılan ve eleştirilen isimlerden biri Ahmet Hâşim'dir.

Âlûstîler diye tanınan ve çok sayıda ilim ve edebiyat adamı yetiştiren bir ülema ailesine mensup olan Hâşim 1887 (Enginün-Kerman, 1999:5) yılında Bağdat'ta doğmuştur. Babası Âlûstîzâde Ârif Hikmet Bey tahsilini Bağdat'ta yapmış ve Osmanlı coğrafyası üzerinde çeşitli yerlerde idarî görevlerde bulunmuştur. Annesi Sâre Hanım da Bağdat'ın bir başka köklü ailesi Kahyâzâdeler'dendir.

Hâşim'in çocukluğuna ait en önemli anıları annesiyle birlikte çıktığı Dicle kenarındaki akşam gezintileridir. Hâşim, "hasta ve mutsuz" olarak anlattığı annesine büyük bir sevgiyle bağlıdır. 7 yaşındayken annesini kaybeden şair bir süre, işi nedeniyle sık sık yer değiştiren babasının peşinde sürüklenir. Oğlunun bu şekilde düzenli bir eğitim alamayacağını düşünen Ârif Hikmet Bey onu İstanbul'a getirir. Hâşim öncelikle Türkçesini ilerletmesi için Nümune-i Terakki Mektebine yerleştirilir (1896). Bir yıl burada kaldıktan sonra Mekteb-i Sultanî'ye yani Galatasaray Lisesine kaydolur.

Galatasaray dönemi Ahmet Hâşim'in şiire başladığı ve sanatçı arkadaşlar edindiği yılları kapsar. Bu arkadaşlardan bazıları Ahmet Samim, Hamdullah Suphi, İzzet Melih, Refik Halid, Emin Bülend, Ahmet Bedi,

Abdülhak Şinasi gibi çoğu daha sonra edebiyat ve fikir tarihimizde iz bırakacak isimlerdir.

Okul yıllarındayken ilk şiiri *Hayâl-i Aşkım*'ı Mecmua-i Edebiye adlı mecmuada yayınlanır (7 Mart 1901). Bu başarıdan sonra okulda tanınmaya başlar ve adı “Şair Hâşim”e çıkar.

1907 yılında Galatasaray'dan mezun olan Hâşim Mekteb-i Hukuk'a kaydını yaptırır. Ancak paraya da ihtiyacı olduğu için Reji İdaresi'nde çalışmaya başlar. Bu arada 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi basında özgürlüğü getirir. Herkes her istediğini yazmaya başlar. İnanılmaz bir hürriyet atmosferi doğmuştur.

Servet-i Fünûn grubunun hiç sesinin çıkmadığı bu dönemde Abdülhamit aleyhine atıp tutan giderek seviyesizleşen bir edebiyat oluşmaktadır. Bu seviyesizliğe karşı tepki uyanacak ve Servet-i Fünûn dergisi okuyarak yetişmiş bazı gençler bir edebî topluluk kurmaya karar vereceklerdir.

Fecr-i Âtî adı altında toplanan gençler “San'at şahsi ve muhteremdir.” sözünü düstûr edinirler. Fecr-i Âtî beyannamesi altında Ahmet Hâşim'in de imzası vardır. Fakat topluluğun hemen hiç bir toplantısına katılmaz.

Bu topluluk kısa sürede dağılır. Bu sırada Hâşim de Fransızca öğretmenini olarak tayin edildiği İzmir'e gidip Mekteb-i Sultanî'de göreve başlar. İzmir'de *Göl Saatleri*'ni oluşturan şiirlerini yazıp neşrettikten sonra uzun bir suskunluk dönemine girer. Savaş yıllarıdır. I. Dünya Savaşında, yedek subay olarak askere alınır. Çanakkale Savaşına katılır. Savaş bitiminde İlaşe Nezareti müfettişi olarak denetim göreviyle Anadolu'nun çeşitli illerine, Aydın, Niğde, Manisa ve Konya'ya gider. Aralık 1918'de terhis edildiğinde işsizdir ve para sıkıntısı içindedir. Sonunda Sanayi-i Nefise

Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) estetik ve mitoloji öğretmenliğine atanır (1919).

Yine bu yıllarda onu yayın hayatına yeni başlayan "Dergâh"ın kadrosunda görürüz. Bu derginin ilk sayısında yayınlanan *Bir Günü Sonunda Arzû* (15 Nisan 1921) adlı şiiri edebiyat dünyasında alayla karşılaşılır ve acımasızca eleştirilir. Şair kendini savunmak için *Şiirde Mânâ ve Vuzûh* adlı makalesini neşreder. Dergâh'ta eleştirilere cevap verir. Bundan başka yine aynı dergide yayınladığı yazılarıyla nâsir olarak da tanınmaya başlar. İlk şiir kitabı *Göl Saatleri* 1921'de Dergâh yayınlarının ilk kitabı olarak basılır.

1924'te Ahmet Hâşim Paris'tedir. Açılan bir sınavı kazanarak girdiği Düyûn-ı Umumîye İdaresi'nin verdiği ikramiyeyi böyle değerlendirir.

İki yıl sonra Dergâh ve Yeni Mecmua'da yayınlanan şiirlerine *Şi'r-i Kamer*'leri de ekleyen Hâşim ikinci şiir kitabı olan *Piyâle*'yi çıkarır (1926). *Piyâle*, şairin bile beklemediği büyük bir ilgi görür. İlk baskı kısa sürede tükenir.

1928 yılı Hâşim için önemlidir. Hastalıkları artık iyice kendini hissettirmeye başlar. *İkdâm*'daki yazılarından bir kısmını ve Paris'e yaptığı geziyle ilgili intibalarını "Bize Göre"; *Dergâh*, *Yeni Mecmua* ve *Akşam*'da çıkan bazı yazılarını da "Gurabâhâne-i Laklakan" adıyla kitaplaştırmış, *Piyâle*'nin de ikinci baskısını yaptırmıştır.

Hâşim 1928 ve 1929'da hem dinlenmek hem tedavi görmek için iki Avrupa seyahati daha yapar. Şair, hem kalbinden hem böbreklerinden rahatsızdır ve hastalığı oldukça ilerlemiştir. Tedaviden istenilen netice alınamayınca 1932 sonbaharında özel bir klinikte tedavi olmak için Frankfurt'a gider. Şair, büyük acılar içinde çıktığı bu yolculuğunda "Frankfurt Seyâhatnâmesi" adlı seyâhatnâme türünün en güzel örneklerinden birini de

vücuda getirir. Artık, Hâşim'in sağlığına kavuşması imkansızdır. Tekrar İstanbul'a döner. Uzun bir zaman kendisine fedâkârca bakan Güzin Zarife Hanım'la nikahlanır. Sırf maaşını bırakabilmek için bu hanımla evlenen Hâşim'in 1 Temmuz 1921'de Hatice Muazzez adlı bir kadınla evlendiği ve bu evliliğin 3 ay sürdüğü kayıtlardan öğrenilmiştir (Enginün-Kerman, 1999:19).

Ölüm onu 4 Haziran 1933 Pazar günü bu âlemden alır. Ertesi gün büyük bir cenaze töreniyle gömülür. Şair ve yazarlardan, halktan ve öğrencilerinden oluşan büyük bir kalabalık onu son yolculuğuna uğurlar.

Hâşim'in ölümü herkeste büyük bir üzüntü yaratmış, onun ardından gazete ve dergilerde çok sayıda yazı çıkmış hatta *Mülkiye*, *Yeni Türk*, *Yedigün* gibi mecmualar onun için özel sayılar yayınlamıştır. Şair her ne kadar *Şeb-i Nisan* şiirinde,

Durgun suya baktım ve dedim: Âh ölebilsen
Mâdem ki yok ağlayacak mevtime kimsem.

dese de cenaze törenindeki kalabalık ve ölümünün ardından oluşan üzüntü onun yanıldığını gösterir.

Hastalığının en ıstıraplı günlerinde bile şiir yazmaya çalışan ve üçüncü şiir kitabının hayâlini kuran şairin ağzından çıkan son vezinli söz; "Şairlerin en garibi öldü" olmuştur.

B. KİŞİLİĞİ ve ÜSLÛBU

Ahmet Hâşim'in sanatını anlamak için kişiliğini de anlamak gerekir. Çünkü onun şiiri rûhunun ve iç dünyasının dışa yansımasıdır. Onun mizâcının ve sanatının bütün özellikleri şiirinde bulunabilir.

Ahmet Hâşim'in Bağdat doğumlu olması, annesiyle geçirdiği günler ve annesinin ölümü onun hem kişiliğini hem de edebî dünyasını hazırlayan önemli unsurlardır. Hasta annesiyle çıktığı akşam gezintileri, güneşin batışında çevreyi saran kızılık, çölün ve gökyüzünün sonsuzluğu, ay ışığının Dicle'ye yansıması onun çocukluğunun unutulmaz anıları olarak şiirlerde yer alır.

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
Sisler uzanırken o senin doğmanı bekler.

(O, 19)

Annemle karanlık geceler bâzı çıkardık.
Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık

(Sensiz, 20)

Ey eski kamer, sen bizi elbette bilirsin!
Annemdi o nûrunda gezen zıll-ı mehâsin,
Bendim o çocuk, bendim o sîmâ-yı tahayyür.

(Hazân, 21)

Hasta ve hüzünlü bir kadın olan annesinin ölümü onu derinden etkiler.

Bir gün ki hazân ufka kızıl dalgalı bir nûr,
Bir kanlı ziyâ haşrediyorken onu bir yed,

Bir bâd-ı haşîn aldı o rûyâyı müebbed.

(Hazân, 21)

Ahmet Hâşim İstanbul'a geldikten sonra da yalnızlık duygusundan kurtulamayacaktır. Galatasaray Lisesinde bu iç dünyası zengin çocuğu ilk keşfeden ve şiir yazması için yüreklendiren hatta ona "şair" diye hitap eden kişi edebiyat hocası Müftüoğlu Ahmet Hikmet olmuştur. İlk şiiri *Hayâl-i Aşkım* 1901'de *Mecmua-i Edebiye*'de yayınlanır. Bundan sonra edebiyatla uğraşan arkadaşlar edinirse de ömür boyu yalnızlık duygusundan kurtulamaz. İçe kapanıklığı ve yalnızlığı gerçek dünyadan kaçma isteğiyle birleşerek Hâşim'i hayâli bir dünyaya doğru iter. *Şi'r-i Kamer*'i oluşturan eserlerini de bu yıllarda yazmaya başladığını düşünürsek Hâşim'in hayâli bir dünyaya çekildiği doğrulanmış olur.

Lise yıllarından sonraki hayat mücadelesi, iş hayatında istediğini bulamama ve maddi zorluklar onun çevresine karşı hırçınlığını, kaçma isteğini ve hayâl âlemini besleyen unsurlar olur. Hayâl onun şiirlerinin temel ögesidir.

Hâşim'le ilgili önemli bir nokta da onun Fransız edebiyatına duyduğu ilgidir. Okul hayatında ve sonrasında Fransız edebiyatını günü gününe takip eder. Bu edebiyatın devirlerini ve şahsiyetlerini iyi tanır.

1902-1908 arasında eser vermeyen Hâşim'in bu dönemde kendini yetiştirdiği söyleyebiliriz. Özellikle Emile Verhaeren ve Henri de Régnier dikkatle okuduğu şairlerdir. Bu şairlerle ilgili yazdığı yazılara bakarsak onların sadece sanatlarıyla değil yaşantılarıyla da ilgilendiğini görürüz. Bilhassa Rémy de Gourmont için 'üstadım' der (Enginün-Kerman, 1991c).

Ahmet Hâşim sembolistlerin yayın organı *Mercure de France*'i dikkatle takip eder. Özellikle Rémy de Gourmont'un yazdıklarından etkilenir. Nurullah Ataç (1933), onun Gourmont hayranlığı konusunda şunları söyler:

“Ona en çok tesir eden muharir, Fransız münekkidi Rémy de Gourmont olmuştur; üstâdı, mürşidi odur. Gourmont’un indinde şiirin esası istiaaredir. Büyük şairler “duyanlar” değil “görenler”dir. Bunlar en mücerret şeyleri bile müşahhas kılabilirler.”

Hâşim’in sanatı ve şahsiyeti için iki önemli mesele daha vardır. Bunlardan biri *Fecr-i Âtî*’ye katılması diğeri de Çanakkale Savaşlarında cephede yer almasıdır.

Fecr-i Âtî beyannamesinin altında Hâşim’in de adı bulunduğu için edebiyat tarihine *Fecr-i Âtîci* olarak geçer. Fakat o, bu grubun toplantılarına hemen hiç katılmaz. Buna rağmen Hâşim beyannamede vurgulanan “San’at şahsi ve muhteremdir” prensibini topluluk üyeleri arasında en fazla benimseyen ve uygulayan şairdir.

1914 yılında askere alınan Hâşim, Çanakkale cephesine gönderilir. Böyle bir savaşın Hâşim’inki gibi bir rûhu etkilememesi düşünülemez. Ancak şair hiçbir şiirinde Çanakkale’den bahsetmez. O cephedeyken dönemin ünlü pek çok şair ve yazarı savaşı uzaktan takip eder. Bazıları çeşitli bahanelerle yurt dışına çıkar. Beşir Ayvazoğlu (2000:94) onun Çanakkale konusundaki suskunluğuna şöyle bir açıklama getirir:

“Hâşim, en zor zamanlarında ateş hattında bulunduğu halde Çanakkale hakkında ısrarla susması, hükümetin savaşı uzaktan takip eden şair ve yazarları savaş destanı yazmaları için Çanakkale’ye gönderirken, onu zaferin nasıl ve ne pahasına kazanıldığını bizzat yaşayarak görmüş bir şair olduğu hâlde yok sayması yüzündendir. Yakup Kadri’ye göre Çanakkale’ye gönderilen heyet Türkçülerden oluşuyordu; Hâşim ve Süleyman Nazif aslen Türk olmadıkları için davet edilmemişlerdi. Nazif bu yüzden Enver Paşa’ya ateş püskürmüştür; fakat Hâşim öfkesini dışa vuramadığı için alaycı bir tavır takınmayı tercih eder.”

1921'de "Dergâh" adıyla çıkan dergi sayesinde Hâşim asıl şöhretini yakalar. Derginin ilk sayısında çıkan *Bir Günün Sonunda Arzû* şiiri başlı başına bir hâdisse olur. Müphemiyet ve mânâsızlıkla suçlanan Hâşim, *Şiirde Mânâ ve Vuzûh* adlı meşhur makalesini yazarak kendini savunur. Bu aynı zamanda onun poetikasını da açıklayan bir yazıdır.

"Şiirde mânâdan ne kastedildiğini bilmiyoruz. Fikir dedikleri bayağı mütalâalar yığını mı, hikâye mi, mazmun mu; ve vuzûh bunların âdî idrake göre anlaşılması mı demektir? Şiir için bunları çok lüzûmlu sayanlar, şiiri tarih, felsefe, nutuk gibi bir sürü söz sanatları ile karıştıranlar ve onu asıl çehresi ve belirtileri ile seçip tanımayanlardır. Halbuki, şair ne bir hakikat habercisi, ne bir belâgatlı insan, ne de bir kanun yapıcıdır. Şairin lisânı nesir gibi anlaşılacak değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş musîki ile söz arasında sözden ziyâde musîkiye yakın ortaklaşa bir dildir.

(.....) Mânâ araştırmak için şiiri deşmek, terennümü yaz gecelerinde yıldızları ra'ş'e içinde bırakan hakir kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek. (.....) Şiirde her şeyden evvel ehemmiyeti haiz olan kelimenin mânâsı değil cümledeki telaffuz kıymetidir. (.....) Hâsılı şiir, peygamberlerin sözleri gibi muhtelif yorumlara elverişli bir mânâ genişliği taşımali. Bir şiirin mânâsı başka bir mânâ olmaya elverişli oldukça her okuyan ona kendi hayatının da mânâsını verir ve bu surette şiir, şairlerle insanlar arasında ortak bir duygulanma lisânı olmak mertebesine erişebilir. En zengin, en derin ve en tesirli şiir, herkesin istediği tarzda anlayacağı ve böylece sonsuz duygulanmaları içine alabilecek genişlikte olandır."

Sembolizmin Türk şiirindeki ilk ciddi yansıması olan bu görüşler devrine göre son derece modern sayılır. Daha sonra *Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar* başlığıyla bu yazı *Piyâle*'nin önsözü olarak çıkar. Bu açıklamayla Hâşim şiir hakkındaki görüşlerini ve prensiplerini de net bir şekilde belirtmiş olur.

Ahmet Hâşim'in ilk şiir kitabı olan *Göl Saatleri* 1921'de *Dergâh Mecmuası* tarafından yayınlandı. Bu kitaptaki şiirler de alaya karşılandı ve Hâşim eleştiri yağmuruna tutuldu. Hatta, *Akşam* şiirinde kurbağaya *bûlbûl-i âb* dediği için adı "Kurbağalar Şairi"ne bile çıkar.

Koca bir devlet çökerken onun geceden, kuşlardan, mehtaptan, gölden bahsetmesi elbette tepki yaratıyordu ve Hâşim fildişi kulesinde yaşamakla suçlanıyordu. Gerçekten de devletin içinde bulunduğu durum düşünülürse o, bu hâliyle kendi şahsi problemleriyle ilgili görünür. Kendi yarattığı hayâl âleminde yaşar. Hayatın acılarından ve gerçeklerinden kaçıp hayâlde oluşturduğu *O Belde*'ye gitmek ister.

Yazdıklarının çevresindekiler tarafından sürekli eleştirilmesi, yabancılığı nedeniyle dışlandığını hissetmesi, yalnızlığı, çirkinlik düşüncesi ve ekonomik problemleri onun sürekli bir karamsarlık içinde olmasının sebepleridir. Tüm bunların kaçışını hayâl beldelerinde arar. Fakat aradığını "mâi gölgeli o belde"de de bulamayınca oraya ulaşamamanın üzüntüsü içinde ölümü arzular. Ondaki karamsarlığın zaman zaman ölüm temasını ön plana çıkardığını şu şiirlerde görebiliriz:

Durgun suya baktım ve dedim: âh ölebilsen,
Mâdem ki yok ağlayacak mevtime kimsem.

(Şeb-i Nisan, 54)

O belde-i zer ü hûlyâda bekleyen gözler
"Nerde?" derlerse
"Ne oldu, nerde o?" derlerse, âh gözler eğer,
Miyâh-ı sâyede mevt-i fecî'imi anlat.

(Yollar, 44)

Bu duygu *Ölmek* şiirinde zirveye ulaşır.

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
 Oradan,
 Oradan düşmek ölmek istiyorum
 Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrânâ...
 (Ölmek, 5)

Onu içe kapanık yapan sebeplerden birinin de çirkinlik düşüncesi olduğunu söylemiştik. Hayatı boyunca dış görünümünden mustarip olan sanatçı *Başım* şiirinde kendini şöyle tarif eder:

Ürkerim kendi hayâlâtımdan
 Sanki kandır şakağımdan akıyor..
 Bir kızıl çehrede âteş gözler
 Bana gûyâ ki içimden bakıyor!
 (Başım, 11)

Çirkin olduğunu düşündüğü için kadınlardan da sürekli kaçar. Sık sık aşık olur ama aşık olduğu kadına açılmaz. Yalnızlıktan kurtulmak evlenip yuva kurmak ister. Birkaç kez nişanlanır ama bir türlü evlenemez. 1921'de yaptığı evlilik ancak 3 ay sürer. Bundan sonra 1933'te ölümünden bir ay önce kendisine bakıp ilgilenen Güzin Zarife Hanım'la evlenir.

Hâşim deyince elbette sembolizm ve empresyonizmden bahsetmeden olmaz. Onun *Şiirde Mânâ ve Vuzûh* adlı makalesinde söylediği, mânânın âhenge feda edilmesi ve müphemiyet, sembolizmin unsurlarıdır. Fakat sadece bunlar sembolizm için kâfi olamaz. Hâşim bu yazısında sembolizmin bazı unsurlarını müdafaa etse de asıl unsur olan 'sembol'e değinmez. Yahya Kemal de Hâşim'i sembolist olarak görmemez. Aslında *Göl Saatleri*'ndeki "Mukaddime" onun sanat anlayışını tam mânâsıyla ifade eder.

Seyreyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayâlin sularında,
Bir aks-i mülevvendir onunçün
Arzın bana ahcâr ü nebâtı.

(Mukaddime, 28)

Hâşim'e göre hayat şekillerden, renkli yansımalarından ibarettir. Şair hayata karşı bir seyirci tavrı takınır, realiteden kaçır. Dünyaya empresyonist bir gözle bakar. Yani dış dünyayı kendi hayâlindeki aldığı şekillerle anlatır. Bu sebeple Hâşim için sembolist diyebiliriz fakat ona empresyonist demek ve şiirlerinde sembolizmin bazı unsurlarını kullandığını söylemek daha doğru olur.

Servet-i Fünûn döneminde şiirimize Avrupa'dan giren yeni nazım biçimleri Hâşim tarafından da denenmiştir. İlk şiirlerinden bazılarını *sone* şeklinde yazan şair daha sonra *Serbest Müstezad* denemeleri yapar. *Yollar*, *O Belde*, *Zulmet* gibi şiirler edebiyatımızda serbest müstezadın en güzel örnekleri arasında sayılır. Özellikle hayatının son yıllarında Hâşim dördlükler üzerinde çalışır ve en başarılı şiirlerinden bazılarını bu biçimle yazar.

Türk Edebiyatındaki millileşme hareketleri Hâşim'i etkilemez. Hece ölçüsünün iyice yaygınlaşmış olduğu bir dönemde yaşadığı hâlde heceyle yazılmış tek şiiri bile yoktur. O, aruzun âhengini sever ve şiirlerinde başarıyla uygular.

Hâşim'in en çok eleştirildiği konulardan birinin de *dil* olduğunu daha önce belirtmiştik. Bazıları onun ana dilinin Türkçe olmaması ve Fransızca eğitimi almasından dolayı Türkçe'yi iyi kullanamadığını söyler. O dönemdeki en büyük rakibi Yahya Kemâl, Hâşim'in dili için şunları söyler: (Tanyol, 1985:184): "İyi şairdir, beni iyi anlamıştır. Fakat Türkçe'yi sonradan öğrendiği için şiir dili bozuktur." Yahya Kemâl *Piyâle*'nin Mukaddime'sindeki:

Zannetme ki güldür ne de lâle
 Âteş doludur tutma yanarsın
 Karşında şu gülgûn piyâle...

mısralarının yanlış olduğunu söyleyerek Türkçe'ye daha uygun olması için şöyle düzeltir:

Zannetme ne güldür ne de lâle
 Âteş doludur tutma yanarsın
 Karşında şu gül renkli piyâle

Hâşim, şairliği kadar nâsirliği ile de ün kazanmıştır. *Piyâle*'nin ikinci baskısının yapıldığı 1928 yılında nesirlerinden bir kısmını *Bize Göre* ve *Gurabâhâne-i Laklakan* adıyla iki kitap hâlinde neşretti. Bunlarda çeşitli fıkra, deneme ve gezi notlarını toplamıştır. Nesirlerindeki üslûbu çok başarılıdır. Abdülhak Şinasi (1963:71) onun nesri hakkında şunları söyler:

"İnce, zarif, nükteli, sanatlı, işlenmiş, kadife gibi yumuşak ve açılmış çiçekler gibi olgun nesrini meth için, ne söylense, belki az gelir. Ekseriyetle pek zeki ve bazen de için için müstehzi olan bu nesir hakikaten pek güzeldir. Nesriyle fikrinin ve hissinin üst tabakalarını ifade etmiş, nesrine zekasını vermiş, fakat dehâsını şiirine vermiştir."

Döneminde onun nesrini nazmından daha kuvvetli bulanlar da olmuştur. Büyük şair Cenap Şehabettin (1933) onun şiirini beğendiğini ama nesrinin daha kuvvetli olduğunu söyler. Nesirlerinin daha ilk cümlesinde onun parlak zekası ve renkli hayâlleriyle karşılaşmak mümkündür.

Ahmet Hâşim eleştirilmekten hoşlanmaz, insanların kendine acımasına dayanamaz. Çok değişken bir mizâcı vardır. Bugün övdüğünü yarın yerden yere vurabilir. Saldırgandır. Gazetelerde uzun süren, yıpratıcı

polemiklere girer. Sık sık küser, kavga eder ama çabuk pişman olur. Çevresindeki insanlara güvenmez. Kendini güvende hissettiği, huzur duyduğu yer ise bir mahalle kahvesidir. Onun kim olduğunu bilmeyen sıradan insanların yanında esprili konuşmaları, şen kahkahaları, hoş sohbetiyle bambaşka bir insan olur.

Peyami Safa (Ayvazoğlu, 2000:310) sıkça polemiğe girdiği bu arkadaşını ölümünden sonra bir konuşmasında şöyle anlatır:

“Avrupaî bir zekânın kalıbına dökülmüş Asyaî bir rûh. Fırat nehri kıyılarında doğan, samimiyetini hurmalıklardan, coşkunluğunu kızgın çöllerden bütün lirizmini melûl Asya’dan alarak Haliç sularına uzanan bir rûh: Menbaı Fırat, mansabı Haliç olan bir rûh.

Sen nehri kıyılarında büyüyen ve tekniğini sembolizmden, yeni edâsını sâf şiirden, san’atının konularını zeki Avrupa’dan alarak Haliç sularına kadar uzanan bir zekâ: Menbaı Sen nehri mansabı Haliç olan bir zekâ. Ve bu üç suyun terkibinden, şiirlerindeki nehirlere, göllere, havuzlara, yâkut sulara ebedî bir âb-ı hayat çeşnisi vererek akan Türk toprağında en mükemmel ve orijinal imtizacâtını bulan bir dehâ. İki büyük medeniyet ve kültürü iki büyük âlemi başında taşıyış. Birbirine katarak ondan Türk edebiyatının ebediyen öğüneceği yepyeni bir halita çıkarış. Az yazı ve çok söz. Fakat ölçülmüş ve düşünülmüş yazılar kadar tekemmül etmiş söz ve hiçbir zaman lâubali olmadığı halde ölçülmeden ve düşünülmekten söylenen sözler kadar tabîî ve samimî yazı.

Nazmı Asyaî bir melâlin musîkisi, nesri Avrupaî bir zekânın istihzâsı. Çöl güneşi altında kızışan, daima nâr-ı beyzâ halinde bir ihtiras. Barut dolu bir baş. Birinden ötekine sıçrayan kıvılcımlar ve sık sık âni patlayışlar.”

C. ŞİİRLERİ

Ahmet Hâşim'in şiirleri onun rûh dünyası ve psikolojisi ile ilgilidir. Şair ne yaşadığı dönemi ne de sosyal olayları şiirlerine yansıtır. Şiirlerinin basılış tarihlerine göre kronolojisi şöyledir.

1901	Hayâl-i Aşkım, Gece, Allahüekber, Gurûb, Perî-i Bahâr, İnce Güzellikler: Yedd-i Neseviyyet, İnce Güzellikler: Neseviyyet, Girye-i Niyâz, İnce Güzellikler: Ey Neseviyyet Şî'r Nedir?, İnce Güzellikler: Kadın Nedir, Çiçek Nedir?, Senin İçin, Mâî Gözler, Raksederken, Sevgilime, Terâne, Terâne
1902	Terâne, Gözlerini İlhamı, Gülerken, Sürûd-ı Emel, Her Güzellik İçin,
1908	Perî-i Hürriyet, Hilâl-i Semen, O Eski Höcreye Benzer Ki, Evim, Bayrak, Aks-i Sadâ, Güneşe, Kış, Yollar, Akşamlarım,
1909	Şeb-i Nisân, Zulmet, O Belde, Zühre'ye, Şî'r-i Kamer (Rûhum, Çıktığın Geceler, O, Sensiz, Hazân, Hasta İken, Çöller, Nehir Üzerinde) ve Mevsimler (Yaz, Sonbahar, Kış, Bahâr)serisindeki şiirler.
1910	Kendime, Rüşd, Şimdi, Gelmeden Evvel, Deniz, Geldin, Birlikte ve Şî'r-i Kamer'in son parçası olan Hâtıme, Gece
1911	Rüzgâr, Göl Saatleri (Öğle, Öğleden Sonra, Akşam, Gece, Gece Yarısı, Seher) ve Göl Kuşları (Siyâh Kuşlar, Mehtabda

	Leylekler, Karanlıkta Beyaz Kuşlar), Son Saat.
1912	Kuğular
1913	Kuğuların Avdeti, Yarasalar, Tulu'-ı Kamer.
1919	Batan Ayın Kenarına Satırlar
1920	Merdiven
1921	Bir Günün Sonunda Arzû, Ölmek, Parıltı, Şafakta, Bûlbûl
1922	Havuz, Piyâle
1923	Karanfil, Yarı Yol, Orman, Gece(Karanlık),
1924	Bir Yaz Gecesi Hatırası
1927	Başım
1932	Tahattur
1933	Süvâri, Ağaç,

Ahmet Hâşim'in şiirlerini çeşitli dönemlere ayırarak incelemek mümkündür. Şiirinin birinci dönemi sayabileceğimiz 1901-1908 yılları arası onun şiire yeni başladığı bir arayış dönemidir. Mehmet Kaplan (1975) bu döneme "çıraklık devresi" adını verir. Bu dönemde o, Fikret ve Cenâb tesiri altındadır. Bunun yanında Hâmid de en beğendiği ve etkilendiği şairlerdendir. Hâşim'in Şeyh Galib'e olan hayranlığı da bu dönemdeki eserlerinde daha belirgindir. Bu yıllar Servet-i Fünûn'un en parlak dönemleriydi. Hâşim'in hem biçim, hem konu hem de dil olarak Edebiyat-ı Cedide etkisinde olduğu şiirlerinde açıkça görülür.

İlk şiiri *Hayâl-i Aşkım* yayınlandığında Hâşim henüz 14 yaşındadır. Arkadaşları bu şiiri bulup ondan habersiz Mecmua-i Edebiye dergisine göndererek yayınlanmasını sağladılar. 1901'de yayınlanan bu ilk şiir tam da onun gelecekteki şiirlerinin ana teması yani "hayâl" üzerine kurulmuştur. Oldukça süslü ve sanatlı bir dil kullandığı ilk şiirinde büyük bir karamsarlık göze çarpar.

Münfail bir semâ-yı giryânın,
 Zerdî-i iğbirârı altında
 Münkeşif ;bir hazân-ı nâlânın,
 Gird-bâdî-i gam-nisârında
 (Hayâl-i Aşkım, 62)

1909-1920 onun yavaş yavaş kendini bulduğu ikinci devredir. Bu dönemde *Şîr-i Kamer* ve *Göl Saatleri* vardır.

Şîr-i Kamer'ler onun çocukluğuna ve iç dünyasına yönelik önemli eserlerdir. 15 yaşlarındayken yazdığı bu şiirlerde şair çocukluğunu, annesini, Dicle kenarındaki gezintileri anlatır. Şiirlerinin temel unsurları sayabileceğimiz gece, akşam, mehtab temlerinin daha çok çocukluğunda oluştuğunu ve bilinçaltında yer ettiğini bu şiirlere dayanarak söyleyebiliriz. Ergenlik döneminin mahsulü olan bu şiirlerde derin bir yalnızlık ve özlem hissedilir. Onun bu şiirlerde ümitsizlik içinde geçmişine sığındığını görürüz. Karamsarlık ilk dönemde olduğu gibi bu dönemde de oldukça yoğundur.

Annemle karanlık geceler bâzı çıkardık.
 Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık
 Sessiz uzatır tâ ebediyyetlere kollar...
 (Sensiz, 20)

Ey eski kamer, sen bizi elbette bilirsin!
 Annemdi o nûrunda gezen zıll-ı mehâsin,
 Bendim o çocuk, bendim o sîmâ-yı tahayyür.
 Bir gün ki hazân ufka kızıl dalgalı bir nûr,
 Bir kanlı ziyâ haşrediyorken onu bir yed,
 Bir bâd-ı haşîn aldı o rûyâyı müebbed.
 On beş sene evvelki hakikat hep o gündür

(Hazân, 21)

Şi'r-i Kamer'lerle aynı yıllarda yayınlanan *Yollar* ve *O Belde* şiirleri onun asıl üne kavuşmasını sağlayan şiirler olmuştur. Bunlar Türk edebiyatındaki en başarılı serbest müstezat örneklerinden sayılır. Şiirlerin ikinci döneminde sembolizmin etkileri giderek belirginleşir.

Şair *O Belde*'de mutluluğu bulabileceği hayâlî bir beldeyi anlatır. Bu şiir bize Servet-i Fünûncuların Yeni Zelanda'ya gitme planlarını hatırlatır. Sevgilisiyle birlikte şair bu beldeden ayrı kalmanın hüznünü yaşar. Kendini anlamayan "bugünkü beşer"den şikayetçidir. Toplumdan kaçıp hayâle sığınır. Şiire hakim olan zaman yine akşamdır; fakat bu şiirde akşamın mavi sıfatıyla nitelenmesi ilginçtir. Bu soyut dünya için şair özellikle mavi rengi seçer. Servet-i Fünûn'da da mavi gerçeklerden kaçışın sembolü olarak kullanılmıştır (Halit Ziya'nın *Mâî ve Siyah* romanı hayâl ve gerçek çatışmasını anlatır.).

Hâşim'in şiirlerinde hayâl kadar önemli bir başka unsur da *melâl*'dir. Melâli anlamayan üstelik de melâli yaşayanlara bir budala gözüyle bakan bu nesilden kaçıp uzaklaşmak ister. *Melâl* onun rûh dünyasının bir ifadesidir. Hatta, *melâl* kelimesine anlam kazandıran Hâşim'dir, demek bile mümkündür,

Yollar da tem olarak *O Belde*'ye benzer. Gerçek dünyadan kaçış ve hayâlî bir dünyaya sığınma bu şiirde de görülür. Şair akşamın çökmesiyle birlikte karanlıklara doğru uzanan yolların hayâl ülkesine gittiğini düşünür. Sonra bu hayâl beldesinden bahseder. Buraya gidememenin çaresizliği içindedir. Şiirde tıpkı *O Belde*'deki gibi göze çarpan bir renklilik vardır. Zaten o, hemen her şiirinde renk bildiren veya bu çağrışımı yaptıran kelimeleri kullanarak rengarenk tablolar oluşturur. Bu dönemdeki şiirleri onun empresyonist yaklaşımının en güzel örnekleridir. Fransız şiirlerine en çok da bu yıllarda yaklaşır. O, *saf şiir* arayışına girmiştir.

Şiirlerin son dönemi 1920'de *Merdiven* ile başlar. Bu şiir onun artık üslûbunu oturttuğunun ve olgunluk çağına girdiğinin ispatıdır. Şiir dilinde ve biçiminde gözle görülür bir değişme ve olgunlaşma vardır. *Piyâle* onun estetik anlayışının en güzel örnekleriyle doludur. İlk şiirlerindeki ağır dil, ağdalı terkipler yerini sâde bir anlatıma bırakır. Anlatımı kapalı, yoğun, kuvvetli bir ifade gücü taşır.

Bir bakır tasta alev şimdi havuz,
Suya saplandı sanki mızraklar
Açılıp kıvrılarak göklerde
Uçuyor parçalanın bayraklar

(Süvâri, 92)

Ömrünün sonuna doğru yazdığı birkaç dördlük ve bitiremediği şiirleri sanatının doruğunda olduğunu gösteren, kişiliğinin damgasını taşıyan, mükemmele yakın örneklerdir.

Gerçi ömrün senin şafaklarda
Yeni açmış çiçekle kardeşti,
Gerçi ömrüm benim ateşti,
Elimiz dalgalarda birleşti.

(Bitmemiş Şiirler, 94)

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde biçim bakımından Avrupa'nın etkisinde kaldığı özellikle ilk şiirlerinde bellidir. Servet-i Fünûnla birlikte edebiyatımıza *sone*, *terza-rima*, *triyole* gibi nazım şekilleri girer. Hâşim ilk şiirlerinden bazılarını (Kadın Nedir? Çiçek Nedir?, Gözlerinin İlhamı, Gülerken vs.) *sone* biçimiyle yazar.

Divan şairlerinin hoş bir âhenk sağlamak için kullandıkları *müstezad* Servet-i Fünûncular tarafından alabildiğine geliştirilir. Arûzun sadece mefûlû mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün vezniyle yapılan bu şekli hemen her vezne uygulanır. Hatta bir şiirde birden fazla vezin kullanılır. Servet-i Fünûncular bu özgürce tutumları nedeniyle kullandıkları biçime *Serbest Müstezad* adını verirler. Hâşim de şiirinin ikinci döneminde bu modaya uyar. Şiirinin en güzel örneklerini bu biçimle verdiği gibi serbest müstezadın gelişmesinde de önemli rol oynar.

Ömrünün son dönemlerine doğru dördlük biçiminde yazdığı bir kaç şiir onun şairliğinin iyice olgunlaştığının göstergesidir. Hâşim "saf şiir" arayışına dördlüklerinde ulaşır. Bu dördlüklerde dil sade, anlam ise yoğundur. Hâşim'in ömrü vefâ etseydi dördlüklerden oluşan bir kitap çıkarmayı düşündüğünü Ahmet Hamdi Tanpınar (1982:122)'dan öğreniyoruz.

Şiirde âhenge büyük önem veren şair âruz kalıplarının özel âhenkleri olduğunu düşünür. Anlam ve ses birliğini sağlamak için vezni değiştirmekten çekinmez.

D. ESERLERİ

1. ŞİİRLERİ

Ahmet Hâşim ilk şiirlerini kitaplarına almamıştır. Kitap hâline getirdiği şiirleri zaman sırası takip etmez.

İlk kitabı **Göl Saatleri** 1921'de Dergâh mecmuasının ilk yayını olarak çıkar. Kitap dört bölümden oluşmaktadır: *Göl Saatleri*, *Göl Kuşları*, *Serbest Müstezad Nazımları* ve *Muhtelif Şiirler*. Bu eserde *Mukaddime* ile birlikte toplam 34 şiir vardır. Hâşim *Göl Saatleri* ve *Göl Kuşları* bölümlerini oluşturan şiirlerini İzmir'de görev yaptığı sıralarda oradaki manzaralardan

etkilenerek yazmıştır. Bu kitap yayınlandıktan sonra alayla ve tepkiyle karşılanmış Ahmet Hâşim ağır eleştirilere maruz kalmıştır.

Hâşim *Dergâh* ve *Yeni Mecmua*'da yayınlanan şiirlerine *Şîr-i Kamer*'leri de ekleyerek ikinci kitabı **Piyâle**'yi çıkarır (1926). Kitapta *Piyâle* ve *Şîr-i Kamer* olmak üzere iki bölüm bulunur. *Piyâle*'de 15, *Şîr-i Kamer*'de 12 şiir vardır. Hâşim daha önce yazıp *Şiirde Mânâ* ve *Vuzûh* adıyla *Dergâh*'ta yayınladığı yazısını *Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar* adıyla bu kitabın önsözü yapar. Kitabın iki mukaddimesi vardır. İkinci *Mukaddime* Karaosmanzâde Cavide Hayri Hanımefendi'ye ithâf edilmiş bir şiirdir. Ayrıca *Şîr-i Kamer*'ler için yazılmış ayrı bir *Mukaddime* daha vardır. *Piyâle*'nin ilk baskısının kısa sürede tükenmesi o dönem için büyük bir başarıdır.

Hâşim'in yakın dostu Yakup Kadri bu kitap basıldığında İsviçre'dedir. Kitabı orada okuyup çok beğenir ve arkadaşına hemen bir mektup yazar. Hâşim Yakup Kadri'nin bu mektubunu *Alp Dağlarından* adıyla ikinci baskıya alır (1928). Ayrıca kitabın ikinci baskısına *Başım* şiiri de eklenir.

2. NESİRLERİ

Ahmet Hâşim'in çıkardığı nesir kitapları onun mensur yazılarının çok az bir kısmını içerir. Gazete ve dergilerde sık sık uzun süreli, yıpratıcı hatta kırıcı polemiklere giren Hâşim yorgun düşer ve Paris'e gider. Şair, bu seyahatteki intibalarını ve *İkdam*'da çıkan bazı yazılarından seçtiklerini **Bize Göre** adıyla kitaplaştırır (1928).

Gurabâhâne-i Laklakan ise şairin *Dergâh*, *Yeni Mecmua* ve *Akşam* gazetesindeki yazılarından seçtikleriyle oluşur (1928). Bu kitap adını Bursa'da bir Türk sanatı hayranı olan Gregoire Bay'ın iki sakat leyleği barındırdığı bahçeden alır.

Hâşim hastalık nedeniyle Frankfurt'a yaptığı geziden seyahâtnâme türünün en güzel örneklerinden biri olan **Frankfurt Seyahâtnâmesi** ile döner. Bu eser şairin ölümünden evvel yayınlanan son kitabıdır (1933). Sağlığında yeni harflerle çıkardığı tek kitap da budur.

I. BÖLÜM

AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE KELİMELELER

Her sanatçının eserlerinde kullandığı dil, biçim, öz kendi kişiliği ve yaşantısı ile ilişkilidir. Her eser, içinde sanatçının şahsiyetinden izler taşır. Her sanatçının dili kullanışı, konuyu işleyişi, anlatımı az çok farklıdır. Bu fark üslûbu ortaya koyar. Her yazarın ve şairin üslûbu kendine özgü olduğundan başkalarınınca uygulanması, taklit edilmesi mümkün değildir.

Edebî eserde üslûpla ilişkili üç temel nokta vardır. Bunlar; dil, biçim ve muhtevâdır. Bir yazar veya şairin üslûbunun oluşması için uzun zaman ve çok titiz bir çalışma gerekir.

Üslûp bilimi (stilistik) üzerine yapılan çalışmalar son zamanlarda yoğunlaşmış ve önem kazanmıştır. Bir şairin duygularını, iç dünyasını kelimelerinden, şiirlerindeki ifadelerinden ortaya koymanın mümkün olduğunu stilistik çalışmalar ortaya koymuştur.

“Bir metnin üslûp bakımından değerlendirilmesi, edebiyat araştırmasıyla dil biliminin üst üste çakıştığı bir sahada yer alan bağımsız bir disiplindir. Üslûp incelemesi, metni esas alır ve metindeki malzemedan hareketle onun özelliklerini belirtir.” (Sungur, 1992:109).

Stilistik çalışmalarda öncelikle eserin dil sistemi çözülmektedir. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi dil, üslûbun üç temel ögesinden biridir. Bundan sonra kelimeler ve ifadeler üzerinde çalışma başlar. Özellikle mecazlar, semboller, soyut ifadeler ve şiir diline has kullanımlar üslûpla ilgili değerlendirmelerde esas alınır.

Üslup çalışmaları; şairin kullandığı kelimeleri, kelimenin çeşidini ve özelliklerini, cümlelerin yapısını, türünü, ifade tekniklerini, söz ve anlam sanatlarıyla şairin kişiliğini kapsar.

1.1. AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE TOPLAM KELİME SAYISI

Biz bu çalışmamızda Ahmet Hâşim'in *Piyâle* ve *Göl Saatleri* adlı kitaplarında çıkan şiirleri ile bunların dışında kalan tüm şiirlerini ele aldık. İncelediğimiz şiirlerin sayısı 96'dır. Bunlardan dördü şairin ölümü sebebiyle tamamlayamadığı küçük parçalardır. Bunları da *Bitmemiş Şiirler* olarak numaralandırdık ve diğer şiirlere dahil ettik.

Ahmet Hâşim'in 96 şiirinde kullanılan toplam kelime sayısı 8043'tür. Farklı kelime sayısı ise 1793'tür. Toplam kelime sayısını farklı kelime sayısına böldüğümüzde kelime yoğunluğunu tespit ederiz. Bu sayı Ahmet Hâşim'de 4,48'dir. Yani şair bir kelimeyi şiirlerinde ortalama 4,48 defa kullanmıştır.

Bir şairin kelime yoğunluğunun düşük olması, onun daha zengin bir kelime dağarcığına sahip olduğunu gösterir. Biz Hâşim'in şiirlerindeki farklı kelime sayısını belirlerken onların görevlerini ve farklı anlamlarını göz önünde bulundurmдық. İsim şeklinin yanında; sıfat (*altın, acı, etek, karanlık, menekşe, gül, gümüş, zer...*), zarf (*doğru, perde, bugün, mest, nâlân, yer...*), ünlem (*güzelim, enîsem, perestîdem, âh...*), edat (*yalnız*), olarak kullanılan şekilleri de ayrı ayrı kelime frekanslarına dahil etseydik kelime yoğunluğu daha az olacaktı. Ayrıca yukarıda saydığımız kelimelere daha farklı pek çok örnek eklememiz de mümkündür (Sıfat ve zarf olanlar, zarf ve edat olanlar, zamir ve sıfat göreviyle kullanılanlar gibi). Farklı kelime sayısı belirlenirken iki ayrı anlama gelen kelimeler de (*arz: toprak, arz:bildirme*) bir kez sayılmıştır.

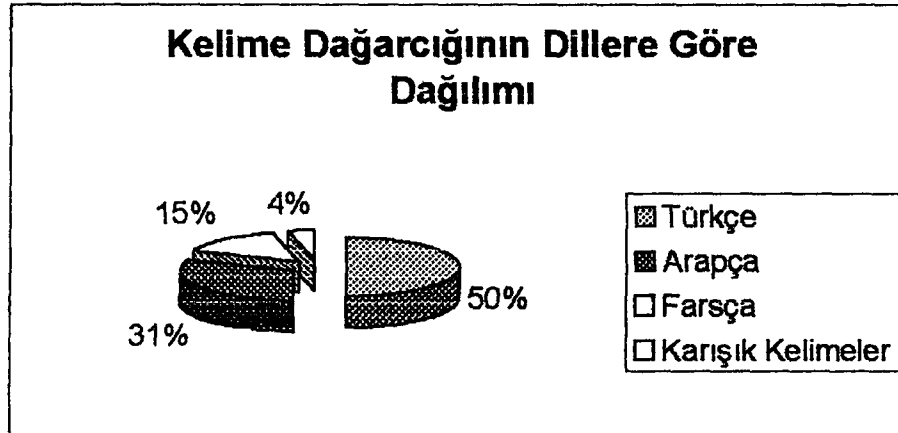
Bütün bunları göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yaparsak Hâşim'in şiirlerinde kullandığı kelime dağarcığı 2000'e yaklaşıp. Genellikle belli başlı birkaç konu üzerinde şiir yazan Hâşim'in kelime dünyası bu sebeple zengin görülmesi de kelimeleri kullanışı bakımından hayâl dünyasındaki zenginliği inkâr edilemez.

Hâşim için kelimelerin çokluğundan ziyâde "âhenkdâr"lığı önemlidir. Şair kelimelerin ya bir fayda veya zevk olduğunu söyler; fayda olması kelimelerin birer düşünceyi ortaya koymasından, zevk olması ise rûha hitap etmelerinden dolayıdır. Bu ihtiyacı karşılamak için yeni kelimeler icat edilmesini savunur. Şair, şiir ve kelime arasındaki bağlantı hakkında da şunları söyler:

"Şüphesizdir ki, yeni bir kelimenin icâdı güçtür; fakat mümkünsüzdür denilemez. Bir şiirin vücut bulması ne gibi şerâite muhtaç ise, onun icâdı da aynı şerâitin bulunmasına lüzum gösterir. Mahiyet itibariyle şiir ile kelime hiç farklı değildir. ... şiir tahlilî değil terkebîdir. Kelimeler de aynı surette, üzerlerinde çiçekler gibi açtıkları toprakları, kokuları ve mensup oldukları akvâmın evsâf-ı kâşifesini kendilerinde tevhit etmelidirler. Benim için şark lisanlarının kelimeleri, eski mezarlardan çıkarılmış gözyaşlarını saklayan küçük billur şişelere müşabih, her zaman nâmalum giryelerin âb-ı siminiyle doludurlar. O kelimeler, yıldızlar altında yaşayan ve seven akvâmın kelimeleri olduklarını bana daima hatırlattılar." (Enginün- Kerman, 1991b:99).

Bu sözler onun şiirlerinde neden Arapça ve Farsça kelimeleri yoğun kullandığını açıklamak bakımından da önem taşır. Hâşim'in bütün şiirlerinde kullandığı kelimelerin 2620'si Arapça, 1223'ü Farsça ve 4014'ü de Türkçe'dir. Çalışmamızda Arapça ve Farsça'dan dilimize girip zamanla yerleşmiş olan kelimeleri (*merdiven, gül, lale, bahçe, bahar, rüzgar, aşk vb.*) ve az sayıdaki Yunanca ve Fransızca kelimeyi "Türkçeleşmiş" kabul ederek son gruba dahil ettik. Geriye kalan 286 kelime Arapça-Türkçe, Arapça-Farsça ve Farsça-Türkçe birleşik kelimelerdir. Yani Hâşim'in şiirlerinin %49,9'u

Türkçe, %31,33'ü Arapça, %15,2'si Farsça ve %3,55'i de Arapça-Türkçe, Arapça-Farsça, Farsça-Türkçe karışık kelimelerden oluşur.

Grafik 1

1.2. KELİME SIKLIKLARI

Bir sanatçıyı en iyi ifade eden şey ortaya koyduğu eseridir. Biz, Ahmet Hâşim'in üslûbunu belirlemek ve şiirlerini daha iyi anlayabilmek için onun kelimelerini kullanacağız.

Şiir bir bütündür. Bu bütünü meydana getiren parçalar yani kelimeler içlerinde şiirin tamamına yönelik şifreler, gizli kodlar saklarlar. Şairin bir kelimeyi az veya çok kullanması bize bazı veriler sağlar. Bunun için stilistiğin yöntemlerinden biri de kelime sıklıklarından yararlanmak olmuştur. Sık kullanılan kelimelerle şairin şahsiyeti veya sanat anlayışı arasında bağlantı kurmak mümkündür.

Şairler bilerek veya bilmeyerek bazı kelimeleri diğerlerinden fazla kullanırlar, bu da bize onun üslûbu ile ilgili ipuçları verir. Biz Hâşim'in en sık kullandığı kelimeleri belirleyerek aşağıdaki tabloyu oluşturduk. Tabloda en az 10 defa kullanılan kelimelere kadar çoktan aza doğru bir sıralama yaptık.

Hâşim'in şiirlerinde en sık kullandığı kelimeleri ve bunların frekanslarını şöyle bir tabloyla gösterebiliriz:

NO	KELİME	FREKANSI
1	bir	366
2	o	197
3	bu/bunlar	160
4	sen/sana	96
5	rûh	92
6	ol-	78
7	ve, her, ben/bana	67
8	gibi	60
9	nûr	55
10	göz	54
11	ufk/ufuk	53
12	ziyâ, semâ	51
13	hayâl,	50

14	bütün	48
15	et-	45
16	hep /hepsi	42
17	su, akşam	39
18	eyle-	38
19	şimdi, ne	36
20	şî'r, hüzn	35
21	üst, kalb	34
22	gül-	33
23	yine, leyl/leylî, gece, aşk	32
24	yer	31
25	renk, gölge	30
26	zulmet, sükût, gel-	29
27	ses, gam	27
28	hande, gül, emel, el, deniz	25

29	kamer, his, aç-	24
30	kuş, dök-/dökül-	23
31	yol, kadın	22
32	sanki, rûya, girye, ebed, bahâr, âh	21
33	şeb, git-, bil-	20
34	uzak, sâye, gûyâ, bak-, ağla-, mâh	19
35	hüsn, hayât, çiçek, çehre	18
36	uç-, titre-, sar-, nücûm, leyâl/leyâlî, dağıl-	17
37	sevdâ, sarı, leb, gizli/gizle-/gizlen-, evet, dur derin	16
38	zaman, şey, havâ, hasta, güneş, düş-, dem, bâd	15
39	yalnız, soluk, sev-, ömr, öl-, mâî, karşı, ince, âb , ateş, iç(i.), hâb, gör-, baş	14
40	zer, sâf, güzel münevver, biz, melâl, göl, aks mehtab/mâhtab, fecr, doğ-, de-, büyük, böyle, benze-, altın	13
41	yorgun, samt, ak-, dal, dil, sakîn, ra'se, alt, karanlık,	12
42	ye's, var, sükûn, sön-, sol-, nefha, mâtem, mahmûr, in-, hûyla, heves, hâzan, eski, bekle-, âfâk, bugün	11

43	ümîd, tehî, sîne, seher, nazar, lerze, gök, ezhâr, eşcâr, encüm, dudak, bûse, dûr, âhenk, anla-/anlat-	10
----	--	----

Tablo 1

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde en sık kullandığı kelime belgisiz sıfat olan "bir"dir. Her görüntüyü, her manzarayı, her duyguyu esrarengiz "bir" belirsizliğin arkasına getiren şair, şiirlerini sisli bir havaya sokuyor. Bu durum şairin kişiliği ile de yakından alâkalıdır. Yakın arkadaşı Yakup Kadri (2000:11), Hâşim için; "Onun varlığı, bir çok zıt unsurların karmakarışık kaynaştığı bir yerdi." diyor. O, varlığındaki bu şairâne karışıklığı şiirlerine de yansıtmıştır. Parlak ve keskin bir zekaya sahip olan Hâşim gördüğü gerçeklerden kaçmaya ve saklanmaya çalışan bir karakter olarak karşımıza çıkıyor. Bunun için de:

O belde
 Hangi *bir* kıt'a-i muhayyelde?
 Hangi *bir* nehr-i dûr ile mahdûd?
Bir yalan yer midir veya mevcûd
 Fakat bulunmayacak *bir* melâz-ı hûlyâ mı?
 Bilmem ...

(O Belde, 45)

mısralarında anlattığı "O Belde"yi bütün muğlaklığı ile zihnimizde oluşturmaya çalışır. Belirsizliği kuvvetlendirmek için "muhayyel, dûr, yalan, melâz-ı hulyâ" gibi kelimeleri de kullanarak dumanların, buzlu camların arkasına sakladığı "O Belde"ye gitmek ister.

Bir gün yine bîçâre kadın hasta uzanmış
 Tüllerde...
 Uzaklıkları *bir* sâye-i mûhiş,

Bir dul gibi örterdi dumanlarla, elemle,
 Hep, gölge adımlar *bir* âheng-i ademle,
 Vâdileri kaplardı serâpâ gece sessiz.
 Eb'âdı boğan reng-i tahassüs gibi *bir* sis,
Bir lerziş-i sâkinle günün na'sını örter..

(Hasta İken, 22)

Yukarıdaki şiirde de görüldüğü gibi Hâşim belirsizlik oluşturmakta oldukça ustadır. Bunun için "bir" kelimesinin yanında bize bu hissi verecek pek çok kelimeyi büyük bir âhenkle kullanır. Aşağıdaki örnekler de onun bu tavrını açıkça gösterir.

Bazan sarı *bir* çehre-i rûya gibi hissiz
 Tenhâ *bir* ufuktan görünürsün bize sessiz...
 Çehrenden akan hüzn-i ziyâ, hüzn-i müebbed
 Her rûha döker giryeli *bir* hasret ü gurbet
Bir hasret ü gurbet ki bütün geçmişe aid:

(Çıktığın Geceler,18)

Bir ufk-ı tehi, *bir* gece, binlerce sitâre
 Samt-ı ebediyyetle bakar hâb-ı bahâra...
Bir kafil, üç beş deve âheste ilerler,
 Tâ önde gider gölgeli *bir* şekl-i mükedder,

(Çöllere,23)

Şair, çocukluğunu ve annesini anlattığı 'O' şiirinde geçmişini de sislerin arkasından görür. Hâşim'in burada annesi ve kendisi için "bir" ifadesini kullanması dikkat çekicidir.

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm

Sisler uzanırken o, senin doğmanı bekler.

Yukarıdaki örnekte hasta kadının ve çocuğun kim olduğunu şair bilir. Fakat okuyucu bilmez. “bir” kelimesinin buradaki fonksiyonu *kuvvetlendirmeye* daha yakındır. Şiirde “bir” diye belirtilen kişiler şair için malûmdur, fakat müphemiyet muhatap yani okur için, söz konusudur. Bu Hâşim’in üslûbunun önemli bir özelliğidir.

Ayrıca şair “bir”den türetilmiş olan *biraz(5)*, *birden(6)*, *biri(5)*, *birer(6)*, *birbiri(1)* kelimelerini de kullanmıştır.

Cümlede genellikle doldurma bir söz gibi kullanılan “bir” kelimesini Ahmet Hâşim, manzarayı bulanıklaştıran bir ressam fırçası bazen de belirgin hatları silen bir silgi gibi kullanmıştır.

Hâşim’in sık kullandığı ikinci kelime, 147 defa sıfat ve 50 defa da zamir göreviyle olmak üzere toplam 197 kere kullanılan “o” kelimesidir. 3. teklik şahıs zamiri “o”nun daha arkaik biçimleri olan *ol* ve *anı* da birer kez kullanılmıştır. Ayrıca yer-yön bildirmek için kullanılan “ora/ora” kelimesi de 10 defa tekrarlanmıştır.

Şairin “o” kelimesini çok sık kullanması, olaylara bir seyirci gözüyle bakmasından kaynaklanır. Şair bu üslûbuyla insanlardan uzak bir görünüm sergiler. İnsanlardan uzak olan Hâşim kendi yalnızlığı içindedir. Varlığı ve insanı da bu yalnızlığın içinden gözetler.

“O” kelimesinin zamir olarak kullanıldığı yerlerin büyük bir kısmında insanlar kastedilmemektedir. Şair “o” zamirini ay, yıldızlar, nehir, gökyüzü gibi cansız varlıkların yerini tutması veya işaret etmesi amacıyla kullanmıştır.

Oldu çeşmin nücûm ile mâlî,

Onların iştiâl-i seyyâli

Seni gûyâ karanlık üstünde
Etti bir heykel-i ziyâ gibi hak.

(Zulmet, 44)

Şair bu mısralarda *onlar* diyerek yıldızları kastetmiştir.

“O” kelimesinin kullanılmasında da “bir” kelimesindeki gibi belirsizlik oluşturma amacı görülür. Şairin işaret etmek için sık sık “o”yu kullanması, bahsettiği varlıkla kendi arasındaki mesafeyi vurgulama isteğine dayanır.

Vurdukça bu nehrin *ona* aksi
Kaçtım o bakıştan, o dudaktan,
Baktım *ona*, sessizce uzaktan
Vurdukça bu aşkın *ona* aksi ..

(Parıltı, 9)

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Oradan düşmek ölmek istiyorum
Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrânâ...

(Ölmek, 5)

Göklerde ararken o kadın çehreni, ey mâh!
Bilsen o çocuk, bilsen o mahlûk-ı ziyâ-hâh
Zulmette neler hissederek korku duyardı:

(Sensiz, 20)

Şairin dikkat çekmek ve vurgulamak istediği yerlerde de “o” kelimesini kullandığını şu örneklerde görüyoruz.

Ey mâh, cebînin o cebîn , keder ü gam

Altında o yorgun o soluk heykel-i mâtem ..

(O, 19)

Frekansı yüksek üçüncü kelime yine işaret etmek için kullanılan "bu" kelimesidir. Hâşim'in bütün şiirlerinde "bu/bunlar" kelimeleri 160 kere kullanılmıştır. Şair işaret ve gösterme ifadesi taşıyan "bu" kelimesini şiir binasının işlevsel bir ögesi olarak oldukça bilinçli kullanmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hâşim şiirlerinde daha çok gözlemci konumunda olmuştur. Onun bu özelliğini vurgulayan kelimelerden biri de "bu"dur. Şair, önemli bulduğu, okuyucunun dikkatine sunmak istediği varlıkları ve durumları "bu" ile işaret eder. Elbette "bu" kelimesinde bir yakınlık anlamı da vardır fakat Hâşim yanındaki varlıkları hatta bedenini bile varlığından ayrı görüp onlara "bu" diye hitap eder.

Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihnim
Âh Yârabbi, nasıl birleşti
Bu çetin başla *bu* suçsuz bedenim?

(Başım, 11)

Şair "bu" kelimesini yalnızca dört defa zamir görevi ile kullanmıştır. Aşağıdaki örneklerde şair "bu"ların tekrarı ile bir armoni oluşturur.

Sendin *bu* bakan çehre, *bu* sâkin nazar-ı gam,
Rûyâ-yı mehâsinle *bu* âvâre gülün fem
Eller *bu* benim şi'rime tahrik eden eller,
Sendin *bu* inen ses ki ziyâlar gibi titrer,
En sonra *bu* nûrun ki sarar rûhu melâle,
Benzer o kadar ağladığım, âh, o hayâle.

(Hâtîme, 25)

Bu yol, *bu* yol, derin yol ki dâimâ mûmted

*Bu yol uzun ve benim dizlerim eğildi; gözüm
Kapandı .Da'vet-i yeldâyla titriyor rûhum;
Bırak ve git, beni mevt-i leyâle tevdî et
(Zulmet, 44)*

Hâşim'in en sık kullandığı kelimelerden biri de "sen" zamiridir. Şiirlerde 96 defa (85 kere "sen", 11 kere "sana") zikredilen bu kelimeyi şair genellikle doğadaki varlıklara hitap etmek için kullanır. Şairin muhatabı olan "sen" çoğunlukla bir insan değil doğadaki varlıklardır.

Ay, mâh, mehtâb kelimelerini de sıkça kullandığı hâlde şair, bu adların yerini tutmak için sık sık "sen"e de başvurur. Aşağıdaki örneklerde şairin sen diye hitap ettiği varlık aydır.

*Sen şimdi bu tüllerle muhitâtı sararken
Nûrunda teselli bütün âlâma koşarken,
.....
Sen her suda bir başka güzellikle doğarsın
Sen her suda bir başka ziyâ, başka kamersin:
(Rûhum, 17)*

*Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
Sisler uzanırken o *senin* doğmanı bekler.*

Şair, *Evim* şiirinde de evine "sen" diye hitap eder:

*Yeşil ve gölgeli dallarda gizlenen ve gülen
Evim... bugün bana ait, bugün benimsin sen.
(Evim, 55)*

Bunların dışında; aşk, bayrak, bûlbûl, okuyucu (kari') kış ve sevgili gibi kavramlar için de "sen" zamiri kullanılmıştır.

Şairin çok kullandığı kelimelerden biri de "rûh" tur. Bu kelime şiirlerde 92 kez tekrar edilmiştir. Hâşim'in "rûh" kavramını bu kadar sık kullanması, onun iç dünyasını dışa vurma isteğinden kaynaklanır. Şair her ne kadar bu isteği taşısa da her seferinde başka bir sis perdesi ile kapattığı rûhuna ulaşamayız. *Rûhum* adlı şiirinde kendinden bahsetmesini beklediğimiz hâlde; o, aydan, ay ışığından ve akşamdan bahseder. Diğer şiirlerde de rûhu ile ay arasında bağlantılar kurar. Ay onun rûhunu temsil eden önemli bir imajdır.

Ey tûde-i nûr-ı elem, ey çehre-i sâde
Bir göl gibi durgun uyuyan *rûhuma* nûrun
Aktıkça, o sâkin suda her lem'a-i dûrun
.....
Ey eski kamer, ey ezeli *rûh*-ı münevver,
(*Rûhum*, 17)

Lâkin yetişir ey kamer, ey hüzn-i leyâlî,
Rûhum o kadar oldu ki mehtâb ile mâlî,
Artık yetişir cûşîş-i pûr-nûr-ı hayâlin..
(*Hâtime*, 25)

Şeb-i Nisan şiirinde şair beklenen *hüsn-i muhayyele* şöyle sesleniyor:

Ey *rûh*-ı heves, *rûh*-ı ziyâ, *rûh*-ı mehâsin;
Gelsen ve bu hicrânı, bu âlâmı bitirsen,
Sen anlayacaksın beni ey *rûh*-ı ziyâ, sen!
(*Şeb-i Nisan*, 54)

Hâşim *Sensiz* adlı şiirinde annesiyle çıktığı gezilerin sonundaki rûh hâlini şöyle anlatır:

Rûhumda benim korku, ölüm, leyle-i târik,
Çeşminde onun aks-i kevâkible dönerdik...

(*Sensiz*, 20)

Şiirlerinde daha çok izleyici olmayı tercih ettiğini söylediğimiz Hâşim “ben” zamirini 67 kez kullanmıştır (50 kere “ben” ve 17 kere “bana” biçiminde). Bunun yanında şair 62 yerde 1. teklik kişi ekini (-m) zikredip “ben” zamirini gizlemiştir. Şahıs eklerini de dahil edince kelimenin frekansı 129’a yükselir.

Hâşim’in kendi “ben”ini de kattığı sınırlı sayıdaki şiirlerinden biri *O Belde*’dir. “sen” ve “ben” kelimelerinin yan yana kullanıldığı bu şiir, şairin iç dünyasını en fazla açığa vurduğu, en güzel şiirlerindendir.

Ne *sen*

Ne *ben*

Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ,

Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ

Olan bu mâî deniz

Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz

(*O Belde*, 45)

Hâşim, “ben” zamirini daha çok şiirdeki armoniyi sağlamak ve iyeliği pekiştirmek amacıyla kullanır. Yani, bu kelimeye birinci şahsı anlatmaktan çok şiirsel tekrar ve iyeliği kuvvetlendirme görevleri yüklenmiştir. Şiirlerde; *benim evim*, *benim rûhum*, *benim hissim*, *benim şi’rim*, *benim hüznüm*, *benim zevkim*, *benim ömrüm* gibi tamlamalar bir hayli fazladır.

Gel ey mihr-i hayâlim, ey *benim* âmâc-ı âmâlim,
(Terâne, 77)

Olur hattâ *benim* kalb-i alîlim,
Benim hissim; *benim* şî'rim –eminim–
Senin nûrunla bîhûş-ı teselli
(Her Güzellik İçin, 82)

“Ben” zamirini 67 kere kullanan şair “biz” zamirini 13 kez kullanır. Bu kelimenin kullanıldığı yerlere baktığımızda “biz”in şairin de içinde bulunduğu bir gruptan çok toplumu ve doğadaki varlıkları ifade etmek için kullanıldığını görüyoruz. Yani şair “biz” zamirini temsilî olarak kullanır.

Bazan sarı bir çehre-i rûya gibi hissiz
Tenhâ bir ufuktan görünürsün *bize* sessiz...
(Çıktığın Geceler, 18)

Ey eski kamer, sen *bizi* elbette bilirsin!
(Hazan, 21)

Bütün *bizimçündür*
Ne varsa aşk ile bîdar-ı ra'şe, yâ nâim,
(Birlikte, 51)

Ahmet Hâşim'in en sık kullandığı fiiller de şöyle sıralanmaktadır: *ol-* (78), *et-* (45), *eyle-* (38). Frekansı yüksek ilk üç fiilin yardımcı fiiller olması dikkat çekicidir. *İsim+yardımcı fiiller* ile yapılan birleşik fiil gruplarına Hâşim'in şiirlerinde çok sık rastlarız ama bu durum poetikasında bir kusur olarak görülmez. Çünkü o, yardımcı fiilleri ve isim unsurlarını alışlageldiği gibi kullanmaz. Her zaman olduğu gibi bu kelimelerin kullanılışında da Hâşimce bir söyleyiş vardır. O, isim ve yardımcı fiili arka arkaya kullanmak yerine bu iki

unsurun arasına açıklamalar, ayrıntı ibareleri koyar. Bazen de isim ve yardımcı fiilin yerini değiştirip fiili cümlelerin içine ya da başına çeker. Birleşik fiillerin bu tarzda kullanılması okuyucunun şiiri anlamasını zorlaştırır da şiirin söyleyişine kattığı âhenk okuyucuyu etkiler. Şair bu küçük oyunlarla keskin zekasını ortaya koyar.

Ediyor bazı kuşlar da'vet,
(B.A.K.S., 42)

Eğilme, git
Ve eyle gölgede pâ-yı şebâbını *tesbit*...

.....
Seni gûyâ karanlık üstünde
Etti bir heykel-i ziyâ gibi *hak*
(Zulmet, 44)

Olmuş denizin rûhu semâlarla *hem-âgûş*
(Şeb-i Nisan, 54)

Hâşim edebiyat dünyasında “akşamların şairi” olarak anılır. Onun şiirlerine baktığımızda bu özelliği haklı çıkaran kelimelerin bolca kullanıldığını görüyoruz: *akşam*(39 defa), *gece*(32 defa), *leyl/leylî*(32 defa), *şeb*(20 defa), *leyâl/leyâlî*(17 defa), *mesâ*(8 defa). Bu kelimelere yine geceyi ve akşamı çağrıştırmak için kullanılan *zulmet*(29 defa) ve *karanlık*(12 defa) kelimelerini de eklersek akşamla ilgili kelimelerin toplam frekansı 189’a ulaşır. Bu sayıya ve şiirlerine dayanarak Hâşim’in özellikle akşam vakitlerinden hoşlandığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte Hâşim’de akşamlar karanlık ve ürkütücü değildir. İleride “Kelime Aileleri” konusunda da açıklayacağımız gibi o, ışıkla ilgili kavramları da oldukça sık kullanmıştır. *Nûr*(55 defa), *ziyâ*(51 defa), *mehtâb*(13 defa), *münevver*(13 defa) bu kelimelerden bazılarıdır ve bunların da toplam frekansı 132’dir.

Akşam, yine akşam, yine akşam,

Bir sırma kemerdir suya baksam

(Bir Günü'n Sonunda Arzu, 7)

Hâşim'in sık kullandığı "nûr" kelimesi ay ile bağlantıdır. Ay ışığı, nûrdur. Onun nûru ile gözler parlar, o nûr şairi teselli eder ve o nûr rûhu hüzne boğar. "Nûr" sayesinde karanlıkların ve zulmetin ürkütücülüğü kaybolur.

En sonra bu *nûrun* ki sarar rûhu melâle,

Benzer o kadar ağladığım, âh, o hayâle.

(Hâtime, 25)

Lâkin sen

Ki gözlerinde güler *nûru* bir gümüş mâhın

(Zulmet, 44)

Ahmet Hâşim'in rûhuna ulaşmanın yolu onun "hayâl"lerini anlamaktan geçer. O, bütün gerçeklerden kaçıp hayâlî bir beldede, hayâllerindeki sevgiliyle yaşamak ister. Hâşim'in bütün şiirlerinde "hayâl" kelimesi 50 kere kullanmıştır. Şiirlerinde realiteden bahsetmek yerine dış dünyayı kendi hayâllerindeki biçimiyle anlatmayı seçmiştir. Onun için hayâlin ve hayatın anlamını açıklayan şu mısralar zaten her şeyi ortaya koymaktadır.

Seyreyledim eşkâl-i hayâtı

Ben havz-ı *hayâlin* sularında,

Bir aks-i mülevvendir onunçün

Arzın bana ahcâr ü nebâtı.

(Mukaddime, 28)

"O Belde" ve "Yollar", hayâllerin yoğunlaştığı şiirlerdir. Ama o, ne hayâl ettiği "mât gölgeli belde"ye ulaşabilir ne de yolların sonunda huzuru

bulur. Hayâllerine ulaşamayan şair karamsarlığa düşer; hatta ölmek istediğini söylemekten bile çekinmez.

Hâşim doğadaki varlıkları soyutlaştırıp onları da birer hayâle çevirmekten hoşlanır. "O" şiirinde sahillerde dolaşan annesini bir hayâl olarak görür.

Sen, âh, doğarsın o zaman, mest ü ziyâdâr..

Sâhilleri sessiz dolaşan hasta *hayâle*

Bir nûr-ı tesellî taşır alnındaki hâle

(O, 19)

Hâşim duygularını ifade etmek için en çok şu kelimeleri kullanır: *hüzn*, *aşk*, *gam*, *sevdâ*, *melâl*, *sev-*, *his*, *ye's*. Korku ve heyecanların açığa vurulduğu şiirlerinin sayısı oldukça azdır. O, duygular yerine hayâllerden bahsetmeyi tercih eder. Şiirlerde yer alan duygular genelde kötümserdir.

Göklerde ararken o kadın çehreni, ey mâh!

Bilsen o çocuk, bilsen o mahlûk-ı ziyâ-hâh

Zulmette neler hissederek *korku* duyardı:

(Sensiz, 20)

Semâ-yı *gam*-ı hayatın, o, ufk-ı *hüznünde*,

O, bir sitâre, o, bir mihr-i şûh u *sevdâkâr*,

O el ki şi'r-i hafâsıyla *mâtem*-i beşeri,

Gumûm-ı kalbini *şefkatle* mahveder, uvalar...

(Yedd-i Neseviyyet, 67)

Çehrenden akan *hüzn*-i ziyâ, *hüzn*-i müebbed

Her rûha döker giryeli bir *hasret* ü *gurbet*

(Çıktığın Geceler, 18)

Şairin kullanmayı sevdiği kelimelerden biri de *semâ*'dır. Gökyüzü ile ilgili olan *semâ*(51 defa), *âfâk*(11 defa), *gök*(10 defa), *âsman/âsuman*(8 defa) gibi kelimeler şiirleri, mavi ipekten bir örtü gibi sarar. *Ufk/ufuk*(53 defa), kelimesi şiirlerde bazen gökyüzünü bazen de uzakları anlatmak için sıkça tekrar edilir. İçinde bir sonsuzluk çağrışımı da taşıyan bu kelimeyi Hâşim daha çok uzaklığı ve ulaşılmazlığı ifade etmek için kullanır.

En sonda nigâh-ı ebediyyet gibi titrer.

Tâ *ufka* asılmış sarı bir lem'a-i muğber...

(Sensiz, 20)

Özellikle güneşin doğuşu ve batışı sırasındaki ufuk görüntüsü ile ilgili çarpıcı tablolar, Hâşim'in kelimelerinden bizim dünyamıza akseder.

Bir gün ki hazân *ufka* kızıl dalgalı bir nûr,

Bir kanlı ziyâ haşrediyorken onu bir yed,

Bir bâd-ı haşîn aldı o rûyâyı müebbed.

(Hazân, 21)

Havuz şiirinde şair "semâ"yı havzın üzerine serilmiş gizli bir örtüye benzetir.

Mehtâb kemer tâze belinde,

Üstünde *semâ* gizli bir örtü

Yıldızlar onun güldür elinde...

(Havuz, 8)

Hâşim sevgilisiyle beraber olduğu anları anlattığı *Birlikte* adlı şiirinde ayın ve gökyüzünün kendileri için olduğunu söylüyor.

Bütün bizimçündür

Nukûş-ı *encûm*-i vahdetle işlenen bir tül

Gibi üstünde titreyen bu *semâ*;
 Gecenin dallarında şimdi açan
 Bu *kamer*,
 Bu altın gül..

(Birlikte, 51)

Gök sihr-i serâbınla olur çöl gibi mûhiş
 Nûrunla eder –şübhe-i eb'âda boğulmuş–
 Bir belde-i rüyâ vü sükût *ufka* tecellî,

(Çıktığın Geceler, 18)

Hâşim'de dikkatimizi çeken diğer bir özellik de *her* (67 defa), *bütün* (48 defa), *hep/hepsi* (42 defa) gibi bütünlüğü ifade eden kelimelerin frekansının yüksek olmasıdır. Bu durum şairin âleme bakışı ile ilgili ipuçları verir. O, her şeyin âhenkli bir bütünlük taşımasını ister. Bu durum onun derinden hissettiği ve kurtulamadığı yalnızlığının bir dışa vurumudur. Âlem, duygular, gökyüzü, ufuk, güzellikler hepsi Hâşim'in şiirinde bir "bütün"lük taşır. Şairin sevgilisine seslendiği *Terâne* şiirinde çiçekler "hep" tazedir. Gökten sanki "hep" altın zümrüt, hülya yağar. "Her" yer aşk ve sevdâ ocağıdır ve "hepsi" handân, "hepsi" hayrândır:

Yağar *hep* sanki altın, sanki zümrüt, sanki hulyâdır!
 Cihân mahmûrdur, *her* yer harîm-i aşk u sevdadır:
Bütün handan,
Bütün hayran!

(*Terâne*, 77)

Her şey, evet, gözünde münevver, emel-efzâ
Her şey safâ-yı kalbine bâdî deniz.. *semâ*...

(*Peri-yi Bahâr*, 68)

Hep hâtıralardır ki geçen günlere inler,

*Hep hâtıralardır ki ziyân ufku sararken
Sessizce gelir hepsi gezer rûhumu birden...*
(Çıktığın Geceler, 18)

1.3. AHMET HÂŞİM'İN ŞİİRLERİNDE KELİME AİLELERİ

Hâşim'in şiirlerinde yer alan kelimeleri ifade ettikleri kavramların özelliklerine göre gruplara ayırdık. Her grupta bulunan kelimeleri ve sıklıklarını belirledik. Bu yolla şairin kelime dünyasında hangi kavramların daha fazla kullanıldığını tespit ettik. Hâşim'in kelimelerini yedi başlık altında ele aldık. Aşağıda her grubu tek tek ele alıp içerdiği kelime sayısı ve özellikleri bakımından inceleyeceğiz.

1.3.1 Tabiatla İlgili Kelimeler

"Tabiatla ilgili kelimeler" denildiğinde elbette akla çok geniş bir kelime yelpazesi gelir. Öncelikle tabiat deyince ne anlaşıldığına bakmak gerekir. Gök cisimleri, bitkiler, insan, kozmik zaman ve daha pek çok unsur tabiatın bir parçasıdır. *Güneş, gökyüzü, yer, dağ* gibi kavramlar tabiatı oluşturan asıl unsurlardır. Bunun yanında tabiata ait olan yani doğal dengelerle oluşan bir de kozmik zaman vardır. *Hazan, gece, kış, seher* gibi kelimeler tabiata ait kozmik zamanın parçalarıdır. Bu kavramları tabiatın dışında tutmak mümkün değildir. Bunların yanında tabiata ait bazı faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonuçlarını da tabiatla ilgili kelimeler grubuna almak gerekir. Örneğin; *yağmur* tabiatın bir faaliyetidir, *sel* bu faaliyetin sonucudur. Bu şekilde düşünülürse tabiatla ilgili kelimeleri sınırlamak çok zordur. Biz tabiatın içinde yer alan kelimelerin bir kısmını ayrıca sınıflandırıp farklı başlıklar altında toplayacağımız için bu bölüme gökyüzü, zaman, çiçek ve hayvan adları dışında kalan tabiat adlarını alacağız. Bunun yanında tabiatın

dışında tutamayacağımız bazı varlıkları da hem buraya hem de diğer kelime aileleri içine almayı uygun bulduk.

Hâşim'in şiirlerinde kullandığı tabiatla ilgili kelimeler ve frekansları şöyledir: *su*:39 defa, *yer*:31 defa, *deniz*:25 defa, *yol*:22 defa, *çiçek*:18 defa, *bâd*:15 defa, *güneş*:15 defa, *havâ*:15 defa, *âb*:14 defa, *göl*:13 defa, *dal*:12 defa, *nefhâ*:11 defa, *eşcar*:10 defa, *ezhâr*:10 defa, *gök*:10 defa, *arz*:9 defa, *sis*:9 defa, *nehr*:8 defa, *çöl*:7 defa, *esîr(hava)*:7 defa, *mevc*:7 defa, *miyâh*:7 defa, *zehre*:7 defa, *ağaç*:6 defa, *şems*:6 defa, *bahçe*:5 defa, *firâz*:5 defa, *menâzır*:5 defa, *mihr*:5 defa, *orman*:5 defa, *yaprak*:5 defa, *dalga*:4 defa, *rüzgâr*:4 defa, *sevâhil*:4 defa, *zemin*:4 defa, *dere*:3 defa, *nesîm*:3 defa, *ova*:3 defa, *bahr*:2 defa, *berg*:2 defa, *cibâl(dağlar)*:2 defa, *dağ*:2 defa, *emvâc(dalgalar)*:2 defa, *enhâr*:2 defa, *evrâk*:2 defa, *gubâr*:2 defa, *jale*:2 defa, *rîh*:2 defa, *riyâh*:2 defa, *suhûr(kayalar)*:2 defa, *şeceristân*:2 defa, *toprak*:2 defa, *ahcâr*:1 defa, *berkîn(şimşek)*:1 defa, *çamur*:1 defa, *deryâ*:1 defa, *diraht*:1 defa, *emyâh*:1 defa, *fezâ*:1 defa, *gird-badî(kasırğa)*:1 defa, *gusûn(dallar)*:1 defa, *hûveynât*:1 defa, *kar*:1 defa, *kıyı*:1 defa, *kum*:1 defa, *mâ*:1 defa, *manzara*:1 defa, *meşâcir*:1 defa, *nebât*:1 defa, *nühûr*:1 defa, *ot*:1 defa, *seyl*:1 defa, *şelâle*:1 defa, *şelâlegah(çağlayan)*:1 defa, *tabiat*:1 defa, *tâlâb(göl)*:1 defa, *taş*:1 defa, *toz*:1 defa, *tufân*:1 defa, *tûrâb*:1 defa, *vâdi*:1 defa.

Hâşim'in şiirlerindeki tabiatla ilgili kelimelerin toplam frekansı 445'tir. Farklı kelime sayısı ise 81'dir. Elbette diğer kelime ailelerine dahil ettiğimiz tabiat kavramlarını da düşünürsek bu sayı daha da artacaktır. Şiirlerde yer alan tabiat adlarının yoğunluğu 5,4'tür.

Tabiatla ilgili en yüksek frekans, 39 kere kullanılan "*su*" kelimesininidir. Hâşim'in kullandığı tabiatla ilgili kelimelerin içinde suyla ilgili kavramların çokluğu dikkat çekicidir. Bu kelimeleri ve frekanslarını şöyle sıralayabiliriz: *su*:39 defa, *deniz*:25 defa, *âb*:14 defa, *göl*:13 defa, *nehr*:8 defa, *mevc*:7 defa, *miyâh*:7 defa, *dalga*:4 defa, *dere*:3 defa, *bahr*:2 defa, *emvâc*:2

defa, enhâr:2 defa, deryâ:1 defa, emyâh:1 defa, mâ:1 defa, nühûr:1 defa, seyl:1 defa, şelâle:1 defa, şelâlegâh:1 defa, tâlâb:1 defa. Suyla ilgili kelimelerin toplam frekansı 133'tür.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da denizle ilgili kavramların çokluğudur. Hâşim'de deniz; açılmanın, ufkun, uzaklığın sembolik imajıdır. Şair sürekli sembollerin arkasına gizlediği iç dünyasını deniz yoluyla açmak ister. Şiirdeki içe kapanık dünya denizler yoluyla hayâl beldelerine açılır. Hâşim'in şiirlerindeki denizle ilgili kavramlar ve frekansları şu şekildedir: *deniz:25 defa, sâhil:8 defa, mevc:7 defa, durgun:6 defa, dalga/dalgalı:4 defa, gark:3 defa, bahr:2 defa, boğul:2 defa, emvâc:2 defa, mâî:2 defa, derya:1 defa, emyâh:1 defa, mersâ:1 defa, keştî:1 defa, kıyı:1 defa, mersâ:1 defa, sandal:1 defa, sevâhil:1 defa.* Bu kelimelerin toplam frekansı 69'dur. Deniz kavramının çok belirgin olduğu şiirlerden biri *O Belde*'dir.

Denizlerden

Esen bu ince havâ saçlarınla eğlensin.

.....

Sen ve ben

Ve deniz

.....

Eteklerinde deniz

Döker ervâha bir sükûn-ı menâm.

(O Belde, 45)

Hâşim'in şiirlerinde tabiatın önemli unsurlarından biri olan *orman* ve orman kavramını oluşturan kelimeler de yoğun olarak görülür. Bu kelimeleri şöyle sıralayabiliriz: *eşcâr:10 defa, ağaç:6 defa, yeşil:6 defa, bahçe:5 defa, orman:5 defa, yaprak:5 defa, berg:2 defa, evrâk:2 defa, şeceristân:2 defa, dıraht:1 defa, ergûvân:1 defa, giyâh:1 defa, gusûn:1 defa, hadâyık:1 defa, hazrâ:1 defa, meşâcir:1 defa, meşcere:1 defa, nebât:1 defa,*

sâk:1 defa, sebzgûn:1 defa. Bu kelimelerin toplam frekansı 54'tür. Bu kelimelere ve Hâşim'in şiirlerinde kullandığı ifadelere dayanarak Onun da Servet-i Fünûn sanatçıları gibi yaşadığı ortamdan kaçıp tabiatla iç içe yaşamayı isteğini söyleyebiliriz. *Gelmeden Evvel* adlı şiirinde Hâşim kalbini isimsiz, âsûde bir ormana benzetiyor ve sevgilinin o ormana gelmesini bekliyor. Hâşim'in şiirlerinde ağaç ve gökyüzü sık sık yan yana kullanılmıştır. Yıldız ve ay gece ağaçlara dökülür; şair yalnızken yıldızlar, ay ve ağaçlar hep çifttir ve şair onlara gıptayla bakıp yalnızlığını hatırlar, ölmeyi arzular;

Hep çift idi karşımda: kamer, encûm ü eşcâr,
Bendim yalnız ordaki bî-hemser ü bîdâr;
Durgun suya baktım ve dedim: âh ölebilsen,
Mâdem ki yok ağlayacak mevtime kimsem.

(Şeb-i Nisan, 54)

Şair, *Evim* şiirinde yaşadığı yeri anlatırken ilk önce yeşilliklerden ve ağaçlardan bahseder.

Yeşil ve gölgeli dallarda gizlenen ve gülen
Evim.. bugün bana ait, bugün benimsin sen..
.....

Ağaçların gülerek bir bahar-ı diğerle,
Güneş ve kuşları tutmakta tâze ellerle;

(Evim, 55)

Hâşim tabiata farklı bir gözle bakar. Onun bu bakışında sembolizmin ve empresyonizmin etkileri vardır. Dış dünyadaki varlıklar şiire onun muhayyilesinde aldıkları biçimle girerler. Gerçek dünya kaba şekillerden ibarettir ve bu şekiller, havz-ı hayâlin sularında yıkanmadan Hâşim'in mısralarındaki yerlerini alamazlar. Şairin bu düşünceleri sembolizm akımının da temel ilkelerindendir. Semboller görünen gerçekliğin arkasındaki görünmeyeni ortaya çıkarmak için kullanılan "bir lisân-ı hafî"dir. Hâşim'in

sembolizmi uzun süren tartışmalara yol açmıştır. Bazı araştırmacılar (Özmen, 1977) onun sembolizminin planlı ve sistematik olmadığını hatta onun teoriden habersiz olduğunu söylerken bazıları (Ülken, 1933) da aksine onun Fransız sembolizmini şuurlu biçimde takip ettiğini ve teorik arka plana hâkim olduğunu savunur.

Bilerek veya bilmeyerek; Hâşim'in yaptığı şey gerçeklere rûhunu katmaktır. Onun sembolizmi kendisine mahsustur. Klasik edebiyatın izlerini, şahsiyetinin özelliklerini ve Fransız sembolizminin etkilerini şiirinde sentezlemiştir. Onu büyük yapan unsurlardan biri de budur.

Yakın arkadaşı Tanpınar (1933)'ın onu anlatan şu sözleri de Hâşim'in tabiata bakışına ışık tutar.

“Hâşim’de, hilkatin pek nadir bahşettiği hediyelerden biri bulunur. Etrafına her gün yenileşen ve hiç yıpranmayan bir ilk insan hayretiyle bakmanın sırrını bilirdi. Kanunları kadar yeknesak olan tabiatı her defasında yeni bir renk ve ışık altında yakalaması bundandır.”

Şair tabiatı anlatırken daha çok sembollere başvurmuştur. *Yollar* şiiri onun, bu tabiattan hayâllerindeki âleme nasıl geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu şiirde güneşin bir lâmba gibi ufuklarda kısılmasının ardından hayâlî bir dünyaya giden kimsesiz, tehî, ebedî yollar açılır.

Bir lâmba hüznüyle
Kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi;
Söndü göllerde aks-i girye-veşi
Gecenin avdet-i sükûniyle..

Yollar
Ki gider kimsesiz, tehî, ebedî,
Yollar

Hep birer hatt-ı pür-sükût oldu
 Akşamın sîne-i gubârında.
 Onlar
 Hangi bir belde-i hayâle gider,
 Böyle sessiz ve kimsesiz şimdi?
 (Yollar, 43)

Orman adlı dörtlükte şair tabiatta duyduklarını ve gördüklerini bize şöyle aktarıyor:

Su değil, mevsimin havâsı akan,
 Duyduğun: yaprağın dalın sesidir,
 Suda yıldızların parıltısıdır,
 Bu karanlıkta bâzı bâzı çakan.
 (Orman, 4)

Şairin gitmek istediği mâî gölgeli *O Belde*'deki tabiat bir yerde şöyle anlatılır:

O belde?
 Durur menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde;
 Mâî bir akşam
 Eder üstünde dâimâ ârâm;
 Eteklerinde deniz
 Döker ervâha bir sükûn-ı menâm.
 (O Belde, 45)

Hâşim'in evini anlattığı "Evim" şiiri de tabiata ait unsurlarla örülmüştür:

Ağaçların gülerek bir bahar-ı diğerle,
 Güneş ve kuşları tutmakta tâze ellerle;

Rükûd-ı sâyede açtıkça râz-ı çeşm-i kamer
Havuzlarında açar deste deste nilûfer...

(Evim, 55)

“O” şiirinde ayın doğması ile tabiatın aldığı şekil şöyledir.

Nûrun dökülür, sâhil erir, karşıki yerler
Bir hâb-ı münevverde hep eşkâlini gizler;
Sîmin dumanlarda ölür rûh-ı menâzır,
Bir ra’ş-e-i zerrîn ile tâ karşıda yer yer
Mahmûr ışıklar yüzer esrâr üzerinde
Yorgun sular üstüde kanar bir şeb-i hande..

(O, 19)

Sonbahardaki tabiat manzarasını resmeden şu mısralar da oldukça başarılıdır:

Âvâre felâket gülü, altın kırizantem,
Her tarh-ı hazân üstüne dökmüş yine mâtem,
Durgun sular üstünde perişan u mükedder
Faslın dağınık rûhu bulut, sis gibi titrer,
Yorgun, sarı yapraklar uçar bir kuru daldan,
Bir hasta güneş ufka döker sâye-i ma’den;

(Hazân, 21)

1.3.2 Zamanla İlgili Kelimeler

Hâşim, zaman ifadesi taşıyan kelimeleri şiirlerinde sıkça kullanır. Bu izafî kavram, şair için büyük önem taşır. Onun dizelerinde zaman bir ândan başlayıp asra hatta ebediyete uzanan geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Şiirdeki atmosfere uygun bir zaman seçilir. Hazan; hüznün vaktidir. Bahâr;

aşkın, canlılığın zamanıdır. Akşam ise bazen korkulara, bazen gamlara, bazen de hayâllere sürükler insanı. Hâşim şiirlerinde zamanı ifade etmek için şu kelimeleri kullanmıştır: *akşam:36 defa, şimdi:36 defa, gece:32 defa, leyl/leylî:32 defa, şeb:20 defa, bahâr:18 defa, hayat:18 defa, sonra:18 defa, leyâl/leyâlî:17 defa, dem:15 defa, gün:15 defa, zaman:15 defa, ömr:14 defa, ebed/ebedî:13 defa, fecr:13 defa, eski:11 defa, bugün:10 defa, hazân:10 defa, seher:10 defa, şafak:9 defa, şam:9 defa, bazı/bazen:8 defa, ezel/ezelî:8 defa, gurûp:8 defa, mesâ:8 defa, Dâim/dâimâ/dâimî:7 defa, ebediyet:7 defa, birden:6 defa, evvel:6 defa, fasl:6 defa, kış:6 defa, şebâb(gençlik):6 defa, müebbed(ebedî):5 defa, mütemâdî:5 defa, âtî:4 defa, lâhza:4 defa, mâzî:4 defa, sermedî/sermediyyet(süreklilik, sonsuzluk):4 defa, yeldâ:4 defa, akşamüstü:3 defa, eshâr(seherler):3 defa, eylül:3 defa, fânî:3 defa, nâmütenâhî:3 defa, Nîsân:3 defa, son:3 defa, sonbahâr:3 defa, yarın:3 defa, zevâl:3 defa, ansızın:2 defa, asla:2 defa, bîpâyân(sonsuz):2 defa, bîtenâhî(sonsuz):2 defa, bâdî (başlangıç):2 defa, ferdâ:2 defa, mevsim:2 defa, mukaddime(başlangıç):2 defa, müdâm(devamlı):2 defa, nihâye/nihâyet:2 defa, sene:2 defa, vakt:2 defa, yaz:2 defa, â'sâr(yüzyıllar):1 defa, asr:1 defa, ân:1 defa, bâkî(dâimî):1 defa, beka:1 defa, bîzevâl(zevâli, sonu olmayan):1 defa, câvîd(ebedî):1 defa, dakika:1 defa, devr:1 defa, ebediyyen:1 defa, erken:1 defa, ezeliyyet:1 defa, fusûl(mevsimler):1 defa, geçmiş:1 defa, gençlik:1 defa, gündüz:1 defa, hâlî(şimdiki):1 defa, hâtime(son, nihâyet):1 defa, herem(yaşlılık):1 defa, iklim:1 defa, muvakkat(geçici):1 defa, müntehî(nihayet, son):1 defa, nehâr(gündüz):1 defa, öğle:1 defa, öğleden sonra:1 defa, sermâ(kış):1 defa, sonsuz:1 defa, subh:1 defa, yaş:1 defa. Bu kelimelerin toplam frekansı 562'dir. Farklı kelime sayısı ise 98'dir. Zamanla ilgili kelimelerin yoğunluğu 5,7'dir. Bu sayısal veri, Hâşim'in belirli zamanlara sık göndermeler yaparak felsefî bir odaklanma içinde olduğunu gösterir.*

Yukarıda sıraladığımız kelimelerde de görüldüğü gibi Hâşim'in şiirlerinde her zaman dilimini bulmak mümkündür. Şair "Göl Saatleri"nde

seherden başlayarak gece yarısına kadar olan zamanı kelimeleriyle bir bir resmeder.

Zamanla ilgili kavramları karşılayan kelimeleri iki grupta inceleyebiliriz. Birincisi, tabiat dengelerine uygun olarak oluşan zaman kavramıdır; diğeri ise insanların adlandırmasıyla oluşturulmuştur. Örneğin; *kış, sabah, gece, bahâr* tabiatın doğal işleyişi ile oluşan zamanlardır ki biz bunlara "kozmetik zaman" adını veriyoruz. Bunun yanında *pazartesi, saat, dakika* gibi kavramlar insanlar tarafından yapılmış düzenlemelerdir. Şair şiirlerinde ağırlıklı olarak kozmik zamanı kullanmıştır.

Hâşim'in şiirlerinde "sonsuzluk" kavramını oluşturan bir kelime ailesi ile de karşılaşırız. Bu kavramı oluşturan kelimeleri şöyle sıralayabiliriz: *ebed/ebedî:13 defa, ezel/ezelî:8 defa, ebediyyet:7 defa, dâimâ:5 defa, müebbed:5 defa, mütemâdi:5 defa, sermedî/sermedîyyet:4 defa, nâmütenâhî:3 defa, asla:2 defa, bîpâyân(sonsuz):2 defa, bîtenâhî(sonsuz):2 defa, dâim/dâimî:2 defa, müdâm:2 defa, bâkî:1 defa, beka:1 defa, bîzevâl(sonu olmayan):1 defa, câvîd(ebedî):1 defa, ebediyyen:1 defa, ezeliyyet:1 defa, sonsuz:1 defa*. Bu kelimelerin toplam frekansı 67'dir. Farklı kelime sayısı da 20'dir. Bu kelimeler şairin sonsuzluğa doğru yönelişini gösterir. O, sonsuzluk imajını yakalamak için sadece zaman kavramlarını kullanmaz. Şiirlerde sıkça geçen *ufuk, semâ, deniz* gibi kelimeler de içlerinde bir sonsuzluk ifadesi taşırlar.

Hiç şüphesiz Hâşim'in en sevdiği zaman dilimi güneşin batış vakti ve akşamlardır. Bu vakitlerdeki manzaraları canlandırır, onları çağrıştıracak kelime oyunları yapar. Gurûp vaktindeki renk cümbüşü kimi zaman ışıklarla bulutun savaşı olur; kimi zaman da kanlı bir gömlek olup şairin ardı sıra sürünür.

Kanlı bir gömlek

Gibi hârâ-yı şemsi arkamdan

Alıp sürükleyerek,
O dem ki refref-i hestîye samt olur kaim
(Ölmek, 5)

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvari geliyor kan rengi.
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi!..
(Süvari, 92)

Şairin en az gurûp vakti kadar sevdiği bir başka zaman dilimi de ayın parlak ışıklarıyla bezenmiş akşamlardır. Ayın büyüleyici güzelliği sadece şairi değil tabiattaki bütün varlıkları etkiler. *Mehtâbda Leylekler* adlı şiirde bu durumu şöyle anlatılır:

Kenâr-ı âba dizilmiş, sükûn ile bekler
Füsûn-ı mâha dalan pür- hayâl leylekler..
(Mehtâbda Leylekler, 36)

Bu kelimelerin yanı sıra geceyi çağrıştırmak için *zulmet*(29 defa), *karanlık*(12 defa), *zalâm*(8 defa) gibi kelimeler de kullanılmıştır.

Zulmet o kadar doldu ki âfâk silindi,
Elvâha, mesâfâta, yere gölgeler indi
(Hasta İken, 22)

Büyük, derin ve soğuk bir deniz gibi zulmet
Etti eşkâl-i arzı bihareket
Ve döktü rûhuma rûyâya benzeyen bir mevt
(Zulmet, 44)

Suda yıldızların parıltısıdır,

Bu karanlıkta bâzı bâzı çakan.

(Orman, 4)

Şair en etkileyen mevsim ise *hazân*'dır. Bu mevsim Hâşim için gam ve mâtem demektir. Annesini bu mevsimde kaybetmesi de şairin duygularında etkili olmuştur.

Bir gün ki hazân ufka kızıl dalgalı bir nûr,
Bir kanlı ziyâ haşrediyorken onu bir yed,
Bir bâd-ı haşîn aldı o rûyâyı müebbed.

(Hazân, 22)

Bazen, yaşlılık endişesi de şiirlere girer. Her şeyin aydınlık, umut dolu olduğu bir anda hazân endişesiyle yaşlılığın iniltisi ortaya çıkar:

Her şey, evet, gözünde münevver, emel-efzâ
Her şey safâ-yı kalbine bâdî deniz.. semâ...
Lâkin eder hayâtını bazen melâl-i gam;
Endişe-i hazân ki, uzak nâle-i herem!..

(Peri-i Bahâr, 68)

Hâşim, sonbahârın rûhunu dağınık bulur ve şöyle tasvir eder:

Faslın dağınık rûhu bulut, sis gibi titrer,
Yorgun, sarı yapraklar uçar bir kuru daldan,
Bir hasta güneş ufka döker sâye-i ma'den

(Hazân, 21)

Sonbahârın rengi suyu yakuta döndürecek kadar kırmızı veya altın kadar sarıdır:

Suyu yakûta döndüren bu hazân

Bizi gark eyliyor düşüncelere ...

(Sonbahâr, 2)

Bir kuş düşünür bu bahçelerde

Altın tüyü sonbahâra uygun.

(Bitmemiş Şiirleri, 95)

Hâşim, “Gelmeden Evvel” adlı şiirinde sevdiğine seslenerek, ona geleceği zamanı soruyor:

Düşünürdüm ki, hangi gün, ne zaman,

Ne zaman

Girecektin o kalb-i mes’ûde?

(Gelmeden Evvel, 49)

Bazen de şair geçmişi anlatmak için, bu zamanı ifade eden kelimeleri ve bu çağrışımlı yaptıracak kavramları birlikte kullanır.

Günlerle ölen hâtıralar... her şey râkid

Her bir şeyi pür-hande yapan mâzi-i mesûd...

Bir lâhza sevilmiş, unutulmuş keder-âlûd

Rüyâlı kadın gözleri... âsûde semâlar:

(Çıktığın Geceler, 18)

1.3.3 Gökyüzü ve Gök Cisimleri ile İlgili Kelimeler

Hâşim, zamanda olduğu gibi mekanda da bir sınırsızlığa ulaşmak ister. Hayâllerinde yarattığı *O Belde*’ye en yakın yer belki de gökyüzüdür. Gökyüzü ile bağlantılı olarak kullandığı *ufk/ufuk* kelimesi şiirlerinde 53 kere tekrar edilmiştir. Ufuk ulaşılamayacak kadar uzak bir yerdir. Şair oraya gitmek istedikçe ufuk daha da uzaklaşır. Oysa semâ havzın üzerine bir yorgan gibi

örtülür. Suya düşen yansımasıyla âdeta gök yere inmiştir. Ay ise şairin ona “sen” diyebileceği kadar yakınındadır. Hâşim gökyüzünü ve gök cisimlerini anlatmak için pek çok kelime kullanmıştır: *ufk/ufuk*:53 defa, *semâ*:51 defa, *kamer*:24 defa, *mâh/meh*:20 defa, *nücûm*:17 defa, *güneş*:15 defa, *mehtâb/mâhtâb*:13 defa, *âfâk*:11 defa, *encûm*:10 defa, *gök*:10 defa, *şafak*:9 defa, *âsmân*:7 defa, *hilâl*:7 defa, *yıldız*:7 defa, *kevâkib*:6 defa, *şems*:6 defa, *bulut*:5 defa, *mihr*:4 defa, *semâvî*:4 defa, *sehâb*:3 defa, *âsuman*:2 defa, *ebr*:2 defa, *ecrâm*(cisimler, yıldızlar):2 defa, *semâvât*:2 defa, *sitâre*:2 defa, *Zühre*:2 defa, *ahterân*:1 defa, *fezâ*:1 defa, *Nâhîd*(venüs yıldızı):1 defa, *nev hilâl*:1 defa, *sehâbe*(bulut):1 defa. Bu kelimelerin toplam frekansı 299’dur. Farklı kelime sayısı da 31’dir. Gökyüzü ve gök cisimleri ile ilgili kelimelerin yoğunluğu 9,6’dır.

Havuz şiirinde göğün suya yansıması şöyle anlatılır:

Mehtâb kemer tâze belinde,
Üstünde *semâ* gizli bir örtü
Yıldızlar onun güldür elinde...

(Havuz,8)

Şu mısralarda ise yıldızlar akşamın çiçeklerine benzetilmiştir:

Bir *mâilik* üstünde yanar gizli ziyâlar,
Leylin bütün ezhârı *semâlarda* açarlar,
Leylin bütün ezhârı, bütün rûh-ı ziyâsı

(O, 19)

Hâşim Gece adlı şiirinde gökyüzüyle yeryüzünü birbirine girmiş şekilde anlatır. Yıldızlar ve ay ağaçlara dökülmüştür. Kuşlar ise derin sulardaki yıldızları avlayıp ay ışığı ile dolu yerlere doğru koşarlar.

Nücûm u *mâhı* dökülmüş *semânın* eşcâra,

Melûl manzaralar şimdi bir gümüşlü *sehâb*;
 Derin sulardaki *ecrâmı* avlayan kuşlar
 Eder havali-i pür-nûr-ı *mâhtâba* şitâb...
 (Gece, 32)

Aks-i Sadâ şiirinde ise semâ damla damla şairin rûhuna giriyor ve o, başında gök ve yıldızların tacı ile bir tanrıya dönüşüyor.

Girerdi rûhuma âheste, katre katre *semâ*
 Erirdi bende bütün şübhe-i beka vü fenâ
 Ve böyle kaç gece iklîl-i *âsmân* u *nücûm*
 Başımda, samt-ı muhitâta bir ilâh oldum.
 (Aks-i Sadâ, 56)

Hâşim, güneşten çok güneşin batışında oluşan manzaraları sever. Bu vakitte oluşan renk cûmbüşünü o da şiirlerinde kelimelerle resmeder. *Yollar* şiirinde güneş yavaş yavaş kısılan bir lâmbaya benzetilir.

Bir lâmba hüznüyle
 Kısıldı altın *ufuklarda* akşamın *güneşi*;
 Söndü göllerde aks-i girye-veşi
 (Yollar, 43)

Gurûb'da ise şair güneşi göğü süsleyen güzel diye tarif eder:

Güneş, ol dilber-i semâ-pîrâ,
 Bir hırâm-ı hazîn-i mâtem ile,
 Eyliyordu gurûb, rikkat ile!..
 (Gurûb,65)

Şu mısralarda ise kamer yarasının acısını suda dindirmeye çalışan vurulmuş bir ilâhı andırır:

Bir vurulmuş ilâhı andırıyor
 Suda teskîn-i zahm eden *kamer*,
 Nısf-ı leylin miyâh-ı dûrunda
 Yıkanır, dinlenir, durur ve güler..

(Batan Ayın Kenarına Satırlar,42)

Ay, sanki şairin yakın bir arkadaşı gibidir. Ona "sen" diye hitap eder. Onunla konuşup dertleşir. Onun görüneceği ânı bekler. İnsanlardan, yeryüzünden çok aya yakındır.

Yarı yoldan ziyâde yerden uzak,
 Yarı yoldan ziyâde mâha yakın.

(Yarı Yol, 3)

Birlikte adlı şiirde Hâşim yıldızlarla nakışlanmış bir tûle benzettiği semânın, gecenin dallarında açan kamerin hep kendisi ve sevgilisi için olduğunu söyler:

Bütün bizimçündür
 Nukûş-ı *encûm*-i vahdetle işlenen bir tül
 Gibi üstünde titreyen bu *semâ*;
 Gecenin dallarında şimdi açan
 Bu *kamer*,
 Bu altın gül..

(Birlikte, 51)

Yukarıda sıraladığımız örneklerde de görüldüğü gibi Ahmet Hâşim'in kelime dünyasında gökyüzü önemli bir yere sahiptir. Bu durum yine onun gerçeklerden kaçma isteğine bağlanabilir. Bunun yanında şair gökyüzünü ve gök cisimlerini birer sembol olarak da kullanır. Ay onun

rûhunun sembolüdür. *Merdiven* şiirinde ise *semâ* ölümün sembolü olarak karşımıza çıkar.

Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak..

.....

Sular sarardı.. yüzün perde perde solmakta

Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

(Merdiven, 6)

Hemen her şiirde gökle ilgili kavramlar veya gökyüzünü çağrıştıracak kelimeler bulunur. Gökyüzünün renkleri de şair için ayrı bir konu teşkil eder. Biz bu durumu "Renk Adları" başlığında ele alacağız.

1.3.4. Duygu Bildiren Kelimeler

Hâşim'in şiirlerinde bir duyguyu ifade etmek için kullanılan kelimeler ve frekansları şöyledir: *hüzn*:35 defa, *aşk*:32 defa, *gam*:27 defa, *hiss*:18 defa, *sevdâ*:16 defa, *melâl*:13 defa, *mâtem*:11 defa, *ye's*:11 defa, *heves*:10 defa, *ümîd*:10 defa, *tesellî*:9 defa, *elem*:8 defa, *garâm*:8 defa, *keder*:8 defa, *nâle*:8 defa, *âlâm*:7 defa, *gurûr*:7 defa, *şevk*:7 defa, *hicrân*:6 defa, *vecd*:6 defa, *hasret*:5 defa, *muhabbet*:5 defa, *uzlet*:5 defa, *ümmîd*:5 defa, *derd*:4 defa, *gaşy*(kendinden geçme):4 defa, *gayz*:4 defa, *gurbet*:4 defa, *hicr*:4 defa, *hüsrân*:4 defa, *kahr*:4 defa, *rikkât*(acıma):4 defa, *sûrûr*:4 defa, *şefkat*:4 defa, *zevk*:4 defa, *bâr*(sıkıntı):3 defa, *gumûm*:3 defa, *ıztırâb*:3 defa, *neş'e*:3 defa, *samim*(içten):3 defa, *şehka*(hıçkırık, keskin çığlık):3 defa, *tahassüs*(duygulanma):3 defa, *teskîn*:3 defa, *acı*:2 defa, *enîn*(inleme):2 defa, *gıpta*:2 defa, *hâhiş*(arzu, istek):2 defa, *haşyet*(korku):2 defa, *ilhâm*:2 defa, *infîâl*(gücenme):2 defa, *kîn*:2 defa, *korku*:2 defa, *mebhût*(şaşkın):2 defa, *merâm*:2 defa, *renc*(sıkıntı, acı):2 defa, *şîven*(matem):2 defa, *tahassür*(hasret çekme):2 defa, *vehm*:2 defa, *ârâmiş*(huzur):1 defa, *azab*:1 defa,

beht(şaşkınlık, hayret):1 defa, *ehvâl*(korkular):1 defa, *endîşe*:1 defa, *evhâm*:1 defa, *hadşe*(manevî rahatsızlık, vesvese):1 defa, *hevesât*:1 defa, *heyecan*:1 defa, *hırs*:1 defa, *hubûr*(sevinç):1 defa, *huzûr*:1 defa, *hürmet*:1 defa, *iğbirâr*(darılma):1 defa, *ihtirâm*(saygı):1 defa, *istigrâb*(garip, şaşma):1 defa, *isyân*:1 defa, *memnun*:1 defa, *mevkûf*(tutkulu, bağlı):1 defa, *mihen*(eziyetler, sıkıntılar):1 defa, *minnet*:1 defa, *nefret*:1 defa, *saadet*:1 defa, *teessür*:1 defa, *teheyyüc*(coşma):1 defa, *terhîb*(çok korkutma):1 defa, *zucret*(iç sıkıntısı):1 defa. Duygu ifade eden kelimelerin toplam frekansı 402'dir. Farklı kelime sayısı ise 85'tir. Duygu adlarında kelime yoğunluğu 4,7'dir.

Hâşim'in bir duyguyu anlatmak veya çağrıştırmak amacıyla kullandığı kelimeler arasında iç sıkıntısı, hüzn, ayrılık, korku gibi genellikle üzücü ve olumsuz duygular şu kelime sıklıklarıyla yer alır: *hüzn*:35 defa, *gam*:27 defa, *melâl*:13 defa, *mâtem*:11 defa, *ye's*:11 defa, *elem*:8 defa, *nâle*:10 defa, *âlâm*:7 defa, *keder*:8 defa, *hicrân*:6 defa, *hasret*:5 defa, *korku*:5 defa, *uzlet*:5 defa, *derd*:4 defa, *gayz*:4 defa, *hicr*:4 defa, *hüsrân*:4 defa, *kahr*:4 defa, *bâr*:3 defa, *gumûm*:3 defa, *ıztırâb*:3 defa, *şehka*:3 defa, *tahassüs*:3 defa, *acı*:2 defa, *enîn*:2 defa, *haşyet*:2 defa, *infiâl*:2 defa, *kin*:2 defa, *merâm*:2 defa, *renc*:2 defa, *şiven*:2 defa, *tahassür*:2 defa, *azab*:1 defa, *ehvâl*:1 defa, *endîşe*:1 defa, *evhâm*:1 defa, *hadşe*:1 defa, *hırs*:1 defa, *iğbirâr*:1 defa, *isyân*:1 defa, *mihen*:1 defa, *nefret*:1 defa, *teessür*:1 defa, *terhîb*:1 defa, *vehm*:1 defa, *zucret*:1 defa kelimeleri kullanır. Bu kelimelerin toplam frekansı 220'dir.

Aşkı, sevgiyi, mutluluğu anlatan daha iyimser duyguları ifade eden kelimeler ise şunlardır: *aşk*:32, *hiss*:18, *sevdâ*:16, *ümîd*:10, *tesellî*:9, *garâm*:8, *gurur*:7, *şevk*:7, *vecd*:6, *muhabbet*:5, *ümmîd*:5, *ârâmiş*:4, *heves*:4, *rikkât*:4, *samim*:4, *sürûr*:4, *şefkat*:4, *zevk*:4, *neş'e*:3, *teskîn*:3, *gıpta*:2, *hâhiş*:2, *ilhâm*:2, *hevesât*:1, *heyecan*:1, *hubûr*:1, *huzûr*:1, *hürmet*:1, *ihtirâm*:1, *memnun*:1, *mevkûf*:1, *minnet*:1, *saadet*:1, *teheyyüc*:1. Bu kelimelerin toplam frekansı 174'tür.

Şairin üzücü ve kötümser diyebileceğimiz duyguları anlatmak için kullandığı farklı kelimelerin sayısı 46'dır. Buna karşılık aşkı, mutluluğu ifade eden farklı kelimelerin sayısı 34'tür. Bu sayılar bize şairin duygu dünyasına inmek için önemli ipuçları verir. Hâşim'in en yoğun kullandığı kelimelere baktığımızda onun karamsar bir kavram dünyasına sahip olduğunu söyleyebiliriz fakat genel olarak olumlu ve olumsuz duyguları anlatan kelimelerin frekansları birbirine yakındır. Kötümser duyguları ifade eden kelimelerin yoğunluğu 4,7; iyimser duygularınki ise 5,1'dir. Şair bir yandan gamgîn, hüznünlü bir kelime dünyasına sahipken bir yandan da yaşama sevinci ifade eden kelimeleri de yakın bir yoğunlukta kullanır.

Hayatı boyunca dış görünüşünden mustarip olan şair aşkta da aradığını bulamamıştır. Küçük yaşta annesini kaybetmesi, doğduğu topraklardan kopup yabancı bir memlekete gelmesi, yatılı okullarda kalması onun karamsar ve içe kapanık dünyasının çok erken yaşlarda oluştuğunu düşündürüyor. *Ölmek* şiirinde şair sadece ölümü arzuladığını söylemekle kalmıyor bu ölümün nerede, ne zaman ve nasıl olmasını istediğini de anlatıyor ve o ânı kelimeleriyle adeta tablolaştırıyor.

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek

Oradan,

Oradan düşmek ölmek istiyorum

Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrânâ...

(Ölmek, 5)

Hâşim, hayatı boyunca yalnızlık duygusundan kurtulamamıştır. Yabancı bir memleketin insanı olması ve rakiplerinin her fırsatta onun yabancılığını yüzüne vurmaları şairi zaman zaman dış dünyadan uzaklaştırır. Onun aşkları da platonik olmaktan öteye geçmez. Bedeninden duyduğu rahatsızlık nedeniyle aşağılık duygusuna kapılan şair aşkı kendi içinde yaşamış ve kadınlardan kaçmıştır. Aşağıdaki mısralar şairin yalnızlıktan doğan ölme isteğinin en çarpıcı örneğidir.

Hep çift idi karşımda: kamer, encüm ü eşcâr,
 Bendim yalınız ordaki bî-hemser ü bîdâr;
 Durgun suya baktım ve dedim: âh ölebilsen,
 Mâdem ki yok ağlayacak mevtime kimsem.

(Şeb-i Nisân, 54)

Hâşim'in duygu dünyasında yer alan kelimelerin içinde gam ve kederi ifade edenlerin sayısı da çoktur. *Hüzn, gam, melâl, mâtem, ye's, tesellî, elem, keder, nâle, âlâm, derd, hüsrân, kahr, bâr, gumûm, ızırâb, acı, enîn, teessür, zucret* gibi kelimelerin toplam frekansı 164'tür. Onun şiirlerine baktığımız zaman gam ve kederin hemen her şiire sinmiş olduğunu açıkça görürüz. Gamlı olan sadece şair değildir. Tabiattaki tüm varlıklara ve zamana bulaşmış bir gamdan söz etmek mümkündür.

Bir gamlı hazânın seherinde
 Isrâra ne hâcet yine bülbül?

(Bülbül, 13)

Ne kadar gamlı bu akşam vakti!
 Bakışın benzemiyor mutade!

(Tahattur, 90)

Şairin duygu dünyasını sadece yukarda saydığımız kelimelerle sınırlamak doğru olmaz. Buraya kadar doğrudan duygu değeri ifade eden kelimeleri saydık. Bunun yanında bir de şair tarafından duygu yoğunluğu yüklenmiş kelimeler vardır. O, tabiatı, zamanı ve renkleri de duygu dünyasını ifade etmek için kullanmıştır. Şair bir duyguyu ifade etmek için bazen direkt olarak duygunun adını söylerken bazen de o duyguyu çağrıştıracak başka kelimeler kullanır. Hâşim'in; tabiata, tabiattaki varlıklara ve renklere "duygu elbisesi" giydirdiğini söyleyebiliriz. Bu yolla kendi sembol dünyasını da oluşturmuş olur. Aşağıdaki mısralarda akşam hüznölüdür, eylül ise gamlı.

Tenhâ ovadan, boş dereden, akşamın erken
Hüznüyle susan meşcerelerden gam-ı eylûl
(Hazân, 21)

Yine şu örneklerde de Hâşim'in tabiattaki varlıklara çeşitli duyguları yüklediğini açıkça görürüz.

Âvâre felâket gülü, altın kırizantem,
Her tarh-ı hazân üstüne dökmüş yine mâtem,
Durgun sular üstünde perişan u mükedder
Faslın dağınık rûhu bulut, sis gibi titrer,
(Hazân, 21)

Akşam... sarı bir hasta semâ... bir gam-ı meçhûl...
Sisler gibi tutmuş yine sâhilleri eylûl,
Bir hüzn-i müzehheb gibi durgun yine Dicle,
(Nehir Üzerinde, 24)

Bazen de şair birden fazla duyguyu bir arada yaşar. "Nedim-i alam"ını, hüznünü, şevkini, ilhâmının ümidini melâl sarhoşu bir çift mavi gözde bulur:

Mavi gözler.. nedîm-i âlâmım,
Fikretim, rûhum orda perverde,
Hüzn ü şevkim... ümmîd-i ilhâmım
Hep o mest-i melâl gözlerde...
(Mavi Gözler, 71)

Senin İçin adlı şiiri bir ayrılığın ardından yazmış olmalıdır. Yoğun duygular taşıyan bu şiirde, şair, gönlünde "âteş-i firkat", gözünde "eşk-i

revân" ve dilinde "nâle-i şîven" ile sevgilisini yâd eder ve onunla birlikte olduğu demleri şöyle anarak inler:

Bahar!..O devr-i saadet, o fasl-ı şevk u sürûr
 Cihâna bahşediyorken safâ-yı şevk u hubûr
 Şükûfte güllerin âgûş-ı itr-dârında
 Lebin lehimde, saçın târmâr sînemde
 Eder iken güzelim hasbihal u arz-ı merâm
 Tefekkûr eyliyorum şimdi nâle-sâz müdâm
 Muhabbetinle geçen hep o ömr-i memnunu
 Gelip de görmelisin şimdi sen bu mahzunul..

(Senin İçin, 66)

1.3.5 Renk Adları ve Renk Çağrışımı Yaptıran Kelimeler

Ahmet Hâşim'in şiirleri renk bakımından oldukça zengindir. Şair belli renkleri yoğun olarak kullanır. Hâşim'in şiirlerinde geçen renk adları ve renkleri çağrıştıran kelimeler şunlardır: *leyl/leylî*:32 defa, *zulmet*:29 defa, *renk*:25 defa, *sarı*:15 defa, *soluk*:14 defa, *altın*:12 defa, *âteş*:12 defa, *karanlık*:12 defa, *mâî*:12 defa, *sol-*:11 defa, *gümüş*:9 defa, *lâ'î*:9 defa, *kanlı*:8 defa, *kızıl*:8 defa, *zalâm*:8 defa, *muzlim*:7 defa, *târ*:6 defa, *yeşil*:6 defa, *alev*:5 defa, *hûn*:5 defa, *penbe*:5 defa, *donuk*:4 defa, *gülgûn*:4 defa, *sîm/sîmin*:4 defa, *siyah/siyeh*:4 defa, *bîreng*:3 defa, *kebûd(mavi)*:3 defa, *semen*:3 defa, *yâkût*:3 defa, *zehebî*:3 defa, *zerrîn*:3 defa, *bakır*:2 defa, *karaltı*:2 defa, *mâîlik*:2 defa, *mavi*:2 defa, *nîlî*:2 defa, *solgun*:2 defa, *şûle*:2 defa, *behîm(düz siyah şey)*:1 defa, *elvân(renkler)*:1 defa, *esmer*:1 defa, *firûze-fâm(gök rengi)*:1 defa, *gül dalgacı*:1 defa, *gül reng*:1 defa, *gül-fâm*:1 defa, *güneş rengi*:1 defa, *hazrâ(yeşil)*:1 defa, *hûnin*:1 defa, *ismirârî(esmerlik)*:1 defa, *kan rengi*:1 defa, *levn(renk)*:1 defa, *ma'den*:1 defa, *menekşe(göz rengi)*:1 defa, *mercan*:1 defa, *mezbaha-renk*:1 defa, *perîde-reng(uçuk renkli)*:1 defa, *rengîn*:1 defa, *sararmak*:1 defa, *sebzgûn(yeşil*

renkli):1 defa, *sırma*:1 defa, *surh*(kırmızı):1 defa, *zerd*:1 defa, *zerdî*:1 defa. Yukarıda saymış olduğumuz kelimelerin toplam frekansı 323'tür. Farklı kelime sayısı da 65'tir. Renk adlarının şiirlerdeki yoğunluğu 4,9'dur.

"Zaman Adları" konusunu anlatırken Hâşim'in özellikle sevdiği iki zamandan bahsetmiştik. Bunlar güneşin battığı ve ay ışığının etrafı aydınlattığı vakitlerdi. Şair bu vakitleri anlatırken renkleri de yoğun olarak kullanır. Hâşim'in en çok kullandığı renklerin başında *kırmızı* gelir. Şair "kırmızı" kelimesini şiirlerinde hiç kullanmamasına rağmen bu rengin hakim olduğu pek çok şiir ve mısra vardır. Kırmızı rengi ifade etmek için şu kelimeler kullanılmıştır: *alev*, *ateş*, *altın*, *bakır*, *gül dalgalı*, *gül reng*, *gül-fâm*, *gülgûn*, *güneş rengi*, *hûnin*, *kan rengi*, *kanlı*, *mercan*, *mezbaha-reng*, *penbe*, *surh*, *şûle*, *yâkût*, *zehebî*, *zerd*, *zerdî*, *zerrîn*. Görüldüğü gibi Hâşim'in şiirlerinde kırmızının bütün tonları vardır. Altın rengi şiirlerde Arapça ve Farsça şekilleriyle de sıkça yer alır. Şair için altın rengi genellikle kırmızıya yakındır. *Piyâle* şiirinde âteş dolu gül renkli bir kadeh vardır. *Sonbahâr* şiirinde hazân, suyun rengini yâkûta çevirir. *Ölmek* şiirinde mezbaha renkli bir akşamdan söz edilir. *Merdiven* şiiri ise kırmızının hakimiyeti üzerine kurulmuştur.

Eteklerinde *güneş rengi* bir yiğın yaprak ,

.....

Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

.....

Eğilmiş arza, *kanar*, muttasıl *kanar güller*,

Durur *alev* gibi dallarda *kanlı* bülbüller,

Sular mı *yandı*? Neden *tunca* benziyor mermer?

(Merdiven, 6)

Yollar şiiri de kırmızı ve tonlarının hâkim olduğu şiirlerden biridir. Şiirde akşam güneşi altın ufuklarda bir lâmba hüznüyle kısılr. Uzaklıklar içinde lâ'l-i mesâ kurulur. Gurûb içinde sınırsız altın şekiller sanat ve

düşüncenin fanusuyla yükselirler. Bir el pencerelerde bir altın ziyâ yakıp iner. Bütün sular zehebî lerzelerle işlenir. Soluk ve gölgeli sîmâlarda akşamın rengi görülür...

Bir lâmba hüznüyle
Kısıldı *altın* ufuklarda akşamın güneşi;
.....
Kuruldu işte, mesâfât içinde, *lâl-i* mesâ
Gurûb içinde bu eşkâl-i bî-hudûd-ı *zeheb*
Zücâc-ı san'at ü fikretle yükselirler hep;
(Yollar, 43)

Hâşim *Süvâri* şiirinde de gurûp vaktindeki renk armonisini gözler önüne serer.

Şu *bakır* zirvelerin ardından
Bir süvâri geliyor *kan rengi*.
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi!..

Bir *bakır* tasta *alev* şimdi havuz,
Suya saplandı sanki mızraklar
Açılıp kıvrılarak göklerde
Uçuyor parçalanan *bayraklar*.
(Süvâri, 92)

Hâşim'in kırmızıyı çağrıştırmak için sıkça kullandığı bir diğer unsur da "gül"dür. Bu çiçek kimi zaman doğrudan rengi kastedilerek kullanılırken kimi zaman da çeşitli tamlamalarla bu anlamı kazanır. Gülün dışında karanfil, lâle ve krizantem de kırmızı tonlarındaki renkleri dolayısıyla şiirlere giren kelimeler arasında yer alır.

Zannetme ki *güldür* ne de *lâle*
Âteş doludur tutma *yanarsın*
 Karşında şu *gülgûn* piyâle...

(Mukaddime, 1)

Bir ince ziyâ toz dağıtır nûr-ı semâdan...
 Ufkun sizar eşbâhına *gül dalgalı* bir *levn*
 (Çöller, 23)

Âvâre felâket *gülü*, *altın kırizantem*,
 Her tarh-ı hazân üstüne dökmüş yine mâtem,
 (Hazân, 21)

Yârin *dudağından* getirilmiş
 Bir katre *âlevdir* bu *karanfil*,
 (Karanfil, 12)

Bunların yanında; *kan*, *kanlı*, *hûn*, *hûnin* kelimeleri ve *bakır*, *mercan*, *tunç* gibi kırmızı renkli maddeler de renk çağrışımı yapmak için kullanılmıştır.

Gurûb u *hûn* ile perverde rûh olan kuşlar
Kızıl kamışlara, *yâkût* âba konmuşlar;
 (Siyah Kuşlar, 35)

Hâşim'in kırmızı kadar sevdiği bir diğer renk de ayın *gümüşi* parlaklığıdır. Bazı şiirlerde ay sarı veya kırmızıya yakın olsa da asıl rengi ışıklı ve parlak bir beyazdır. Şair ayın ve ay ışığının rengini ifade edebilmek için ışıkla ve parlamakla ilgili pek çok kelime kullanır; *nûr*(55 defa), *ziyâ*(51 defa), *münevver*(13 defa), *mehtâb/mâhtâb*(13 defa), *lem'a*(6 defa), *parıltı*(4 defa), *incilâ*(3 defa) *ışık*(2 defa), *fer*(2 defa), *muzî*(1 defa), *envâr*(1 defa),

enver(1 defa), *hâle*(1 defa), *münîr*(1 defa), *nirân*(1 defa), *parlak*(1 defa), *parla-* / *parlaş-*(3 defa) bu kelimelerden bazılarıdır. Pek çok şiirde ay ışığı “nûr” olarak ifade edilir.

Bir göl gibi durgun uyuyan rûhuma *nûrun*
 Aktıkça, o sâkin suda her *lem'a*-i dûrun
 Bir çîn-i felâket gibi ra'seyle genişler...
 Ey eski kamer, ey ezeli rûh-ı *mûnevver*,
 Sen şimdi bu tûllerle muhitâtı sararken
Nûrunda teselli bütün âlâma koşarken,
 (Rûhum, 17)

Şair kırmızı renkte olduğu gibi burada da ayın beyazlığını anlatmak için çiçeklerle bağlantı kurar. Ayın rengini en iyi anlatan çiçek “semen”dir. *Nilüfer* ve *zambak* gibi beyaz renkleri dolayısıyla şiirlere giren çiçeklerin yanında *gümüş*, *sîm*, *sade* gibi varlıklar da aynı sebeple şiirlerde kullanılır. Gecenin karanlığı ve ayın parlak beyaz ışığının oluşturduğu tezadı Hâşim başarıyla kullanır.

Tûlden ve buluttan ve bütün sîm ü semenden
 Bir hâb-ı serâbî dökülürken yere senden
 (Rûhum,17)

O harâbât-ı târ ü sâkiteye
 Doğacak belki bir *ziyâ*-yı şafak,
 Böyle her *nev hilâli* seyretti,
 O soluk göz ki şimdi topraktan
 Seyreder başka bir *hilâl-i semen*,

Gel bu şâmın *gümüş* sükûtunda
 Bu *sadeften* hilale karşı senin
 Bir yeşil bûse saklayan gözünün

Göreyim cennetinde âtimi.

(Hilâl-i Semen, 84)

Hâşim için önemli olan bir diğer renk ise “sarı”dır. Şair için sarı genellikle hastalığın, bıkkınlığın ve can sıkıntısının rengidir.

Akşam... *sarı* bir *hasta* semâ... bir gam-ı meçhûl...

Sisler gibi tutmuş yine sâhilleri eylûl,

(Nehir Üzerinde, 24)

Bazı geceler ayın rengi de sarıdır. Ayrıca hazân her ne kadar etrafı kırmızıya boyasa da bir taraftan da hüzünlü bir “sarı” taşır.

Bir sehâb-ı *siyah* içinde ıyân,

Sarı bir çehre..Âh o dem görürüm,

Sarı bir çehre, bir hayâl-i besîm,

(Hayâl-i Aşkım, 62)

Faslın dağınık rûhu bulut, sis gibi titrer,

Yorgun, *sarı* yapraklar uçar bir kuru daldan,

Bir *hasta* güneş ufka döker sâye-i *ma'den*;

(Hazân, 21)

Hâşim'in şiirlerinde çok kullandığı bir diğer renk de “siyah”tır. Özellikle *Şîr-i Kamer*'de yer alan şiirlerde siyahın yoğun olarak kullanılması dikkat çekicidir. Şair siyahlığı anlatmak için, yine kendine özgü yöntemlerle, bize bu çağrışımı yaptıracak kelimeleri kullanır. *Leyl*, *gece*, *zulmet*, *şeb*, *leyâl*, *karanlık*, *muzlim*, *târ*, *siyeh/siyah*, *karaltı*, *behîm*, *esmer*, *ismirârî* gibi kelimeler karanlığı dolayısıyla da siyah rengi anlatmak için kullanılan kavramlardır. Hâşim ayın doğmasını beklediği *Sensiz* adlı şiirinde daha çocukken annesiyle çıktığı gezintilerde ay doğmadan önceki duygularını ve

karanlığın kendinde uyandırdığı korkuyu anlatır. Şiirde, siyah rengi ifade eden pek çok kavram birlikte kullanılmıştır.

Annemle *karanlık geceler* bazı çıkardık.

Boşlukta denizler gibi yokluk ve *karanlık*

.....

Birden silinir, korkulu bir hisle adımlar

Tenhâ *gecenin* vehm-i muhâlâtını dinler...

.....

Bilsen o çocuk, bilsen o mahlûk-ı ziyâ-hâh

Zulmette neler hissederek korku duyardı:

Gûyâ ki hafî bir nefesin nefhâ-ı serdi

Rûhunda bu ferdâ-yı *siyeh*-rengi fısıldar.

.....

Her şey bizi bir korkulu rûyâyla sarardı:

Zulmet ki müebbed mütehâcim,mütemâdi

(Sensiz, 20)

Hâşim'de bahsedilmesi gereken renklerden biri de "mavi"dir. En önemli şiirlerinden biri olan *O Belde*'nin rengi mavidir. Realiteden kaçışı anlatan mavi huzûrun ve sükûnetin rengidir. Şair hayâllerindeki beldeyi gerçek dünyada bulamadığı ve hasretini çektiği unsurlarla süsler. Şiirlerde, semânın ve denizin de kullanılışlarından doğan bir mavi çağrışımı görülür.

Uzak

Ve *mâî* gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak

Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz.

.....

O belde?

Durur menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde;

Mâî bir akşam

Eder üstünde dâimâ ârâm;

Eteklerinde *deniz*

(O Belde, 45)

Yukarıda sıraladığımız örneklerden de anlaşılacağı gibi şair renkleri kullanarak kendine özgü bir âlem oluşturur. Gerçek dünyanın anlatıldığı şiirlerde siyah ve kırmızı tonları ağırlıklıdır. Şairin hayâl dünyasını anlatırken kullandığı renk ise mavidir. Renkler, Hâşim'in sembol dünyasının en önemli unsurlarındandır. Şair "Renkler Hakkında" (Enginün-Kerman, 1991b:29) adlı makalesinde renklerin rûhu memnun etmekte kullanıldığını söylerken kendisi de şiirlerinde rûhunu ifade etmek için renkleri kullanır.

1.3.6 Hayvan Adları ve Hayvanlarla İlgili Kelimeler

Hâşim'in kelime dünyasında hayvanların da önemli bir yeri olduğunu görüyoruz. Kuşlar aleminden pek çok hayvana Hâşim'in şiirlerinde rastlayabiliriz. Şiirlerde yer alan hayvan adları ve hayvanlarla ilgili kavramlar şunlardır: *kuş*:23 defa, *bûlbûl*:8 defa, *bâl*:5 defa, *per(kanat)*:4 defa, *böcek*:3 defa, *kuğu*:3 defa, *leylek*:3 defa, *pervâz(uçma)*:3 defa, *tuyûr*:3 defa, *âhû*:2 defa, *kelebek*:2 defa, *şâhbâl*:2 defa, *şebâviz(ishak kuşu)*:2 defa, *deve*:1 defa, *huffâşe(yarasa)*:1 defa, *hûveynât*:1 defa, *ifrit*:1 defa, *kırlangıç*:1 defa, *köpek*:1 defa, *kumru*:1 defa, *mûrgân*:1 defa, *nesr(kartal, akbaba)*:1 defa, *serçe*:1 defa, *tüy*:1 defa, *yarasa*:1 defa. Bu gruptaki kelimelerin toplam frekansı 75'tir. Farklı kelime sayısının 25 olduğu grupta kelime yoğunluğu 3'tür. Hâşim didaktik veya pastoral şiirler yazmadığı için diğer kelime ailelerine oranla hayvan adlarının daha az olması normaldir. Oadaki pastoralizm psikolojiktir. Tabiata sembolist ve empresyonist bir gözle bakar, içindeki tabiatı yansıtır.

Şair, *Göl Saatleri* ve *Piyâle*'de "kuş" motifini çok sık kullanmıştır. Kuşlar Hâşim'in o çok sevdiği gurûb manzarasının önemli unsurlarındandır. Gurûbun kızılığında kuş yakûta dönüşür. Kimi zaman yıldızlar kuşa benzer,

kimî zaman da kuşlar suda yıldızları avlar. *Bir Günün Sonunda Arzû* adlı şiirde ise ömrün tekrarını ilân eden kuşlar, belki de o beldeye gitmek için, âlemlerimizden sefer eyler.

Altın kulelerden yine *kuşlar*
Tekrârını ömrün eder ilân.
Kuşlar mıdır onlar ki her akşam
Âlemlerimizden sefer eyler?

(B.G.S.A., 7)

“Siyah Kuşlar” şiirinde Hâşim’in yaptığı benzetmeler alışılmışın dışında ve çarpıcıdır. Gurûb ve kanla beslenmiş olan kuşlar ufukta kesik bir baş gibi duran güneşi sessizlik ve gamla yemişlerdir:

Gurûb u hûn ile perverde rûh olan *kuşlar*
Kızıl kamışlara, yâkût âba konmuşlar;
Ufukta bir ser-i maktû’u andıran güneşi
Sûkût u gamla yemişler ve şimdi doymuşlar

(Siyah Kuşlar, 35)

Çok değişik ve orijinal benzetmeleri olan Hâşim’in *Akşam* şiirinde kurbağaya “bûlbûl-i ab” yani su bûlbülü demesi yüzünden adı “Kurbağalar Şairi”ne çıkmıştır. “Karanlık” ve “Bûlbûl” şiirlerinde ise bûlbûl, Klasik Edebiyattaki şekliyle yani gül ile birlikte yer alır.

Susar meşâcir-i pür-şâm içinde *bûlbûl-i âb*,
Sular semâ-yı hayâlâtı eyler isti’âb;
Döner bu sâhil-i nîliye gölgeden *kuşlar*
Ağızlarında, güneşten, birer kızıl dürr-i nâb...

(Akşam, 31)

Bir gamlı hazânın seherinde
 Isrâra ne hâcet yine *bûlbûl*?
 Bil, kalbimizin bahçelerinde
 Can verdi senin söylediğin gül!

(Bûlbûl, 13)

Hâşim, bahârda tan vaktindeki büyüleyici güzelliği anlatırken kuşları da unutmaz.

O gümüş
 Safha üstünde şimdi her şey var;
Kelebek, serçe, kumru, kırlangıç;
 O *böcekler* ki, samta bir mûz'îç
 Nefha eyler, yorulmadan îsâr;

(Bahâr, 89)

Şiirlerde bahsetmeden geçemeyeceğimiz diğer iki hayvan da kuğular ve leyleklerdir. Kuğu ve leylek beyaz renkli kuşlardır. Hâşim için bu durum ayrı bir güzellik taşır. Bunu açıklayabilmek için şairin *Karanlıkta Beyaz Kuşlar* adlı şiirine bakmak gerekir. Bu şiirde vahşi karanlıkta gümüş gibi parlayan kuşlardan söz edilir. Sanki gölge dünyasında ışıksız bırakılmış olan ve "fecd-âşinâ sultanlar"ın küskün elleri suyun kıyısına Çin işi porselen kâseler koymuş da ayın imbikten süzülen ışığı orada birikmiştir. Bu ince benzetmeler şairin Klasik Edebiyatla bağlantısını gösterdiği gibi onun hayâl dünyasının zenginliğini de ispatlar.

Vahşi karaltılardaki *sîmîn kuşların*
 Mer'î miyân-ı sîne-i yeldâda yerleri:
 Gûyâ cihân-ı sâyede metrûk-ı nûr olan
 Fecd-âşinâ melîkelerin muğber elleri
 Koymuş kenâr-ı sâhile fağfûr kâseler,

Mâhın birikmiş orda ziyâ-yı mukattarı

(Karanlıkta Beyaz Kuşlar, 37)

Kuşular şiirinde Hâşim bu zarif yaratılışlı hayvanları yıldızlardan yapılmış, gülümseme yüklü gemilere benzeter. *Kuşuların Avdeti*'nde kuşular ayın büyüdü ülkesine gitmek için açıkta titreyerek göklerin yolunu ararlar. Yani şair bu hayvanı rengi ve güzelliği dolayısıyla ay ve yıldızlarla bağlantılı olarak kullanmıştır. *Mehtâbda Leylekler*'de ise ayın büyüleyici güzelliğine dalmış hayâl dolu leylekler vardır.

Kuşular, leyl içinde, sîne-küşâ,

Geliyor, gözlerinde mestîler;

Sanki mahmûl-i hande keştîler

Ki olunmuş nücûmdan inşâ..

(*Kuşular*, 38)

Ölü bir sath-ı âbın üstünde

Ki celî;lerze lerze, dârâtı,

Sihr-âbâd-ı mâha gitmek için

Arıyorlar reh-i semâvâtı...

(*Kuşuların Avdeti*, 39)

Kenâr-ı âba dizilmiş, sükûn ile bekler

Füsûn-ı mâha dalan pür- hayâl *leylekler*..

(*Mehtâbda Leylekler*, 36)

1.3.7 Çiçeklerle İlgili Kelimeler

Hâşim'in şiirlerinde belli başlı bazı çiçek adıyla karşılaşırız. Şair genellikle çiçeklerin renkleri üstünde durmuş ve çiçek adlarını kullanırken bir renk çağrışımı yaptırmayı amaçlamıştır. Hâşim'in şiirlerinde yer alan çiçekler ve çiçeklerle ilgili kavramlar şunlardır: *gül*:21 defa, *çiçek*:18 defa, *ezhâr*:10

defa, zehre:7 defa, menekşe:4 defa, diken:3 defa, kamış:3 defa, karanfil:3 defa, semen:3 defa, kırizantem:2 defa, nilûfer:2 defa, ergûvân:1 defa, giyâh:1 defa, gonca:1 defa, lâle:1 defa, nebât:1 defa, şûkûfe:1 defa, zanbak:1 defa.

Bu kelimelerin toplam frekansı 83'tür ve farklı kelime sayısı da 18'dir. Çiçek adlarındaki kelime yoğunluğu 4,6'dır. Renkler konusunda çiçeklerden de bahsettiğimiz için burada aynı şeyleri tekrar etmeyeceğiz. *Gonca, ergûvan, gül, karanfil, krizantem* ve *lâle* kırmızı renkleriyle; *zanbak, nilûfer* ve *semen* beyaz renkleriyle şiirlerde ön plana çıkarlar.

Şairin kelimelerinden yola çıkarak onun en çok gülü sevdiğini söyleyebiliriz. Gül, klasik edebiyatımızda da sık kullanılan bir mazmundur. Hayvanlar ve hayvan adları ile ilgili kelime ailesi içinde gül-bülbül mazmununun kullanıldığı yerleri belirtmiştik. Bunun dışında "gül" rengi ile ön plana çıkar.

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
Sisler uzanırken o senin doğmanı bekler

(O, 19)

Bir ince ziyâ toz dağıtır nûr-ı semâdan...
Ufkun sızar eşbâhına gül dalgalı bir levn

(Çöller, 23)

Zannetme ki güldür ne de lâle
Âteş doludur tutma yanarsın
Karşında şu gülgûn piyâle...

(Piyâle, 1)

Çiçek adlarının değişik şekillerde kullanılışlarına şu örnekleri verebiliriz:

Kadınlar ağlamasın, hasta, bîheves, gûyâ
 Menekşe gözleri küsmüş bahâr-ı rûyaya
 (Güneşe, 86)

Yârin dudağından getirilmiş
 Bir katre âlevdir bu karanfil,
 Rûhum acısından bunu bildi!
 (Karanfil, 12)

Çiçekler konusunda dikkati çekmek istediğimiz bir nokta da Hâşim'in çiçeklerle kadınlar arasında bağlantı kurmasıdır. Onun mısralarına baktığımızda kadının ve çiçeğin âdeta özdeşleştiğini görüyoruz.

Kadın nedir?.. O mûnevver menekşedir ki uçar.
 Samim-i hüsn-i bahârında hande-i âfâk;
 Çiçek nedir?..O da bir aşk-ı mübtesimdir ki
 Şemîm-i rûh-ı behîminde bir kadınlık var!..
 Çiçek meâl-i ebedden terekküb etmiş ise,
 Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir?

.....

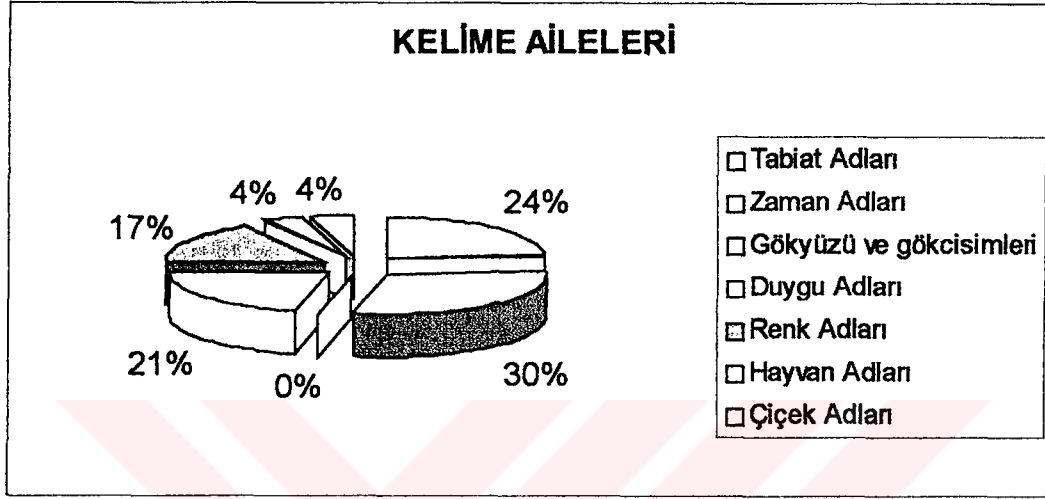
Kadın, semâ; o da bir nuhbe-i tesellidir,
 Kadın çiçek, o da bir hande-i nihânîdir;
 Bu iki rûh-ı nefîsin meâli sevdâdır!.

(Kadın Nedir, Çiçek Nedir?)

Nazlı bir zehre...belki bir zanbak...
 Cümbüş-i şûh-ı yâl ü bâliyle;
 O semâvî hırâm-ı nâzıyla;
 Bitecek sanki... mahvolup gidecek!..

(Neseviyyet, 69)

Buraya kadar sıralamış olduğumuz kelime ailelerinin, şiirlere dağılımını şöyle bir grafikte gösterebiliriz:

Grafik 2

Hâşim'in şiirlerinde yer alan kelimeleri sınıflandırırken bazen bir kelimeyi birden fazla gruba dahil ettik. Çünkü şair kullandığı sözcüklere birden fazla anlam yüklemiş ve çeşitli çağrışımlar uyandırmayı amaçlamıştır. İşin içine sembolizmi de katınca kelimeler okuyucunun muhayyilesinde kılıktan kılığa girer. Tespit ettiğimiz kelime ailelerinde yer alan kelimelerin sayılarını, diğer gruplara oranını ve yoğunluklarını da yine bir tabloyla göstermeden önce tablodaki değerlerin değişken olduğunu belirtelim. Kelimeler birbirini telmih edebilir. Kelime düzeyinde böyle bir ayrımın "kesinleme" sayılmaması gerekiyor. Kelime dünyasının sınırları birbirlerinden bağımsız düşünülemez.

Kelime Ailesi	Toplam Sayı	Diğer Kelime Ailelerine Oranı	Yoğunluğu
Zaman Adları	562	%29,6	5,7
Tabiat Adları	445	%20,3	5,4
Duygu Adları	402	%18,3	4,7
Renk Adları	323	%14,7	4,9
Gökyüzü ve Gök Cisimleri	299	%13,6	9,6
Çiçek Adları	83	%3,7	4,6
Hayvan Adları	75	%3,4	3

Tablo 2

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde yer alan kelimeleri kullanarak oluşturduğumuz kelime ailesi grupları bize şairin en yoğun kullandığı kelimelerin zamanla ilgili kavramlar olduğunu gösterdi. Bunu tabiat ve duygu adları izlemektedir.

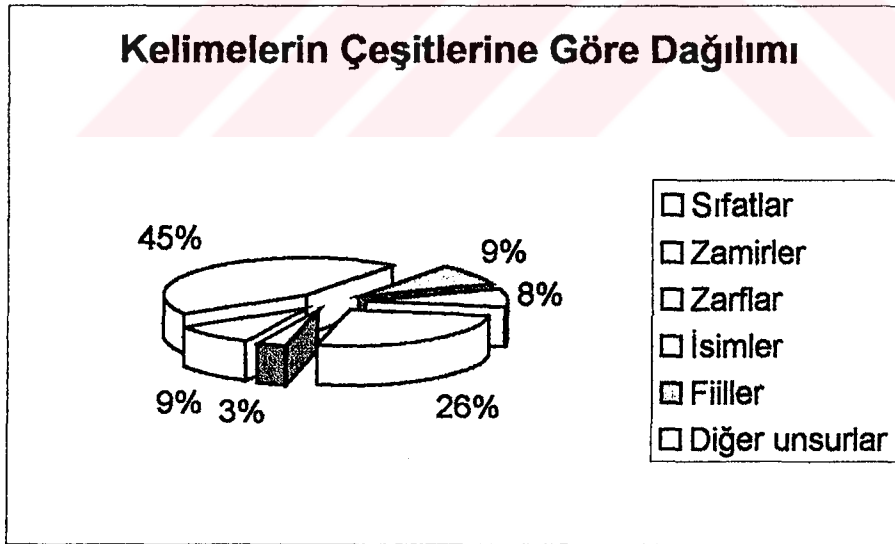
1.4. KELİME TÜRLERİ

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde yer alan kelimeleri incelerken fiilleri ve isim cinsinden kelimeleri değerlendirmeye aldık. İsim cinsinden kelimeler adı altında zamirleri, sıfatları ve zarfları; fiil bölümünde ise, fiil unsurları adı altında, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiilleri inceledik. Her grupta yer alan kelimeleri, sayılarını ve çeşitlerini belirledik.

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde yer alan toplam kelime sayısını ve bunların gruplara dağılımını şöyle gösterebiliriz.

KELİME TÜRLERİ	SAYISI
İSİM	3541
SIFAT	2078
ZARF	746
FİİL	735
DİĞER (edat,bağlaç,ünlem)	667
ZAMİR	276
Toplam	8043

Tablo 3

Grafik 3

Kelime türü olarak birinci sırayı 3541'le isimler almaktadır. İsimler toplam kelime sayısının %44,02'sini oluşturmaktadır.

Bize şairin üslûbunu çözmemiz için yardımcı olacak asıl veriler diğer kelime türlerinden elde ettiğimiz sonuçlar olacaktır. Çünkü bir şair veya yazarın en fazla isimleri kullanması bir keyfiyet değil gramatikal bir zorunluluktur. En yoğun kullanılan kelime türlerinde 2078 ile ikinci sırada sıfatlar yer alır. Sıfatlar toplam kelimelerin %25,83'ünü oluşturur. Bunu 746 ile (%9,27) zarflar takip eder. Dördüncü sırayı alan fiillerin sayısı 735 (%9,13) ve beşinci sırayı alan zamirlerin sayısı da 276 (%3,43) olarak belirlenmiştir. Bunların dışında kalan edat, bağlaç, ünlem gibi unsurları tezimizde değerlendirmeye almayacağız.

1.4.1 İSİMLER

İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir (Ergin, 1993:207).

Hâşim'in şiirlerinde 3541 adet isim tespit ettik. Şairin kullandığı kelimelerin %44,02'sinin isim olduğunu yukarıda belirtmiştik. Şiirlerde yer alan isimlerin 22'si yani %0,62'si isim fiildir. Elbette en fazla kullanılan kelime çeşidinin isimler olması dilin gerçeğinden doğan normal bir durumdur. Bu sebeple elde ettiğimiz bu veri bizim üslûp incelememizde esas alacağımız bir nokta olmayacaktır. Daha önce kelime aileleri başlığı altında isimlerin hangi konularda ve hangi yoğunlukta olduğunu belirtmiştik. Şiirlerde en sık kullanılan isimlerin frekans tablosu şöyledir:

NO	KELİME	FREKANSI
1	rûh	92

2	nûr	55
3	göz	54
4	ufk/ufuk	53
5	ziyâ, semâ	51
6	hayâl	50
7	su, akşam	39
8	şî'r, hüzn	35
9	kalb	34
10	leyl/leylî, gece, aşk	32
11	yer	31
12	renk, gölge	30
13	zulmet, sükût	29
14	ses, gam	27
15	hande, gül, emel, el, deniz	25
16	kamer, his	24
17	kuş	23

18	yol, kadın	22
19	rûya, girye, ebed, bahâr	21
20	şeb	20
21	sâye, mah	19
22	hüsn, hayât, çiçek, çehre	18
23	nücûm, leyâl/leyâlî,	17
24	sevdâ, leb	16
25	zaman, şey, havâ, güneş, dem, bâd	15
26	ömr, âb , ateş iç, hâb, baş	14
27	zer, melâl, göl, aks,mehtab/mâhtab fecd , altın	13
28	samt, dal, dil, ra'se,	12
29	ye's, sükûn, nefha, mâtem, hûlyâ, heves , hâzan, âfâk	11
30	ümîd, sine, seher, nazar, lerze, gök, dûr, ezhâr, eşcâr, encüm , dudak, bûse, âhenk	10

Tablo 4

a) Soyut İsimler - Soyutlaştırma
Somut İsimler - Somutlaştırma

Şair daha çok duygu ve zaman adlarını kullanarak geniş bir soyut isim dünyası geliştirmiştir. Kelime aileleri konusunda şairin kullandığı bu isimlerin listesini vermiştik. Bunun yanında şair soyutlaştırma ve somutlaştırmalara da başvurur. İsim tamlamalarını anlatırken bu konu üzerinde detaylı olarak duracağız ancak burada da kısaca değinelim.

Soyut kavramların doğada bulunan ve duyu organları ile algılanan varlıklarla birleştirilerek somut varlıklar hâlinde hayâl edilmesine *somutlaştırma* denir. Bunun tam tersi olarak somut bir varlığın soyut bir kavramla açıklanmasına, somut varlıkların gerçek anlam ve görevlerinden ayrı olarak düşünülüp soyut bir varlığa veya kavrama izafe edilmesine de *soyutlaştırma* diyoruz.

Aşağıdaki mısralarda şair kadını ve çiçeği tanımlamak için soyut kavramlar kullanarak, bu iki somut varlığı soyut ifadelerle anlatır ve okuyucunun muhayyilesinde soyutlaştırır.

Çiçek meâl-i ebedden tereküb etmiş ise,

Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir?

(Kadın Nedir?Çiçek Nedir? 74)

O şemîm-i şagaf-füzûdundan,

Süzülür mevce mevce, aşk u sürûr!..

(Neseviyyet, 69)

Bu mısralarda Hâşim, kadının sevgiyi arttıran o güzel kokusundan dalga dalga aşk ve sevinç süzüldüğünü söylüyor. Aşk ve sevinç gibi iki soyut kavram somut süzölmek eylemi ile birleştirilerek somutlaştırılır. Aşağıdaki

mısrada da bir zaman adı olan “eylûl”, sese benzetilmek suretiyle somutlaştırılmış ve sahilleri kapladığı söylenmiştir.

Sisler gibi tutmuş yine sâhilleri eylûl,
(Nehir Üzerinde, 24)

Muzlim şeceristân arasında
Esrâr ile yekpâre münevver
Bir yoldur açılmış sana *derdim*.
(Kari'e, 16)

“Dert” bir yol gibi düşünülmüş. Benzetme yoluyla yapılmış bir somutlaştırma vardır.

Gel bu şâmin *gümüş sükûtunda*
Bu sadeften hilale karşı senin
Bir *yeşil bûse* saklayan gözünün
Göreyim *cennetinde âtimi*.
(Hilâl-i Semen, 84)

Birinci mısrada yer alan “*gümüş sükût*” ve “*yeşil bûse*” tamlamaları şairin orijinal kullanımlarının çarpıcı örnekleridir. Her iki tamlamada da şair somut adlar kullanıyor fakat bu iki somut ad yan yana geldiğinde ortaya soyut bir kavram çıkıyor. Şair “*göreyim cennetinde âtimi*” diyerek de soyut *cennet* ve *âti* kelimelerini somutlaştırır.

Haşim'in yoğun olarak kullandığı zaman ve duygu adlarının soyut kavramlar olması; şairin hayâllerinde yarattığı, gerçek dünyadan uzak bir hayâl beldesinde ve farklı bir zamanda yaşamak istediğini düşündürüyor.

b) Özel İsimler

Adlar öteden beri, gösterdikleri nesnelerin tek bir kişi, belli bir varlık ya da düşünce oluşuna göre özel ad ve aynı türden varlıkların tümünü anlatan tür adı olmak üzere ikiye ayrılır. (Aksan, 1998)

Ahmet Hâşim şiirlerinde özel isimleri çok fazla kullanmaz. Bütün şiirlerinde yer alan özel isimler şunlardır: *Dicle*(6 defa), *Sînâ*(3 defa), *Mecnûn*(2 defa), *Cennet*(2 defa), *Zühre*(2 defa), *Acem*(1 defa), *Allah*(1 defa), *Cehennem*(1 defa), *Fuzûlî*(1 defa), *Nâhîd*(1 defa), *Yezdânî*(1 defa).

Şairin kullandığı sınırlı sayıdaki özel isimler şairin özel hayatında onu etkileyen yerler, Klasik Edebiyattan alınmış belli başlı mazmunlar veya dinî kavramlardır.

Özel isimler insanın zihninde çeşitli çağrışımlar uyandırır. *Mecnûn*, *Fuzûlî* gibi adların insanlarda uyandırdığı çağrışımlar hemen hemen aynıdır. Fakat Hâşim'in şiirlerinde altı defa kullandığı *Dicle* şairin yaşantısıyla ilgili bir özel addır. Bu kelime bize şairin kişisel duygularını yansıttığı için ayrı bir önem taşır.

Aşkın bu karanlık gecesinde
Bûlbûl yine vahşi müterennim,
Mecnûn'unu terk etti mi Leylâ?
Vahşi sesi firkat sesi sandım.

(Karanlık, 14)

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
Sisler uzanırken o senin doğmanı bekler.

(O, 19)

Özel adlar, insanlar için kişisel, özel ve genel olmak üzere iki türden tasarım ve duygular taşıyabilirler. İşte şairler zaman zaman özel adların bu yönünden de yararlanmışlardır (Aksan, 1999b:102).

1.4.2 ZAMİRLER

Zamirler nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. Zamirler temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelerin gerçek karşılıkları olmadıkları için, ancak o nesnelerin ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler (Ergin, 1993:249).

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde zamirlerin toplam frekansı 276'dır. Zamirler sıklık bakımından kelime çeşitleri içinde beşinci sırayı alırlar. Şairin zamirleri az kullanması onun isimlere ağırlık verdiğini gösterir.

Buna karşılık frekansı en yüksek kelimeler arasında zamirlerin önemli bir yeri vardır. Frekans tablosuna baktığımızda *sen* şahıs zamirinin 4. *ben*'in de 7. sırada olduğunu görürüz. *Sen* "hitap edilen", *ben* de "hitap eden" unsur olarak genellikle tüm şairlerin en çok kullandığı kelimelerdir. Şahıs zamirlerinin şiirlerdeki dağılımı şöyledir: *sen* (96 defa), *ben* (67 defa), *olonlar* (25 defa), *biz* (13 defa), *siz* (1 defa), *anı* (1 defa), *ol* (1 defa).

Şairin en sık kullandığı kelimelerden olan *sen* zamiri şiirlerde bir insandan çok tabiattaki varlıklara hitap etmek için kullanılır (Bununla ilgili örnekler için bkz. S. 34-35)

Şiirlerde 67 defa geçen "ben" zamirinin yanında şair 62 kere de "ben"i gizleyip ek öznesi olarak *-(l)m'yi* kullanır.

İçinde "ben" in de olduğu bir topluluğu ifade eden "biz" in frekansı 13'tür. Şair "biz" derken genellikle kendisinin de dahil olduğu bir grubu değil tüm insanlığı kasteder. Yani "biz" şiirlerde temsili bir görev taşır. Hâşim'in "siz" zamirini yalnızca bir kez kullanması da ilginçtir. *Terâne* şiirinde, şair sevgilisine seslenip ona "siz" diye hitap eder. Yani "siz" zamiri muhatap olunan birden fazla kişiyi ifade etmek için değil kibarlık ifadesi olarak kullanılmıştır.

Hâşim'in üslûbu nedeniyle "o" nerede bir insanı nerede bir nesneyi temsil ediyor anlamak güçtür. Şiirlerde "o" nun kişi zamiri olarak 20 defa kullanıldığını tespit ettik. Şairin "o" diyerek genellikle annesini kastetmesi de önemlidir. Diğer zamirlerin şiirlere dağılımını şöyle bir tabloyla gösterebiliriz.

Kişi Zamirleri	Dönüşlülük Zamirleri	Soru Zamirleri	Belgisiz Zamirler	İşaret Zamirleri
Sen:96 Ben:67 O : 22 Biz : 13 Siz : 1 Onlar:3 Anın: 1 Ol:1 TOPLAM: 204	Kendi : 5 TOPLAM: 5	Ne :14 Nerde/nerede: 3 Kim : 1 TOPLAM: 18	Biri: 5 Hepsi:4 Kimse :1 TOPLAM: 10	Bu :4 O :13 Onlar: 12 Ora/orada :10 TOPLAM:39
TOPLAM ZAMİR SAYISI : 276				
ZAMİRLERİN İSİMLERE ORANI : %7,72				

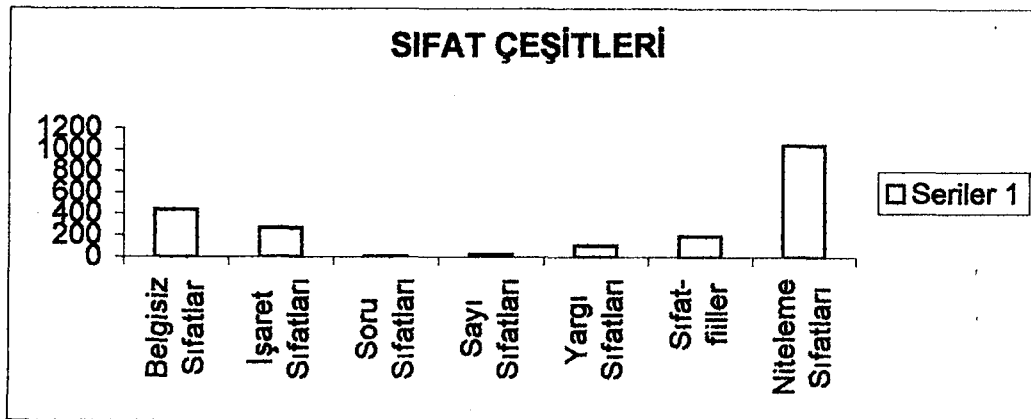
Tablo 5

1.4.3 SIFATLAR

..... Sıfatlar nesneleri vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir. Nesnelerin kendilerinin değil vasıflarının adıdır. Sıfatlar asıl isimleri başka olan nesnelerin bir vasfını belirttikleri zaman sıfat, tek vasıftan ibaret olan nesneleri karşıladıkları zaman isimdirler (Ergin, 1993:232).

Ahmet Hâşim'in şiirlerine baktığımızda isimlerden sonra en çok kullanılan kelime çeşidinin sıfatlar olduğunu görürüz. Tüm şiirlerinde yer alan sıfatların sayısı 2078'dir. Sıfatların toplam kelime sayısına oranı %25,83'tür.

Hâşim, şiirlerinde sıkça niteleme sıfatlarına başvurur. Bunun yanında şairin en fazla kullandığı kelime olan "bir" belgisiz sıfat göreviyle kullanılır. Hâşim'in kullandığı 2078 sıfatın 1040'ı yani %50,04'ü niteleme sıfatıdır. 735'i ise (%35,3) belirtme sıfatıdır. Belirtme sıfatlarının çeşitlerine göre dağılım oranı şöyledir: Belgisiz sıfatlar 437 (%21,02), işaret sıfatları 267 (%12,84), soru sıfatları 8 (%0,38) ve sayı sıfatları 23(%1,1) tanedir. Bunların dışında kalanların 197'si (%9,48) sıfat-fiil ve 106'sı de (%5,1) yargı sıfatıdır. Bunları bir grafikte gösterelim

Grafik 4

a) Gramatikal Sıfatlar

..... Sıfatların bir kısmı varlığın bünyesine yapışık vasıflarını; bir kısmı ise varlığın bünyesine bağlı olmayan vasıflarını ifade ederler. Varlığın kendi vasıflarını ifade eden sıfatlara “vasıflandırma sıfatları”, varlığın dış vasıflarını ifade eden sıfatlara ise “belirtme sıfatları” adı verilir. Vasıflandırma sıfatları varlığın; renk, biçim, boy, yapı, ağırlık vs. gibi vasıflarını belirtme sıfatları ise varlıkların yerini, sayısını ve diğer dış durumlarını bildiren sıfatlardır (Ergin, 1993:234).

Ahmet Hâşim’in şiirlerinde 1972 adet gramatikal sıfat kullanılmıştır. Şiirlerde varlıkların renk, biçim boy, yapı gibi çeşitli özelliklerini anlatmak için kullanılan niteleme sıfatlarının sayısı 1040’tır.

Hâşim’in şiirlerinde sıfatları çok kullanması onun tasvire önem verdiğini gösterir. Şair tabiatı ve hayâllerini mısralarda canlandırır. Bazen bir manzarayı tasvir etmek için pek çok ayrıntıyı kullanır. Hâşim’in farkı varlıkları bilinen, yapışık vasıflarıyla değil kendi hayâl dünyasındaki özellikleriyle kullanmasından doğar. Bu durumda sıfatlar mecazî anlamlar kazanarak şiire zenginlik katarlar.

Şair bazen bir manzarayı veya mevsimi, bazen zamanı, bazen de kendini tasvir eder. Bu sırada da sıkça niteleme sıfatlarına başvurur. Sıfatlar sayesinde gözümüzün önünde rengarenk tablolar oluşur. Diğer taraftan da şiirlerde sıfatlara dolayısıyla tasvirlerle ağırlık verilmesi şiirlere bir durgunluk getirir. Şair bu durgunluğu azaltmak için sıfat-fiilleri kullanır. Sıfatların %9,48’ini oluşturan sıfat-fiiller (partisip) nesnelerin hareket vasfını bildirdikleri için şiirdeki hareket unsurunu sağlayan en önemli unsurlardan biri

durumundadır. Hâşim'in kullandığı niteleme sıfatlarının 1040 tanesi nesnel nitelik bildiren niteleme sıfatlarından, 197'si de sıfat-fiillerden oluşmaktadır. Özellikle geniş zaman ve geçmiş zaman ifade eden sıfat-fiiller şiire az da olsa dinamik bir üslûp katmıştır.

Bize bir zevk-ı tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyada
(Tahattur, 90)

Detaylı tasvirler sadece bir varlığı ve tabiatı değil şairin psikolojisini de tanımamıza ve anlamamıza yardım eder. Sıfatların yoğun olduğu şu mısralarda şairin tasvire ne kadar önem verdiğini açıkça görebiliriz.

*Bîhaber gövdeme gelmiş konmuş
Müteheyyic, mütekallis bir baş;
.....
Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim
Âh Yârabbi, nasıl birleşti
Bu çetin başla bu suçsuz bedenim?*
(Başım, 11)

*İki çapkın nuveyre-i sevdâ,
İki şî'r-i belîg-i mevce-nümûd;
Umk-ı aşkında dâima peydâ;
Şuhî-i aks-i âsmân-ı kebûd.*
(Mavi Gözler, 71)

*Sonra durgun sularda bir yıkanan
Gölge, göklerde nûrunu kırpan
Büyük, derin, nazar-âvâre mâî bir yıldız ..*
(Yaz, 46)

Hâşim'in şiirlerinde varlıkların rengini anlatan sıfatlar ağırlıktadır. Özellikle kırmızı, siyah ve sarı şiirlere hâkim renklendir. Şair, bir renk ifade eden niteleme sıfatlarının yanında çeşitli varlıkları kullanmak suretiyle de renk çağrışımları uyandırır.

Renklerin psikolojik etkileri olduğu bir gerçektir. Hâşim'in kullandığı renk ifade eden sıfatlar ve bu sıfatların vasıflandırdığı isimler onun rûh dünyasını ve psikolojisini anlamamıza yardım edecek ipuçları verir. Şairin renkleri kullanış şekline ve seçtiği kelimelere bakarak onun bu konuda bir hayli bilgi sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Hâşim (Enginün-Kerman, 1991b:29) "Renkler Hakkında" adlı yazısında siyahın matem rengi olduğunu ve gizli bir ölümü andırdığını söyler. Nesnelerin renkleri üzerine düşünen şair "mavi"nin güzelliğini de şu sözlerle dile getirir; "... "Mavi Tren" için Paris'ten bilet alan bir adam zanneder ki mavi bulutlardan yapılmış bir vasıta-ı nakliyyeye binerek mavi semâ ve mavi deniz iklimlerine gidiliyor.." Yine aynı yazısında şair "sarı" için de "Bir kolera, sancı ve baygınlık rengi" der. Şairin bu sözlerini sıfatlarla örülmüş şu mısralarla örneklendirebiliriz.

Titrek, karışık, hasta, hayâlî, *sarı* gözler
Yerlerde açılmıştı: Semâlar ölü, durgun
(Hasta İken, 22)

Gittikçe solan samt ile rûya ile gaib
Bir *mâî* ipek boşluğun üstünde kevâkib,
(Çöller, 23)

Annemle *karanlık* geceler bazı çıkardık.
Boşlukta denizler gibi yokluk ve *karanlık*
(Sensiz, 20)

Renkler, çoğu şiiri kuşatmıştır. *Merdiven* ve *Sûvari* şiirlerini okurken okuyucunun gözü önünde kıpkırmızı bir tablo belirir. *Yollar*'da altın rengi ve tonlarını görürüz. *Zulmet*'te okuyucuyu da derinden saran bir karanlık vardır. *O Belde* ise mavinin şiiridir. Hâşim okuyucun zihninde bu imajları uyandırabilmek için sık sık nitelme sıfatlarını kullanmıştır.

Sıfatların yoğun kullanılması etkileyici olduğu kadar bazen de şiire boğucu bir hava verir. Şairin anlattığı karanlık veya sıkıcı, sisli hava okuyucuyu da sarıp etkisi altına alır. Bu, Hâşim'in sıfatlara kuvvetle hakim olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Şair sadece tabiatı anlatmakla kalmaz, bu yolla duygularını da tabiata giydirip dolaylı olarak okuyucuya aktarır.

Hâşim'in sıfatlarla isim arasında kurduğu bağlantılar ve sıfatların isimlere ne şekilde izafe edildiği konusu sıfat tamlamaları içinde ayrıca ele alınacaktır.

Belirtme sıfatları; belgisiz sıfatlar, işaret, sayı ve soru sıfatlarının oluşturduğu gruptur. Bunların sayılarını daha önce belirtmiştik.

Varlıkların çeşitli dış vasıflarını belirsiz şekilde ifade eden belgisiz sıfatlar şiirlerde önemli bir yere sahiptir. 366 kez kullanılan *bir* belgisiz sıfatı aynı zamanda Hâşim'in şiirlerindeki en yüksek frekanslı kelimedir. Bütün şiirlerde 437 tane belgisiz sıfat vardır. "bir" dışında *her* (37 defa), *bazı* (1 defa), *bütün* (33 defa) kullanılmıştır. İşaret sıfatlarının şiirlere dağılımı ise şöyledir: *Bu* (134 defa), *o* (130 defa), *şu* (3 defa).

b) Yargı Sıfatları

Biz sıfatları ele alırken sadece gramatikal sıfatları göz önünde bulundurmadık. Bazı şiirlerde şair sıfatları varlıkların niteliklerini anlatmak

yerine onların oluşlarını ifade etmek için yüklem olarak kullanır. Bu şekilde kullanılan sıfatlara *yargı sıfatı* adını verdik.

“Ülkemizde, dilbilgisi alanında yapılan çalışmalara biçimci bir bakış açısı hâkimdir. Dilin anlam yönünden çok, biçim karakteri üzerinde durulur. Bu yüzden de klâsik anlayışa göre, bir sözcüğün ya da sözcük grubunun sıfat sayılabilmesi için isimden önce gelmesi kuralı vardır. Yapı olarak bu özellikte olmayan fakat anlamca bir ismi niteleyen o kadar çok kelime ya da kelime gruplarımız var ki bunlar ne yazık ki dilbilgisi kitaplarında değerlendirmeye alınmamışlardır.” (Saldere, 2001:82).

Her şey o kadar *gamlı, soluk, mübhem ü bifer*,
Gûyâ ki ölür hüzn-i sevâhilde periler..

(Nehir Üzerinde, 24)

Yukarıdaki mısralarda yer alan *gamlı, soluk, mübhem, bifer* kelimeleri bir isimden önce gelmiyor. Fakat bunların *her şey*'i nitelediği açıktır. Gramatikal kurallara uygun olmadığı için sıfat kabul edilmeyen bu kelimeleri biz *yargı sıfatı* olarak değerlendiriyoruz.

Hâşim'in şiirlerinde 106 tane yargı sıfatı kullanılmıştır. Şiirlerdeki yargı sıfatlarının gramatikal sıfatlara oranı %5,37'dir. Yargı sıfatları ismin önüne gelip onunu yapışık bir vafını ifade etmez, aşağıdaki örneklerde de sıfatlar varlıkların oluşunu ifade etmektedirler:

Her şey bizi bir korkulu rûyâyla sarardı:
Zulmet ki *müebbed, mütehâcim, mütemâdi*
Eşkâle verir ayrı birer şekl-i münâdi:

(Sensiz, 20)

Kadınlar orada *güzel, ince, sâf, leylîdir*,
Hepsinin gözlerinde hüzn var

(O Belde, 45)

Yukarıdaki örneklerde şair zulmetin ve kadınların niteliklerini tek tek söylemiştir. Ama bu mısralarda hiç niteleme sıfatı yoktur. Bunun yerine yargı sıfatları kullanılmıştır. Örnekleri çoğaltalım:

Dallar kuru eller gibi *mebhût* u *duâkâr*

(Sensiz, 20)

Yerlerde açılmıştı: Semâlar *ölü*, *durgun*

(Hasta İken, 22)

Bu yol *uzun* ve benim dizlerim eğildi; gözüm

.....

Dudakların yine *pûr-hande*, gözlerin *pûr-zer*,

(Zulmet, 44)

Her şey o kadar *gamli*, *soluk*, *mûbhem* ü *bîfer*

(Nehir Üzerinde, 24)

Ocak *harâb* u *tehî*, lamba *kimsesiz*, *a'mâ*

(O Eski Höcreye Benzer, 53)

Hırslıyla başım *sıtmalı*, gözler *kuru*, *parlak*,

Eller *asabî*, hıçkırarak *sâhile* indim,

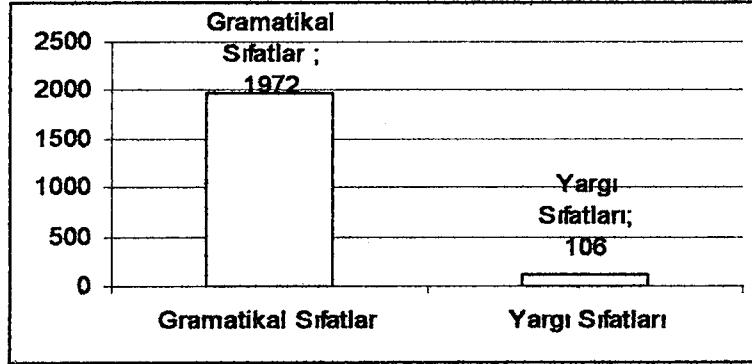
(Şeb-i Nisan, 54)

Gök *yeşil*, yer *sarı*, mercan dallar

(Tahattur, 90)

Denizin rengi *zâr* u *pûr-hasret*

(Mavi Gözler, 71)

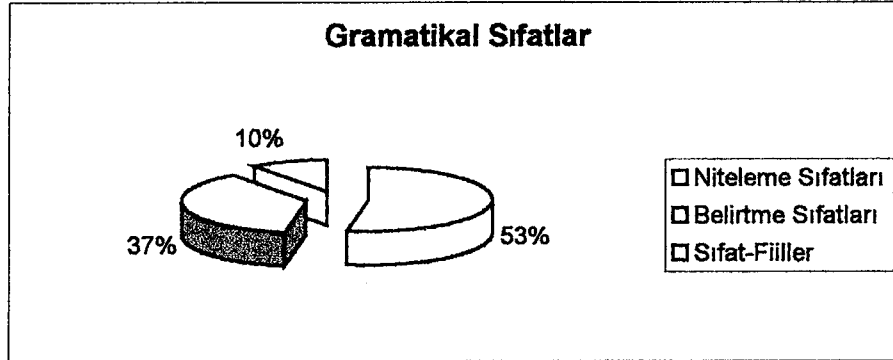

Grafik 5

GRAMATİKAL SIFATLAR

Niteleme Sıfatları	1040	%52,7
Belgisiz Sıfatlar	437	%22,1
İşaret Sıfatları	267	%13,5
Sayı Sıfatları	23	%1,1
Soru Sıfatları	8	%0,4
Sıfat-Fiiller	197	%9,9
Toplam	1972	
Gramatikal Sıfatların Toplam Kelime Sayısına Oranı	%24,5	

Tablo 6

Grafik 6

1.4.4 ZARFLAR

..... Zarflar; zaman, yer, hâl ve miktar isimleridir. Tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Kelime gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın mânâsını değiştiren isimlerdir (Ergin, 1993:244).

Ahmet Hâşim'in bütün şiirlerinde toplam 746 zarf tespit ettik. Zarflar kelime çeşitleri içinde sıklık bakımından üçüncü sırada yer alırlar. Hâşim'in şiirlerinde zarf olan kelimelerin toplam kelime sayısına oranı %9,27'dir.

Hâşim'in şiirlerindeki zarflardan 131 tanesi yani toplam zarf sayısının %17,56'sı zarf-fiillerdir. Zarf-fiiller (gerundium) hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir yani fiillerin zarf şeklidir.

Zarf-fiiller ve sıfat-fiiller sayesinde uzun cümleler kurmak mümkündür. Şiirlerde her ne kadar kısa ve etkileyici bir anlatım makbul olsa da Ahmet Hâşim uzun cümlelerle mısradan mısraa taşıdığı anlamlarla şiirlerini zenginleştirmeyi bilir. Zarf-fiiller ve sıfat-fiiller sayesinde Hâşim'in şiirlerindeki yoğun tasvirler hareket kazanır.

Titrek

Parıltılarla *yanan* bir mesâ-yı mezbaha-renk

Dağılırken suhûr-ı üryâna,

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra *yükselerek*

Oradan,

Oradan *düşmek ölmek* istiyorum

(Ölmek, 5)

Bir göl gibi durgun *uyuyan* rûhuma nûrun

Aktıkça, o sâkin suda her lem'a-i dûrun

(Rûhum, 17)

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde yer alan diğer zarfları şöyle gruplandırabiliriz.

a) Durum Zarfları

Fiillerin nasıl gerçekleştiğini, ne durumda olduğunu ve tarzını belirten zarflara durum (hâl / nasıllık nicelik) zarfı diyoruz. Hâl, tavır ifade eden her isim durum zarfı olarak kullanılabildiği için bu zarfların sayısı çok fazladır.

İsimlerin olduğu gibi sıfatların da hâl zarfı olarak kullanılışıyla sıkça karşılaşırız. Hâşim'in şiirlerinde tespit ettiğimiz durum zarflarının sayısı 317'dir. Bu grup şiirlerde yer alan zarfların %42,49'unu oluşturur. Şiirlerde tespit ettiğimiz bazı durum zarflarına örnekler verelim.

Mütemâdi (sürüklenir), *muttasıl* (kanar), *derâgûş* (eylerdi), *sessiz* (sarışır), *bitâb uzanırken* (dönüyorduk), *mutlaka* (gelecek) *gölgelerle*, *ser-be-zemin* (dinliyor), *ziyâdar ü muhteriz* (titrer), *kimsesiz sessiz* (gitmez mi), *câ-be-câ* (kapıyor), *bîtâb ü bîmecâl* (uyutur), *muttasıl* (sevin), *velvelekâr* (esiyor),

pûrhande, pûrâhenk ü pûrâvâz (döküldü), bir katre-i zeheb gibi lâl (koşacak), ağır ağır (çıkacaksın), nefhâ nefhâ (eser), aheste, katre katre (giderdi), elemle (bıraktın), tehî, soğuk (kalacaktın), böyle bin muhtazır perâkende hatıratın tezekkürâtıyla (ağlıyor) derbeder, hâzin, hâsir...

–/A vasıta hâli eki alan adlar cümlede zarf görevi yaparlar. Hâşim'in şiirlerinde vasıta eki ile yapılmış zarflar hayli fazladır. *Açlıkla, görmekle, rikkatle, aşkınla, elemle, firkatinle, hatıranla, muhabbetinle, hüznünle, mâteminle, nezîhinle, nûrunla, ra'şelerle, şefkatle, şi'rinle, ra'şedârıyla, bîhemâlinle, nâzıyla, can-rûbâsıyla, bâliyle, giryedârıyla, derdinle, lerzelerle, seslerle zehriyle, gülüşle, fısıltıyla, işveyle, ışıklarla, kızılıkla, vahdetle, fikretle, gaşyile, gurbetle, sükûniyle ...*

İkilemelerle yapılan bazı durum zarfı örnekleri de şunlardır : *bâzı bâzı (çakan), ağır ağır (çıkacaksın), perde perde (solmakta), yer yer (...yüzer), bir bir (...îsâr eylerdi), katre katre (yanan), ağır ağır (boğuyor), ağır ağır (erimiş), birer birer (iniyor), lerze lerze (...arıyorlar), nefha nefha (eser), (süzülür) mevce mevce .*

b) Zaman Zarfları

Bunlar zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimleridir. Kelime aileleri konusunu işlerken "Zamanla İlgili Kelimeler"i sıralamış ve bunların frekanslarını belirtmiştik. Zaman zarfları da bu kelimelerin içinde verilmiştir. Hâşim'in şiirlerinde 136 tane zaman zarfı belirledik. Zarfların %18,23'ü zaman zarflarıdır. Şairin zaman ifade etmek için kullandığı zarflardan bazıları şunlardır: *birden, bazen, dâimâ, akşamüstü, ebediyen, asla, o zaman, şimdi, bu dem, o dem, sonra, yarın, eskiden beri...*

Hâşim'in şiirlerinde genellikle kozmik zaman kullanılmıştır. Cümlede fiilin zamanını ifade eden örnekler de çoktur.

Evim.. *bugün* bana ait, *bugün* benimsin sen..

(Evim, 55)

Her akşamüstü ufuklarda bir selâm ararım.

Her akşamüstü uzak bir semâ-yı muzlimden,

.....

Semâ, senin *o zaman* mâteminle, hüznünle

Deniz, senin *o zaman* hâtıranla mâlîdir.

(Akşamlarım, 87)

Cânân ki gündüzleri gelmez

Akşam görünür havz üzerinde,

(Havuz, 8)

Sâhilde ezan seslerinin aks-i medîdi

Bîâtâb uzanırken dönüyorduk...Yine sâkin

(Nehir Üzerinde, 24)

En sonra bu nûrun ki sarar rûhu melâle,

(Hâtime, 25)

c) Benzerlik Zarfları

Hâşim'in hemen her ifadesinde bir mecaz veya benzetme bulmak mümkündür. Şairin sembolik ifadeleri ve betimleyici anlatımları, fiillerin durumunu ve ortaya çıkış tarzını başka varlıklara benzeterek açıklamasını gerektirmiştir. Şair *gibi* edatını kullanarak yaptığı benzetme ilgisine dayalı zarfları şiirlerinde yoğun kullanır. Bunlardan bazılarını gösterelim.

Dağılmış hazân-dîde tûller gibi
(Yarasalar, 40)

Etti bir heykel-i ziyâ gibi hak
(Zulmet, 44)

Nukûş-ı encûm-i vahdetle işlenen bir tûl
Gibi üstünde titreyen bu semâ;
(Birlikte, 51)

Sarardı cismimi bir muhteşem ridâ gibi, âb,
(Aks-i Sâda, 54)

Kanlı bir gömlek
Gibi hârâ-yı şemsi arkamdan
Alıp sürükleyerek,
(Ölmek, 5)

Bu örnekleri daha da arttırabiliriz: *güller gibi nūmayân ol-, vurulmuş gibi düştükçe, firkatzede bûlbûl gibi yan-, oklar gibi saplanmada, bir kuş gibi bî tâb, bir göl gibi durgun uyu-, ince dumanlar gibi bîrenk dağıl-, çöl gibi mûhiş ol-, nigâh-ı ebediyyet gibi titre-, sis gibi titre-, bir dul gibi ört-, gizli periler gibi titre-, elhân-ı kevâkib gibi, ziyâlar gibi, bir gölge gibi, bir katre-i zeheb gibi...*

1.4.5. FİLLER

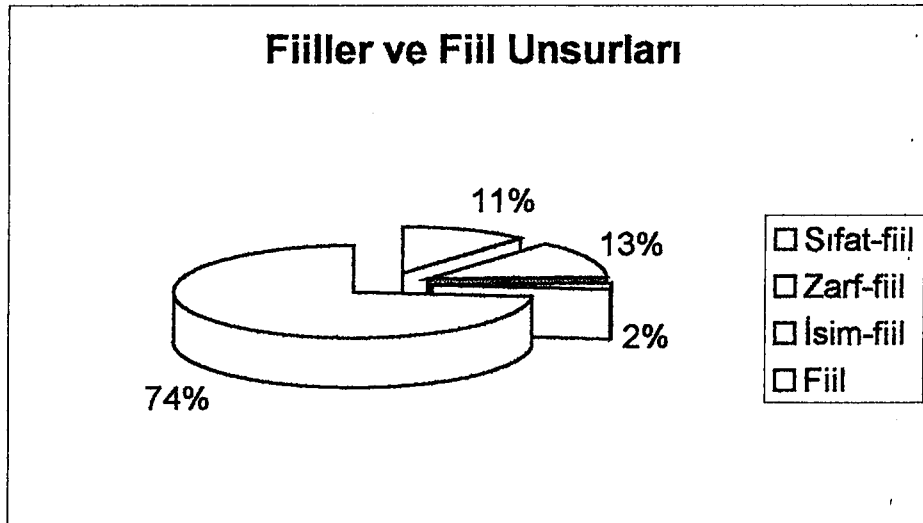
Fiiller; iş, oluş ve hareket bildiren kelimelerdir. Dilde daima çekimli olarak bulunurlar. Çekimli fiil şekle, zamana, şahsa bağlanmış bir hareketi karşılar. Biz Ahmet Hâşim'in şiirlerinde 735 çekimli fiil tespit ettik. Fiillerin

toplam kelime sayısına oranı %9,13'tür. Diğer kelime türleri içinde fiiller kullanım sıklığı bakımından dördüncü sırada yer alırlar.

Hâşim'in bütün şiirlerinde kullandığı farklı fiil sayısı 173'tür. Şiirlerdeki fiil yoğunluğu 4,24'tür. Yani Hâşim bir fiilli yaklaşık 4,24 kere kullanmıştır.

Fiillerin sayısının az olması şiirlerdeki hareket unsurunun da azlığını göstermesi bakımından önemlidir. Şiirlerde sıkça yer alan zarf, sıfat ve isim fiilleri, içlerinde bir hareket ifadesi taşıdıkları için "fiil unsurları" adı altında inceleyeceğiz.

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde fiil kullanmaktan kaçındığını bunun için de sık sık fiilimsilere başvurduğunu görürüz. Hâşim'in şiirlerinde 22 isim-fiil, 197 sıfat-fiil ve 131 zarf-fiil vardır. Bunları da fiillere eklediğimiz zaman fiil ve fiil unsurlarının sayısı 1001'e ulaşır.

Grafik 7

Hâşim'in en sık kullandığı fiillerin tablosu şöyledir:

FİLLER	FREKANS (SIKLIK) DERECELERİ
ol-	78
et-	45
eyle-	38
göl-	33
gel-	29
bak-	22
git-	20
sar-, titre-, uç-, aç-	17
dur-	16
düş-	15
öl-	14
de-, kal-, doğ-	13
dököl-	12

bekle-, sol-, yan- sön-, dök-	11
gör-, in-	10

Tablo 7

Hâşim'in en sık kullandığı fiillerin, yardımcı fiiller olduğuna daha önce de dikkat çekmiş şairin bu kullanımlarına örnekleri "Kelime Sıklıkları" konusunda sıralamıştık. Şairin *İsim+Yardımcı Fiil* kullanışlarına şu örnekleri verebiliriz: *zannet-, gark eyle-, seyret-, nümâyan ol-, ilân et-, sefer eyle-, bahset-, terk et-, bîhâb ol-, mûhiş ol-, tecellî et-, îsâr eyle- ...*

Bunların dışında yoğun olarak kullanılan fiillere baktığımızda şairin daha çok bir hareket ifadesi taşıyan eylemleri (*gel-, bak-, git-, sar-, uç-, aç-, titre-, düş-*) tercih ettiğini görürüz. Oluş ifadeli fiiller (*sol-, öl-*) pek sık kullanılmaz.

Hâşim daha çok isim cümleleri kullanmayı tercih eder. Bazen de şair aynı şiirde pek çok fiili ve filimsiyi arka arkaya kullanır. *Rûzgar*, böyle yazılmış şiirlerin en güzel örneklerindendir.

Atıl, bağır, kuleler insin; indir ecrâmı!
Dolaşsın âteş-i haşyetle çizdiğin izler;

.....

Cibâl-i mücrime-i gayz u sâyeden bize gül,
Dağıt menâzır-ı bâlâyı, sonra zîre dökül,
Bağır, bağır, gam-ı âfâk-ı bîşükûhe bağır...

(*Rûzgâr*, 61)

Fiillerin ve filimsilerin yoğun olduğu bir başka örnek de "Gülerken"dir.

Gülerken, ey ebedî rûh-ı hande-i eshâr
 Önümde penbe güneşler uçar, güler sanırım,
 Yağar hayâlîme ey hiss-i fikretim, sanırım,
 Şelâlegâh-ı şafaktan etek etek ezhâr
 (Gülerken, 80)

Bu örneklerin yanında şairin tek fiil kullandığı (*Karî'e, Mukaddime, Gece Yarısı, Kuğuların Avdeti..*) hatta hiç kullanmadığı (*Birlikte*) bazı örnekler de vardır.

Fiillerin az olması şairin durağan üslûbunun göstergesi sayılır. Tabiatı kendi hayâl dünyasındaki şekliyle yansıtan şair hareketten çok tasvire ağırlık verir. Sıfatların yoğunluğu ile oluşan statik hava az da olsa fiilimsilerin yardımıyla açılır yumuşar.

1.4.5.1

FİİL UNSURLARI

a) Zarf-fiiller

Hareketi şahsa ve zamana bağlamadan bir hâl şeklinde ifade eden fiil şekilleri oldukları için hüküm taşıyan bitimli bir hareket değil, hüküm taşıyan çekimli fiil hareketine yardımcı bir hareket ifade ederler (Ergin, 1993:320).

Şiirlerde en çok *-ken, -ip, -mAdAn, -dikça, -ArAk*, zarf fiil ekleriyle karşılaşırız. Tıpkı sıfat-fiillerde olduğu gibi burada da şair birden fazla gerundiumu aynı şiirde birbirine yakın kullanır.

Dudaklarım kuru, kaç def'a, bir yabancı ayak,
 Sükût-ı leyli dolaştıkça, sandım, ayrılmak
 Takarrüb etti harîm-i cidâr u sakfindan;

Bir ufk-ı bîkesin üstünde *ağlıyorken* ben,
Geçen havalara sevdâmı *eyleyip* peyrev,
Tehî, soğuk kalacaktın zavallı bîkes ev.
(Evim, 55)

Hâşim'in en sık kullandığı zarf-fiil eki *-ken*'dir. Şiirlerde 52 defa geçen bu gerundium eki hareket hâlinin yapıldığı sırayı bildirir. Dolayısıyla bir zaman ifade eder. Yani bu ek hâl zarfı olduğu gibi zaman ifadesi de taşır. Hâşim'in şiirlerinde zaman kavramının ne kadar önemli olduğunu daha önce açıklamıştık. Zaman ifade eden zarf-fiil eki *-ken*'i çok kullanması bu bakımdan da önem arz eder. Şairin sık kullandığı diğer zarf-fiil eklerinin şiirlere dağılımı şöyledir; *-ArAk* (28 defa), *-İp* (19 defa), *-dikçA* (19 defa), *-mAdAn* (11 defa).

Bîhis uzanan hastayı durmuş *düşünürken*,
Akşam mütemadi *dolarak* pencerelerden,
Vermişti o sâkin odanın hüzüne bir reng,
(Hasta *İken*, 22)

Güldün; *gölerek*, güldü bütün şi'r ü hayâlim
Güldükçe hayatım gülecek hep ebediyyen
(Sûrûd-ı Emel, 81)

Muvâcihim ebediyyette hep gurûrum *iken*,
Ağır, soğuk geceler, bâd-ı âsmân-efken,
Saçımda *haykırarak* arza mevt-i evrâkı
Döküp, kavî uzanan her dırahtı, her sâkı,
Önümde ferş ile en sonra ben de *ağlarken*,
(Aks-i Sedâ, 56)

b) Sıfat-fiiller

Nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Sıfat-fiiller (partisipler) genellikle geçici hareket isimleri yaparlar. Bu yönleriyle isimden ve sıfattan çok fiile yakındırlar. Mânâ ve kullanılış itibarıyla sıfatlara benzediği için sıfat-fiil adını almıştır.

Sıfat-fiiller zaman ve hareket gibi fiilin iki esas ifadesini taşırlar. Zaman ifadesi onları çekimli fiillere, hareket ifadesi de zarf-fiillere yaklaştırır. İsim gibi kullanılıp isim çekim eki alabilir, şahsa bağlanabilirler.

“Geniş bir partisip sistemine sahip olan Türkçede, fiili isim şeklinde ifade eden, hareketi isim kalıbına sokan bu kelime çeşidi Türk cümlesine büyük bir sâdelik vermekte, bir çok dillerin birleşik cümlelerle karşıladıkları ifadelerin Türkçenin yine zengin olan gerundium sistemi ile birlikte yardımcı cümlelerden uzak, basit cümlelerle karşılanmasını sağlamaktadır.” (Ergin, 1993:316).

Şair ilk şiirlerinde sıfat-fiilleri fazla kullanmaz. Zamanla dilinin sadeleştiğini, terkiplerin azalıp fiilimsilerin arttığını görürüz. Hâşim'in şiirlerinde en çok *-en*, *-an* ekiyle yapılmış sıfat-fiiller bulunur. Bu ek, en sık kullanılan partisip eklerindendir ve içinde geniş zaman ifadesi taşır. Bunlardan başka şiirlerde *-dık*, ve *-miş* ile yapılmış sıfat-fiiller de çoktur.

Sönen, gölgelenen, parçalanan, yanan, giden, açmış, anlattığı, döndüren, akan, duyduğun, yetişmiş, söylediğin, dökülen, boğulmuş, vurulmuş, saran, bakan, bekleyen, gizlenmiş, durmuş, düşmüş, avlayan...

Bir gün

Akşamın ölgün

Duran o nâmütenâhi ziyâ denizlerine

Garkolan eşcâr

Garkolan ovalar

(Geldin, 50)

c) İsim-Fiiller

Fiillerin hareket ismidir. Fiil kök ve gövdelerine getirilen *-mA*, *-İş*, *-mA* ekleri ile isim-fiil yapılır. Hâşim'in şiirlerinde 22 adet isim-fiil kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: *ölmek, düşmek, dönmek, doğma, gitmek, geliş, sönmek, bakış, tutmak, gülüş, sormak, ayrılmak, açılmak*.

Şiirlerde özellikle *-mak, -mek* ile yapılmış fiil isimleri bulunur. Fiillerin hiçbir şahsa, zamana ve şekle bağlanmadan mücerret hareketlerini ifade etmek için bu ek kullanılır.

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek

Oradan,

Oradan *düşmek ölmek* istiyorum

(Ölmek, 5)

O melûl akşamın havası kadar

Gelişin bir sükûn-ı sâriydi.

(Geldin, 50)

Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm

Sisler uzanırken o senin *doğmanı* bekler.

(O, 19)

1.5. TAMLAMALAR

1.5.1 İSİM TAMLAMALARI

İki veya daha fazla isim unsurunun bir iyelik ilişkisi içinde meydana getirdiği kelime grubuna isim tamlaması denir. İsim tamlamalarında tamlayan önce tamlanan sonra gelir ve tamlanan unsur daima iyelik halinde bulunur. Tamlayan unsur ise daima ilgi halinde bulunur fakat ilgi hali eki her zaman kullanılmaz.

Tamlamalardaki her iki unsurun iyelik ifadesi öyle kuvvetlidir ki tamlayan ve tamlanan unsur yer değiştirdiğinde veya isimlerin arasına başka kelime veya kelime grupları girdiğinde bile tamlama bozulmaz.

Nücûm u mâhı dökülmüş semânın eşcâra, (Gece, 32)

Arzın bana ahcâr ü nebâtı. (Mukaddime, 28)

Yıldızlar onun güldür elinde... (Havuz, 8)

Semâ, senin o zaman mâteminle, hūznūnle
Deniz, senin o zaman hâtıranla mâfidir. (Akşamlarım, 87)

Leylin gezer esrârını bir şîr-i hevâ-riz, (Çöller, 23)

Mâhın birikmiş orda ziyâ-yı mukattarı (K.B.K., 37)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Hâşim, varlıklar arasındaki iyelik ilişkisine kendi yorumunu da katar. Bu özellik de şairin üslûbunu belirlememizde bize yardım edecek önemli veriler sağlar.

"İsim tamlamaları şairin iki veya daha fazla nesne arasında mevcut olan iyelik ilişkisini nasıl yorumladığını göstermesi bakımından stilistikte

önemli bir yere sahiptir. Çünkü; objektif iyelik ilişkisi yazarın tercihini; metaforik ilişki ise onun psikolojisi ile ifade etmedeki gücünü ortaya koyar. Yeryüzünde sayısız iyelik ilişkisi vardır. Nesne, durum ve hadiselerin iyelik kombinasyonları dile değişik şekillerde aksedebilir. Dille yapılan 'istihaleler' yazarın zihin ve rûh dünyası hakkında ipuçları verir." (Özbay, 1994:196).

Hâşim'in şiirlerinde tespit ettiğimiz isim tamlamalarının sayısı 460'tır. Bu tamlamaların büyük bir bölümü Arapça ve Farsça kelimelerle oluşturulmuştur. Hâşim'in şiirlerinde yer alan tamlamaları bazı gruplara ayırarak inceledik. Bu grupları ve tamlamalarda kullanılan kelimelerin hangi dillerden alındığını şöyle bir tabloyla gösterebiliriz.

	Türkçe	Arapça	Farsça	Türkçe-Arapça	Türkçe-Farsça	Arapça-Farsça	Türkçe-Arp-Frs	Toplam
Nesnel İyelik İlişkisine Dayanan İ.T.	18	43	6	31	2	25	5	130
Mecazi ve Öznel İlişkili İ.T.	5	75	6	36	4	74	27	227
Teğhis ve Canlandırmaya Dayalı İ.T.	1	6	3	8	1	20	11	50
Somut Varl. Soyut Varl. İzaftı İle İ.T.	—	16	5	6	—	23	3	53
Toplam	24	140	20	81	7	142	46	460

Tablo 8

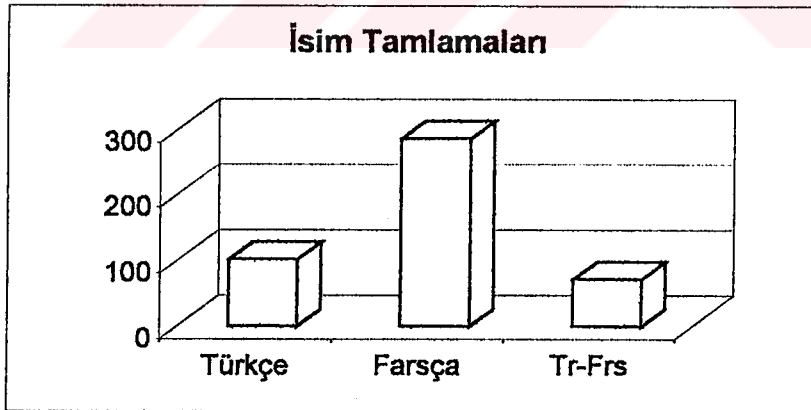
Ahmet Hâşim kurduğu uzun terkiplerde sıfat ve isim tamlaması gruplarını iç içe geçirerek kullanır. Yani bazen bir isim veya sıfat tamlamasının içinde iki veya daha fazla tamlamayla karşılaşırız. Biz,

tamlayanda veya tamlananda yer alan iç tamlamaları bu sayıya dahil etmedik. Tabloda da görüldüğü gibi şair Arapça ve Farsça kelimeleri şiirlerinde çok yoğun kullanır. Ayrıca şiirlerde yer alan belirtili tamlamaların sayısı belirtisizlerden bir hayli fazladır.

Hâşim'in şiirlerinde kullandığı terkipler Türkçe veya Farsça gramerine uygundur. Türkçenin kurallarına göre yapılan isim tamlamalarının sayısı 102 Farsçaya göre yapılanlarınsa ise 287'dir. Yani isim tamlamalarının %22,1'i Türkçe, %62,3'ü Farsça gramerine uygundur. Şairin her iki dilin kurallarını birlikte kullandığı tamlamaların sayısı da 71(%15)'dir.

Türkçe İ.T.	Farsça İ.T.	Türkçe ve Farsça İ.T.
102	287	71

Tablo 9

Grafik 8

Hâşim'in tamlamaları oldukça uzun ve karışıktır. Bunun yanında Arapça ve Farsça kelimelerin de yoğun olması zaman zaman okuyucunun şiirleri anlamasını bir hayli güçleştirir. Şair, kullandığı isim tamlamalarında varlıklar arasındaki gerçek iyelik münasebetini aksettirmekten çok mecazî ve öznel ilişkiler kurmayı sever. Hâşim'i anlamak için önce onun isim tamlaması

yapısını iyi anlamak gerekir. Biz bu isim tamlamalarını bazı gruplara ayırarak onun üslûbuyla ilgili ipuçları yakalamaya çalıştık.

a) Varlıklar ve Kavramlar Arasındaki Nesnel İyelik Münasebetini Gösteren İsim Tamlamaları

İki varlık arasında mümkün olabilecek nesnel iyelik münasebetini içeren tamlamaları bu başlık altında topladık. Bu gruba aldığımız isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan arasındaki ilişki gerçek iyelik bağlantısına dayanır. İsim tamlamalarının içinde böyle tamlamaların sayısı 130'dur (%34,7). Bununla birlikte Hâşim'in şiir anlayışından yola çıkarak bu gruptaki pek çok tamlamanın ikinci bir anlam taşıdığını söylemek de yanlış olmaz. Bu anlayış bizi kelimelerin arkasına gizlenen ikinci hatta üçüncü mânâyı aramaya yöneltir. Böylece her ne kadar isimler arasında nesnel iyelik bağlantısı varmış gibi görünse de aslında mecazî ve öznel bir ilişkiyi yakalamak da mümkün olur.

Yaprakla kuşun parıltısından
Havzın suyu ergûvâna döndü.
 (Ağaç, 91)

Bu şiirde yer alan "havzın suyu" belirtili tamlamasında tamlayan ve tamlanan arasında nesnel bir ilişki vardır. Şair gerçekten de akşam vaktinde havuzdaki suyun aldığı rengi anlatmaktadır.

Su değil, mevsimin havâsı akan,
 Duyduğun: *yaprağın dalın* sesidir,
 Suda *yıldızların parıltısı*dır,
 Bu karanlıkta bâzı bâzı çakan.
 (Ağaç, 4)

Yukarıda işaretlediğimiz tamlamalar da nesnel iyelik münasebetine dayalı olarak kurulmuş tamlamalara örnektir. Bir de nesnel gibi görüldüğü halde mecazî ve öznel anlamlar içeren tamlamalardan bahsetmiştik. Bu tür tamlamalara şu örnekleri verebiliriz:

Nasıl istersen öyle dinle, bakın:

Dalların zirvesindeyiz ancak ,
(B.G.S.A., 3)

Yukarıdaki şiirde *dalların zirvesi* belirtili tamlamasında unsurlar arasında reel bir ilişki vardır. Fakat aslında *dalların zirvesi* hayatın en verimli, olgun çağını anlatmak için kullanılmıştır. Yani gerçek iyelik münasebetinin arkasına gizlenmiş mecazî bir anlam vardır.

Diken ve taşları üstünde bir çetin râhın
Dağıldı nesc harîr-i ümmîd-i mahrûmum
(Zulmet,44)

Bir çetin râhın diken ve taşları üstü tamlamasında tamlayan ve tamlanan arasında yine gerçek iyelik ilişkisi vardır ama şair burada gerçek bir yolu değil hayatı kastediyor. Yoldaki diken ve taşlar ise hayatta karşılaşılan zorlukların sembolüdür. Bu tip örnekleri daha da çoğaltabiliriz. Hâşim'in gerçek iyelik ilişkisine dayandırarak kurduğu diğer isim tamlamalarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Lâl-i mesâ, kenâr-ı âb, zalâm-ı şeb, çenber-i lerzân-ı âb, gecenin gölgeden menâzırı, insanların ilâhı, arzın ahcâr ü nebâtı, sevâhilin üstü, semânın nûcûm u mâhı, şems-i mesâ, reng-i eşcâr ü âb, kenâr-ı sâhil, sûcûd-ı şûkr, nesîm-i fecr, aks-i sadâ, matem-i beşer, rîh-i bahâr, kîn-i beşer, hûsn-i yâr, Dicle'nin üstü, ömrümün kederi, köpek sesleri, tûde-i eşcâr, akşamın güneşi, eşkâl-i arz, sükût-ı leyl, benim ömrüm, senin hatıran, ezan seslerinin aks-i medidi, melâl-i hasret ü gurbet, ziyâ-yı şems...

Yukarıda sıraladığımız örneklere baktığımızda şairin gerçek iyelik ilişkisi taşıyan tamlamaları genellikle tabiatı tasvir etmek için kullandığını görüyoruz. Böylece doğadaki varlıkları ve güzellikleri şiirlerine aksettirmek ister.

b) Tamlayan ve Tamlanan Arasındaki İlişkinin Mecazî ve Öznel Olduğu İsim Tamlamaları

Varlıklar arasındaki gerçek iyelik münasebeti okuyucular için malûmdur. Şairlerin asıl rûh ve zihin dünyası ise onların varlıklara yükledikleri anlamlarla ve bağlantılarla ortaya çıkar.

Şair günlük hayatta kullanılan sıradan kelimeleri yepyeni bağlantılarla bir araya getirebilir. “Tamlama, deyim gibi söz varlığı içindeki öğeleri tümce ya da sözceleri anlamlı, kabul edilebilir birimler halinde bir araya getirmeye *bağdaştırma* adını veriyoruz.” (Aksan, 1999b) Günlük hayatta kullandığımız pek çok bağdaştırma vardır. *Yıldızların parıltısı, ay ışığı* gibi tamlamalar mantığa uygun, dile yerleşmiş tamlamalardır. Bir de şair ve yazarların etkili anlatım çabasıyla oluşturdukları *alışılmadık bağdaştırmalar* vardır. Biz böyle alışılmadık bağdaştırmaları ve şairin görünenden farklı anlamlar yüklediği tamlamaları “Mecazî ve Öznel” ifadesi altında topladık.

Hâşim’in uzun terkipleri kendi hayâl dünyasından mısralarına akseden mecazî ve öznel unsurlarla örülmüştür. Hâşim’in şiirlerindeki mecazî ve öznel anlamlar taşıyan tamlamaların sayısı 227’dir ve bunlar isim tamlamalarının %49,3’lük bölümünü oluşturur.

O belde?

Durur *menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde*;

(O Belde, 45)

Şairin hayâl dünyasında oluşturduğu *O Belde'nin* yeri el değmemiş hayâl âlemleridir. Hâşim, *menâtık-ı dûşîze-i tahayyül* gibi karmaşık bir tamlamayı şiirin içine başarıyla yerleştirmiş ve bu tamlamaya okuyucudan okuyucuya değişebilecek bir hayâl âlemini sığdırmıştır.

Etmenden zehr-i bâd-ı fasl-ı elem
Reng-i eşcâr ü âbı fersûde,
Dolacak mıydı seslerin, bilmem
O tehî sâye-zâr-ı mesdûde?

(Gelmeden Evvel, 49)

Bu dördlûğü şöyle aktarabiliriz: "Üzüntü mevsiminin zehirli rûzgarı ağaçların ve suyun rengini bozmadan, o boş, kapalı gölgeliğe dolacak mıydı seslerin, bilmem." Şairin bahsettiği mevsim güzdür. Şair sonbahardaki tabiat manzarasını yine mecazî ifadelerle ve öznel bir yaklaşımla anlatır. Son mısradaki boş ve kapalı gölgelik ise şairin kalbidir.

Mecazlı ve sübjektif ilişkileri ortaya koymanın en kolay yolu teşbih ve teşhislerden yararlanmaktır. Hâşim'in şiirlerinde yaygınlaşmış benzetmelerden çok şairin iç dünyasını yansıtan kendine has teşbih ve teşhislerle karşılaşırız. Bunlar bize şairin imaj dünyasını aksettirir.

Bu semâ-yı mesânın altında!
Gecenin mevîi ufku bağlamadan
(Zulmet, 44)

"Gecenin mevîi" tamlamasıyla şair sabahın oluşunu anlatıyor. canlıların bir özelliği olan ölüm geceye yüklenerek teşhis yapılmıştır. Bu da şairin mecazî ve öznel ifadelerinden biridir.

Aşağıdaki mısralarda şair tan vaktinde yeni ağaran günü sakın ve gül renkli olarak nitelendirmiş. Sabah ortalığı kaplayan sisi de bir buhar dünyasına benzetmiştir.

Nev-incilâ fecrin

Semâ-yı sâkin ü gülgûnu inkişâf etmiş,

Bir cihân-ı buhârın üstünde,

(Bahâr, 89)

Aşağıda sıralayacağımız örnekler de Hâşim'in sübjektif bakış açısıyla yaklaştığı ve mecazî anlamlar yüklediği tamlamalara örnektir.

Beni bir tûde eyleyen zulmet

Sana hûsn-i hayâlî nakşedecek

(Zulmet, 44)

Hûsn-i hayâl tamlamasında şair soyut bir kavram olan hayâlî somut bir varlık gibi düşünüp onun nakşedilebilecek güzelliğinden bahsediyor. Bu tamlamada hem somutlaştırma hem de mecazî bir anlam vardır.

Bütün meâbid-i mechûle-i ümîd-i beşer.

Bütün meâbid-i vecdîn soluk ilâheleri

(Yollar, 43)

"Yollar" şiirinden aldığımız bu iki mısrada işaretlediğimiz *meâbid-i mechûle-i ümîd-i beşer* (insan umudunun bilinmeyen tapınakları) ve *meâbid-i vecdîn soluk ilâheleri* (coşku tapınaklarının soluk tanrıçaları) tamlamalarına mecazî ve sübjektif anlamdan daha fazlası yüklenmiştir dersek herhalde yanılmayız. Bu tamlamalarda şair fikir dünyamıza yönelik felsefî bir yaklaşım kullanmıştır. Aynı zamanda mitolojik telmihler de vardır.

Âh o kuşlar ki şimdi bîhareket
Suların âteşinde sallanıyor..

(B.A.K.S., 42)

Sihr-âbâd-ı mâha gitmek için
Arıyorlar *reh-i semâvâtı*...

(Kuğuların Avdeti, 39)

Âh ey *leyâl-i muzlîme-i gamda bekleyen*
Bîkeslerin nedîmesi, ey aşk-ı mûştâ'il!

(Zühre'ye, 27)

Susar meşâcir-i pür-şâm içinde *bûlbûl-i âb*,
Sular semâ-yı hâyâlatı eyler isti'âb;

(Akşam,31)

Bu yolla yapılan tamlama örneklerini daha da çoğaltabiliriz. Bazılarını sıralayalım: *elemlerin üstü, miyâh-ı rûh, esir-i ufk u tûrâb, ağaçların seherî zirvesi, enhâr-ı sükût, samt-ı ebediyyet, elhân-ı kevâkib, bir gizli gamın şehka-i seyyâli, sihr-i serâb, tûde-i nûr-ı elem, şeb-i ömrüm, firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahr, kalbimizin bahçeleri, meshûf ü girîzân bir hande-i ma'sûmesi bir tıfl-ı garâmın, mest-i hafâ, reyyân-ı emel, şafakların denizlerin mezâhir-i hayâl, endîşe-i hazan, karların serdî-i mematı*...

c) Somut Varlıkların Soyut Varlıklara İzafe Edilmesiyle Yapılan İsim Tamlamaları

Hâşim'in şiirlerinde çok özgün ve güçlü hayâller vardır. Şair gerçek hayattaki olayları ve durumları, kendi hayâl dünyasında kazandıkları yeni şekilleriyle şiirine alır. Şiirde günlük hayatta kullanılan sözcüklerin bir araya getirilmesi hem ses hem de anlam açısından şairin ustalığıyla bağlantılıdır.

Birbiriyle hiçbir anlam ilişkisi bulunmayan kelimeler Hâşim'in tahayyülünde birleşir, renkli hayâller oluşturur. Şair ve yazarların ustalığı günlük hayatta kullanılan sıradan kelimeleri yepyeni bağlantılarla bir araya getirmeleriyle de ortaya çıkar. Doğan Aksan (1999b) bu durumla ilgili olarak şunları söylüyor:

"Şiirde göstergelerin okuyucuya yansıttıkları tasarımların, imgelerin dışında onların yanı sıra birçok tasarımların daha aktarılmasını, deyim yerindeyse okuyucunun zihnine birçok yeni tasarımın üşüşmesini sağlayan bir dil olayı, alışılmamış bağdaştırmalara başvurulmasıdır. Diyebiliriz ki bu anlatım yolu, bu sanat, şiir dilinin en önde gelen özelliklerinden biridir. Türk şiirinin bütün dönemlerinde özellikle de yeni şiirde pek çok şairin sık başvurduğu bir etkileme ve anlatımı güçlendirme ögesidir." Doğan Aksan, bu tarz ifadelerle *alışılmamış bağdaştırmalar* adını veriyor. Daha basit bir ifadeyle şöyle açıklayabiliriz:

Her lem'a-i aşkın bana her nûra bedeldir
(Sürûd-ı Emel, 81)

Yukarıdaki mısradaki yer alan *lem'a-i aşk* (*aşk parıltısı*) tamlamasında yer alan *aşk* kelimesi bir duygu adıdır ve soyuttur. *Lem'a* yani parıltı ise gözle görebileceğimiz ışık yansımalarıdır ve somuttur. Burada *aşk* gözle görülen parlak bir varlık gibi düşünülerek somutlaştırılmıştır. Şiirde kastedilenin gerçek bir parlaklık değil aşkın insanlarda uyandırdığı aydınlık duygular olduğunu düşünürsek *lem'a-i aşk* tamlaması soyut bir kavramı ifade eder.

Şiirlerde, bazen, soyut kavramların doğada bulunan ve duyu organları ile algılanan varlıklarla birleştirildiğini görürüz. Soyut kavramların somut varlıklar hâlinde hayâl edilmesine *somutlaştırma* denir. Soyut somutlaştırıldığı gibi kimi zaman da bunun tam tersi olarak somut bir varlığın soyut bir kavramla açıklandığı görülür. Somut varlıkların gerçek anlam ve görevlerinden ayrı olarak düşünülüp soyut bir varlığa veya kavrama izafe

edilmesine *soyutlaştırma* diyoruz. Şiir dilinde somutlaştırma ve soyutlaştırma anlatılmak isteneni daha canlı biçimde, daha güçlü olarak dile getirmek için yapılır. Aslında soyutlaştırma ve somutlaştırma arasında ince bir çizgi vardır.

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Oradan düşmek ölmek istiyorum
(Ölmek, 5)

Yukarıdaki mısralarda şair, kahır dağının zirvesinin en üst noktasına yükselmek istediğini söylüyor. *Kahr* soyut bir kavramdır fakat şair bu kavramı somut bir varlık olan dağ gibi hayâl ederek okuyucunun muhayyilesinde somutlaştırır.

Böyle tamlamalara Hâşim'in şiirlerinde sıkça rastladığımız için ayrı bir başlık olarak almayı uygun bulduk. Somutlaştırma yoluyla yapılan tamlamaların sayısı 53'tür ve isim tamlamaların %11,52'lik bölümünü oluştururlar. Bu gruptaki tamlamaların bir bölümünü de mecazî ve sübjektif unsurlarla yapılan tamlamalara dahil ettiğimizi belirtmeliyiz.

Somitlaştırmalar Hâşim'de olduğu gibi diğer şairlerde de çok kullanılan bir ifade şeklidir. Soyutlaştırma örneklerine tamlama şeklinde pek sık rastlamadığımız için buraya almadık.

Mihr-i hayâl ve *ebr-i sevdâ* tamlamalarında soyut olan *hayâl* ve *sevdâ* kavramları somut *mihr* ve *ebr* isimleriyle birlikte kullanılarak somutlaştırılmıştır. Tamlamanın bütününe düşündüğümüzde ise ortaya çıkan "hayâl güneşi" ve "sevda bulutu" tamlamaları soyut kavramları ifade ederler.

Ve bu akşam ki lerzesiz sessiz
Topluyor *bû-yı rûhunu* gûyâ,

(O Belde, 45)

O *Belde* şiirinden alınan bu mısralardaki *bû-yı rûh* (*rûhunun kokusu*) tamlamasında soyut bir varlık olan *rûh* ile *kokusu* kelimesi arasında ilişki kurularak; okuyucunun "*rûh*"u *kokusu* olan somut bir varlık gibi algılaması sağlanmıştır.

Âh, ey bâd-ı hasta, bâd-ı keder..

(Sonbahar, 47)

Bâd-ı keder tamlamasında soyut bir kavram olan *keder* bir tabiat olayı ile birleştirilerek somutlaştırılmıştır. Burada iki kelime yan yana geldiğinde oluşan *keder rûzgarı* tamlaması ise soyut bir kavramdır.

Somutlaştırmaların en sık kullanıldığı yerlerden biri renklerdir. Bir renk doğadaki adından ayrı olarak kullanıldığında somutlaştırma yapılmış olur. Alev kırmızısı, gök mavisi gibi söyleyişler somutlaştırma örnekleridir. Ayrıca teşhis de bir çeşit somutlaştırmadır.

Göründü *dest-i ümîdimde* bir mükevkeb tâc

(Peri-i Hürriyet, 83)

Bu yolla yapılan tamlamalar için şu örnekleri sıralayabiliriz: *şemim-i vasl* (*kavuşma kokusu*), *hem-leb-i hilkat* (*yaratılışın dudağı*), *hayz-ı hayâlin suları* (*hayâl havuzunun suları*), *zûccâc-ı san'at ü fikret* (*sanat ve düşünce fanusu*), *bâd-ı keder*, *miyâh-ı dil*, *hadâyık-ı his* (*his bahçeleri*), *melâz-ı hülyâ* (*hülya sığınağı*), *kı't'a-i muhayyel*, *şâhbâl-i saffet* (*safliğin kanadı*), *ziya-yı tebessüm*, *tezehhür-i hüsn* (*güzelliğin çiçekleri*), *hubûb-ı târ* (*karanlığın tohumları*), *nuveyre-i sevdâ* (*sevda kıvılcımı*), *âteş-i haşyet* (*korku ateşi*), *şelâle-i nûr* (*ışık çağlayanı*), *arz-ı zill ü nağme* (*gölge ve ezgi dünyası*), *deriçe-i mağmum* (*gamlı pencere*), *sâha-i hayâl*, *mezâhir-i hayâl* (*hayâl bahçeleri*), *cihân-ı sevdâ* (*sevda dünyası*), *dîde-i ati* (*geleceğin gözü*), *dest-i ümid* (*ümidin eli*), *encüm-i hülya* (*hülya yıldızları*), *mihr-i hayâl* (*hayâl güneşi*), *ebr-i*

sevdâ(sevda bulutu), *meabid-i emel*(emel tapınağı), *nücûm-ı keder*(keder yıldızları).

ç) Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı İsim Tamlamaları

"İnsan ve diğer varlıklara ait bir özelliği cansız varlıklara izafe etmek suretiyle yapılan tamlamadır. Bunlar şairin mecazî ve hayâlî "kurgu"larını gösterir." (Özbay, 1991:197). Hâşim'in şiirlerinde "teşhis ve canlandırmaya dayalı tamlamalar"ın sayısı 50'dir ve isim tamlamalarının %10,8'ini oluştururlar.

Hâşim şiirlerinde soyut varlıklara ve tabiat unsurlarına fazlaca yer vermiştir. Gerçek hayattaki varlıklara farklı bir gözle bakmış ve onları muhatap almıştır. Onun şiirlerinde tabiat tasvirden öte âdeta canlandırılmıştır. Şiirlerde onun insanlarla konuştuğunu, onlara seslendiğini pek göremeyiz ; fakat aya, yıldızlara, gök yüzüne ve başka varlıklara hitap ettiği şiirlerin sayısı oldukça fazladır. Şairin doğadaki nesnelerle iletişim kurması sık sık teşhis sanatını kullanmasını gerektirmiştir.

Bir gamlı hazânın seherinde
İsrâra ne hâcet yine bûlbûl?
Bil, kalbimizin bahçelerinde
Can verdi senin söylediğin gül!

(Bûlbûl, 13)

Bu şiirde şair bûlbülle konuşup onu insan yerine koyarak teşhis ve intak yapmıştır. Bunun yanında "gamlı hazânın seheri" tamlamasında da insanlara ait bir nitelik mevsime yüklenmek suretiyle yine teşhis yapılmıştır.

Durgun sular üstünde *perişan u mûkedder*
Faslin dağınık rûhu bulut, sis gibi titrer,

(Hazân, 21)

Perişan u mûkedder faslın dağınık rûhu tamlamasında da hem tabiat tasviri hem de teşhis vardır.

Teşhisin de bir çeşit somutlaştırma olduğunu söyleyebiliriz. Bununla ilgili şu örnekleri verebiliriz.

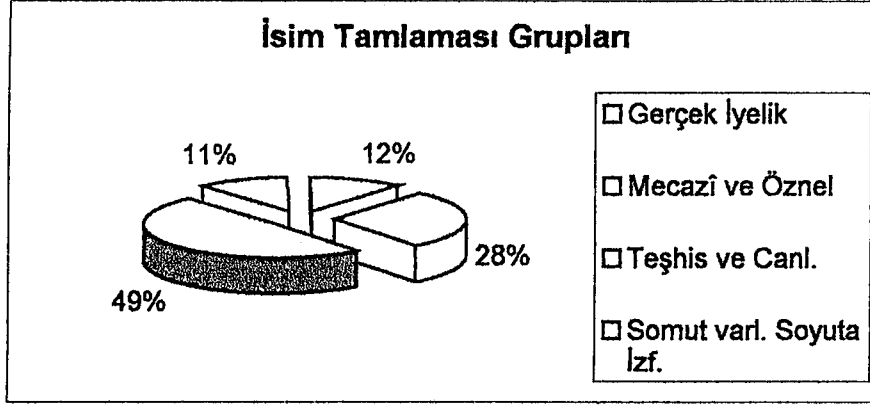
Sanki *rûh-ı kebûd-ı handânî*,
Sermediyyetle *hem-leb-i hilkat*,

(Mavi Gözler, 71)

“Sanki gülen maviliğin rûhu olan sonrasızlık, yaradılışın dudağıyla birleşmiş” şeklinde aktarabileceğimiz bu mısralarda *hilkat* kavramı teşhis yoluyla somutlaştırılmıştır. *Rûh-ı kebûd-ı handânî* tamlamasında da teşhis ve somutlaştırma birlikte kullanılmıştır.

Teşhis ve canlandırmaya dayalı isim tamlamalarına şu örnekleri de ilave edelim:

Denizlerin ebedî gayz-ı târ ü mûmtedi (denizlerin sonsuz karanlık ve uzun kîni), *tenhâ gecenin vehm-i muhâlâtı* (tenhâ gecenin olmayacak kuruntuları), *melâl-i şeb* (gecenin sıkıntısı), *nigâh-ı ebediyyet* (sonsuzluğun bakışı), *yed-i sâhir-i Nisan* (Nisanın büyüleyen eli), *denizin rûhu*, *rûh-ı ziyâ*, *rûh-ı âb*, *mevsimin gumûmu*, *mevt-i evrâk*, *reng-i şeb-âlûd-ı zülf-i mağmûm* (gamlı saçımın geceye bulaşmış rengi), *sîmâ-yı âb*, *nazra-i memdûde-i merâm* (isteğin uzun bakışı), *âgûş-ı ufk*, *mevt-i leyâl*, *hâb-ı bahâr*, *gam-ı eylül*, *nigâh-ı nâfiz-i şî'r* (şiiirin içe işleyen bakışı), *şûkufte güllerin âgûş-ı itr-dân* (açılmış güllerin kokulu kucağı)...

Grafik 9

1.5.2 SIFAT TAMLAMALARI

"Sıfat tamlaması, bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir." (Ergin,1993:359).

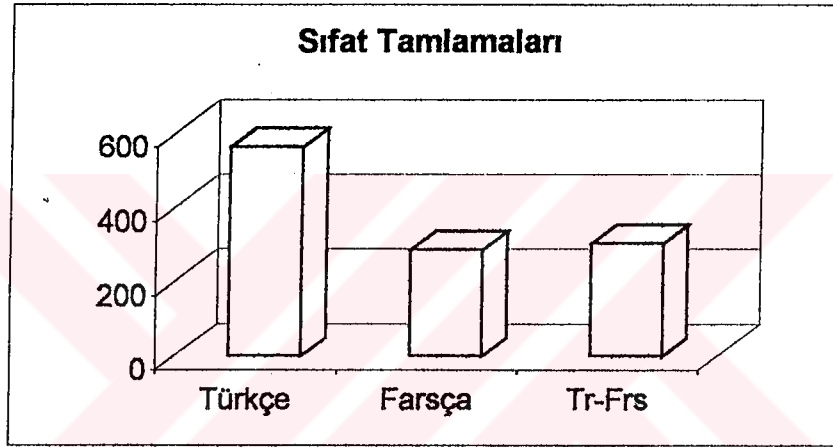
Sıfat tamlamaları şairin varlıklara nasıl baktığını, olayları ve kavramları nasıl algıladığını, bunlarla ilgili imaj ve tasavvurlarını göstermesi bakımından stilistiğin önemli bir parçası durumundadır.

Şairin sıfat tamlamalarında Farsça gramerine uygun kurulmuş tamlamalarının sayısı 103(%10,6), Türkçe olanları 564(%58)'tür. Hem Türkçe hem Farsça kurallarının iç içe olduğu tamlamaların sayısı ise 304(%31,3)'tür.

Türkçe S.T.	Farsça S.T.	Türkçe- Farsça S.T.
564	103	304

Tablo 10

İsim tamlamalarında Farsça gramerine uygun olarak yapılan tamlamaların sayısı fazlayken sıfat tamlamalarında tam tersi söz konusudur. Bu durum işaret sıfatları ve belgisiz sıfatlarla yapılan tamlamaların fazlalığından ve sıfat-fiillerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 11

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde kullanılan sıfat tamlaması sayısı 971'dir. Bu sayıya isim tamlamalarının içine yerleştirilmiş olan sıfat tamlamaları dahil değildir.

Hâşim'in şiirlerindeki sıfat tamlamalarını da gruplandırarak inceledik. Aşağıdaki tabloda bu grupları ve kullanılan kelimelerin hangi dillerden alındığını gösterelim:

Hâşim'in şiirlerindeki sıfat tamlamalarını da gruplandırarak inceledik. Aşağıdaki tabloda bu grupları ve kullanılan kelimelerin hangi dillerden alındığını gösterelim.

	Türkçe	Arapça	Farsça	Türkçe-Arapça	Türkçe-Farsça	Arapça-Farsça	Türkçe-Arp-Frs	Toplam
Objektif Özellik Taşıyan S.T.	28	8	15	44	18	18	25	166
Mecazi ve Öznel ilişkili S.T.	25	29	7	92	27	27	78	285
Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı S.T.	16	12	3	35	12	22	31	131
Sıfat-fiillerle Yapılan S.T.	17	—	—	44	9	—	34	104
Diğer Sıfat Tamlamaları	108	—	—	124	52	—	11	295
Toplam	194	49	25	339	118	67	179	971

Tablo 6

Tabloyu incelediğimizde şairin yine Arapça ve Farsça kelimeleri yoğun olarak kullandığını görüyoruz. “Diğer Sıfat Tamlamaları” olarak belirlediğimiz grup şairin işaret sıfatlarıyla veya belgisiz sıfatlarla kurduğu (bu karanfil, o dem, bu akşam, her şeb, bir gece...) tamlamalardır ki biz bunları değerlendirmeye almayacağız. Bunları saymazsak tabloda yer alan en yüksek değer isim tamlamalarında da olduğu gibi mecazî ve öznel ilişkilere dayandırılarak yapılan sıfat tamlamalarına aittir.

a) Varlık ve Kavramların Objektif İlişkilerini Gösteren Sıfat Tamlamaları

Bu grupta yer alan tamlamalarda sıfatlar niteledikleri veya belirttikleri varlıkların gerçek özelliklerini ifade ederler. "Varlıkların ve kavramların objektif hususiyetlerini gösteren sıfat tamlamaları da şairin itibari dünyasıyla ilgilidir. Objektif sıfat tamlamalarında sıfatla obje arasındaki münasebet reel ve mantıkî olmakla birlikte bunlar da şairin metafizik sisteminde mecazî birer motif hususiyeti kazanırlar." (Özbay, 1994:195).

Bu grupta yer alan tamlamaların sayısı 156'dır. Sıfat tamlamaları içindeki oranı da %16'dır. Şiirlerde yer alan objektif ilişkili tamlamalara şunları örnek verebiliriz:

Ey çeşm-i siyâh, ey dağınık zülf-i şeb-engîz,
(Şeb-i Nisan, 54)

Çeşm-i siyâh (siyah göz) ve *dağınık zülf-i şeb-engiz* (geceyi andıran dağınık saç) tamlamalarında isim unsuru ile bu ismi niteleyen *siyâh* ve *dağınık* sıfatları arasında reel bir münasebet vardır. Yani gerçekten de gözün rengi siyahtır ve saçın özelliği dağınık olmasıdır.

Bazı sıfat tamlamalarında ise isim ve sıfat unsuru arasında objektif bir ilişki bulunmasına rağmen şair tarafından yüklenmiş mecazî ve sembolik anlamlarla karşılaşırız.

Âteş doludur, tutma yanarsın
Karşında şu gülğûn piyâle!..

(Mukaddime, 1)

Yukarıdaki mısralarda yer alan *gülgûn piyâle* tamlamasında şair kadehin rengini anlatan objektif bir tamlama kurmuştur. Oysa bu şiirde bahsedilen “gülgûn piyâle” aşkın sembolüdür. Objektif ilişkinin gerisine saklanmış başka bir mânâ vardır.

Aşağıdaki şiirde de şairin *penbe tıfl-ı melek-çehre* (pembe melek yüzlü çocuk) diye tarif ettiği varlık aslında aşktır. Şair objektif özelliklere dayalı olarak kurulan bu tamlamanın arkasına ikinci bir anlam yerleştirmiştir.

Sevimli ev.. bugün altında aşkı bekliyorum,
O *penbe tıfl-ı melek-çehre* nerededir? diyorum...
(Evim, 55)

Bu yolla yapılan sıfat tamlamalarının örneklerini şöyle sıralayabiliriz: *Fâğfûr kâseler*, *mevt-i fecî*, *siyah kuşlar*, *yeşil sular*, *durgun sular*, *binlerce sitâre*, *bir ufk-ı tehî*, *bîçâre kadın*, *sarı bir fer*, *tenhâ ova*, *bir kuru dal*, *karanlık geceler*, *bir korkulu rüya*, *bu genç el*, *mâî deniz*, *nâtüvân u nâlende hasta bir genç kız*, *çeşm-i siyah*, *vahşi ses*, *kuytu bir bahçe*...

b) Mecazî ve Öznel İlişkilere Dayalı Sıfat Tamlamaları

Şairler değişik duygu ve düşüncelerini anlatmak için dildeki farklı anlatım yollarını kullanırlar. Birbiriyle ilişkili kelimeleri birlikte kullanmak günlük hayatta her zaman yaptığımız bir iştir. Fakat şair ve yazarlar eserlerinde alışılmışın dışındaki etkileyici ifadeleri bulmaya çalışırlar. Şu örneği inceleyelim:

Hasta bir genç kız...
(Yaz, 46)

Bir hasta güneş ufka döker sâye-i ma'den
(Hazân, 21)

Birinci mısradaki yer alan *hasta kız* tamlaması alışılmış bir bağdaştırmadır; ikinci mısradaki *hasta güneş* ise konuşma dilinde yer almayan alışılmadık bir bağdaştırmadır. Burada her ne kadar teşhis varmış gibi görünse de mısranın tamamını okuduğumuzda şairin amacının teşhis yapmak değil güneşin çevreye yaydığı rengi daha etkili ifade etmek olduğunu görürüz. Renkler konusunda Hâşim'in sarı ve tonlarını hastalık rengi olarak nitelediğinden bahsetmiştik.

Şair ve yazarlar da etkili bir anlatım yakalama çabası içinde alışılmadık bağdaştırmalara yönelirler. Hâşim de okuyucunun kafasında daha fazla çağrışım uyandırabilmek ve daha etkili bir anlatım sağlamak için mecazî ve öznel anlamlar yüklediği sıfat tamlamalarını kullanır. Hâşim'in şiirlerinde böyle tamlamaların sayısı 285'tir ve sıfat tamlamalarının %29,3'lük bölümünü teşkil ederler.

Bu tür tamlamalar itibarı oldukları için yorumlara açık ve şairin rûh dünyasını gösterdikleri için de üslûp açısından önemlidir (Saldere, 2001:102).

Susar *meşâcir-i pür-şâm* içinde bûlbûl-i âb,
Sular *semâ-yı hayâlât*ı eyler isti'âb;
Döner bu sâhil-i nîliye *gölgeden kuşlar*
Ağızlarında, *güneşten*, birer kızıl *dürr-i nâb*...
(Akşam, 31)

Yukarıdaki dörtlükte yer alan; *meşâcir-i pür-şâm*, *semâ-yı hayâlât*, *gölgeden kuşlar*, *güneşten*, *birer kızıl dürr-i nâb* tamlamaları mecazî ve öznel anlamlar yüklenmişlerdir. *Meşâcir-i pür-şâm* (akşam dolu ağaçlar) tamlamasında gecenin karanlığında ağaç kümesinin görünümü *pür-şâm* olarak nitelendirilmiştir. *Semâ-yı hayâlât* tamlaması da yine şairin sübjektif yaklaşımı ile yapılmıştır. Ayrıca akşam karanlığında kuşların görünümü de *gölgeden* diye nitelendirilmiştir. Şair bu mısralarda güneşin batış vaktini sıfat

tamlamalarının yardımıyla tablolaştırır. Bir tarafta karanlığa gömülen ağaçlar, bir tarafta nil rengi kıyıya dönen ve yavaş yavaş çöken karanlıkta sadece siluetleri belli olduğu için gölgeden yapılmış gibi duran kuşlar. Son mısrada bahsedilen kuşların ağzındaki parlak, kızıl inci ise batmakta olan güneşin son kızılıkları ile kuşların gagalarında parlayan su damlacıklarıdır.

Sonra onlarla, sönmek üzere duran,
Soluk semâdaki mahmûr dîde-i elmâs...
 (Bahâr, 89)

Yukarıdaki mısralar sabahın oluşunu ve günün ilk ışıklarının belirmesini anlatmaktadır. Bu saatlerde gökyüzünün aldığı renk *soluk* diye nitelendirilmiş. Bu *soluk semâdaki mahmûr dîde-i elmaslar* ise yıldızları temsil eder.

Ey mâh, cebînin o cebîn , *keder ü gam*
Altında o yorgun o soluk heykel-i mâtem..
 (O, 19)

Bu mısralarda bahsedilen keder ve gam altındaki mâtem heykeli aslında şairin annesidir. Aşağıdaki mısrada şair güneşi *kan rengi bir sūvariye* benzeterek sınırsız hayâl gücünü gösteren bir tamlama kurmuştur.

Bir sūvâri geliyor *kan rengi*.
 (Sūvâri, 92)

Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim
 (Başım, 11)

Başım şiiri de şairin mecazî ve öznel anlatımlarının en yoğun olduğu örneklerden biridir. Yukarıya aldığımız mısraları şair tamamen sübjektif tamlamalarla örmüştür.

Titrek

Parıltılarla yanan bir *mesâ-yı mezbaha-renk*

(Ölmek, 5)

Bu örnekte yer alan *mesâ-yı mezbaha-renk* tamlamasına başka şairlerde ve şiirlerde rastlamamız mümkün değildir. Bu Hâşim'in hayâl gücünden doğan öznel bir ifadedir.

Hâşim'in şiirlerinde diğer şairlerde görülen bilindik, alışılmış tamlamalara pek rastlamayız. O, sembolizm ve empresyonizm anlayışlarının da getirdiği bir bakışla tabiatı görür ve farklıyı yakalamaya çalışır. Kalbine *isimsiz, asûde bir büyük orman* demesi veya rûhunu anlatmak için *bu derin göl* tamlamasını kullanması onun orijinal ifadelerinin gücüne örnektir. Hâşim'in şiirlerindeki mecazî ve öznel unsurlarla yapılan sıfat tamlamalarına şunları da ekleyebiliriz:

Şî'r-i müzehheb, o soluk göz, râh-ı zerkâr, kanlı bir gül, bu kavs-i sîm ü harîr, ince penbe hilâl, leyle-i gayb, bir mûsikî-i kalb, sükût-ı nâmütenâhî, yüzlerce çeşm-i âteş ü zer, bir nağme-i esir-i hayat, fasl-ı şevk u sûrur, bu imtihan-ı azâb, dilber-i semâ-pirâ, bir sehâb-ı siyâh içinde iyân şarı bir çehre, iki çapkın nuveyre-i sevdâ, bir bakır tas, o gümüş safhâ, sönmek üzere duran soluk semâdaki mahmûr dîde-i elmas, naçiz bir bâziçe, münevver tebessümler.

c) Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı Sıfat Tamlamaları

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde tabiatın önemli olduğunu ve şairin doğadaki varlıkları muhatap aldığını daha önce de belirtmiştik. Şairin bu özelliği teşhis sanatını da sıkça kullanmasını gerektirmiştir. Bunun dışında şair mecazî ve öznel tamlamalar kurarken de sık sık canlılara veya insanlara ait özellikleri tabiattaki varlıklara izafe etmiştir. Bu sebeple teşhis içeren

tamlamaların bir kısmını da mecazî ve öznel sıfat tamlamalarının içine aldık. Ahmet Hâşim'in şiirlerinde teşhis ve canlandırmaya dayalı olarak tespit ettiğimiz tamlamaların sayısı 131'dir. Bu grup sıfat tamlamalarının %13,4'ünü oluşturur.

*Münfail bir semâ-yı giryânın,
Zerdî-i iğbirârı altında
Münkeşif ;bir hazân-ı nâlânın,
Gird-bâdî-i gam-nisârında*

(Hayâl-i Aşkım, 62)

Tabiat tasvirleriyle ve teşhislerle dolu bu mısraları şöyle aktarabiliriz: Kırgın ağlayan bir göğün küskün solgunluğu altında, keşfedilmiş; bir inleyen güzün üzüntü saçan kasırgası (Bezirci, 1986). Bu mısralarda *semâ* ve *hazân* kavramları kişileştirilmiştir.

Hâşim'in şiirlerinde en çok teşhis ettiği, konuştuğu ve "sen" diye hitap ettiği varlıklardan biri de aydır. Aşağıdaki mısralarda şair aya seslenir.

Ey tûde-i nûr-ı elem, ey çehre-i sâde

(Rûhum, 17)

Çehrenden akan hüzn-i ziyâ, hüzn-i müebbed

(Çıktığın Geceler, 18)

Şu tamlamalar da teşhis ve canlandırmanın kullanıldığı örneklerdir:

Suhûr-ı nâim, zavallı bîkes ev, leyl-i melûl, o derin uzlet-i mükedder, bâd-ı infîâl, rûh-ı gam-bâr, pür girye-i hicr ü nâlepver, rûh-ı sâmit, o nazlı zehre, bir ufk-ı pür-hande, bu rûh-ı zâr, bir aşk-ı mübtesim, inleyen toprak, bûlbûl-i âvâre, âsûde semâlar, her mükedder kış, bahr-i nâle-

gir, bir ağlayan duman, bâd-ı haste, sarı bir hasta semâ, kamer-i lâî, o hasta deniz, dalgın mesâ, o dargın geceler...

ç) Sıfat-Fiillerle Yapılan Sıfat Tamlamaları

Sıfat-fiiller nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Ahmet Hâşim'in şiirlerinde sıfat-fiillerle yapılan tamlamaların sayısı 104'tür. Tamlamaların %10,71'lik bölümünü oluştururlar.

Sıfat-fiiller nesnenin geçici hareket vasfını bildirirler oysa asıl sıfatlar nesnenin kalıcı, yani varlığında bulunan vasıflarını ifade ederler. Bu özellikleriyle sıfat-fiillerin şiirlere hareketli ve dinamik bir hava verdiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte gerektiğinde soyut hareket veya hareket halini de sıfat-fiillerle ifade edebiliriz.

Ey hayatımda her *doğan* derdi

Kalbeden bir ziyâ-yı hissî

(Hilâl-i Semen, 84)

Bu örnekte iki sıfat-fiil aynı tamlamanın içinde bulunmaktadır ve her ikisi de soyut bir hareketi karşılamaktadır. Hâşim'in şiirlerinde yer alan sıfat-fiillerin büyük bir bölümünün burada olduğu gibi soyut durum ve hareketleri karşıladığını görüyoruz.

Bütün bizimçündür

Nukûş-ı encüm-i vahdetle *işlenen* bir tül

Gibi üstünde *titreyen* bu semâ;

Gecenin dallarında şimdi *açan*

Bu kamer,

Bu altın gül..

(Birlikte, 51)

“Nukûş-ı encüm-i vahdetle *işlenen* bir tül gibi üstünde *titreyen* bu semâ” tamlamasında yine iki sıfat-fiil vardır. Sıfat-fiillerle kurulmuş bu uzun tamlamaya şair hem benzetme hem öznel ifadeler hem de teşhis yerleştirmiştir. Bir alt mısradaki “Gecenin dallarında şimdi *açan* bu kamer bu altın gül” tamlaması ise Hâşim’e özgü orijinal benzetmelerin bir örneğidir ve buradaki sıfat-fiil de mecazî anlam taşır. Şair sıfat-fiilleri arka arkaya kullanmaktan hoşlanır.

Sıfat-fiillerle yapılan diğer tamlamalara şu örnekleri verebiliriz:

Şiirin sana anlattığı hal, titrek parıltılarla yanan bir mesâ-yı mezbaha-renk, ufuklardan uzanmış bir el, gövdem üstünde duran ifrit, sahilleri sessiz dolaşan hasta hayâl, her bir şeyi pür-hande yapan mazî-i mes’ud, bir göl gibi durgun uyuyan rûhum, ufka asılmış sarı bir lem’a-i muğber, çılgın dolaşan bâd-ı leyâlî, mehtâba dolan girye-i eşyâ, gümüş bir sehâb andıran miyâh, sislerde solan gizli ziyâlar, gülen dudaklar, dağılan sayhalar, o ağlayan göz, bu yükselen el, beklenilen hûsn-i muhayyel, akşamın ölgün duran o nâmütenâhi ziyâ denizlerine garkolan eşcâr, serseri dolaşan âşiyansız tuyûr-ı pür-nâliş, katre katre yanan necm-i mahmûr, melâli anlamayan nesl...

1.5.3. Unsurlarından Biri veya Her İkisinde de Sıfat Tamlaması Bulunan İsim Tamlamaları

Ahmet Hâşim’in şiirlerinde kullandığı tamlamalar yapısal açıdan incelediğimizde sık sık sıfat ve isim tamlamalarının iç içe geçtiğini görürüz. Şair genellikle tamlayanı ve tamlananı birer kelime grubu olan tamlamalar kullanır.

Tamlayan Tamlanan

(o sakin oda : **Sıfat Tamlaması**)

nehrin / gece, rüyâ ve serâirle boğulmuş ufku : Belirtili İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(gece, rüyâ ve serâirle boğulmuş ufuk : **Sıfat-fiille yapılmış S.T.**)

perişan u mükedder faslın / dağınık rûhu : Belirtili İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(perişan u mükedder fasl : **Sıfat Tamlaması**)

(dağınık rûh : **Sıfat Tamlaması**)

yorgun sular / üstü : Belirtisiz İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(yorgun sular : **Sıfat Tamlaması**)

Şükûfte güllerin / âgûş-ı itr-dârı : Belirtili İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(şükûfte güller : **Sıfat Tamlaması**)

(âgûş-ı itr-dâr : **Sıfat Tamlaması**)

isyân-ı / mevc-i zâhir : Belirtili İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(mevc-i zâhir : **Sıfat Tamlaması**)

bir hazânın / hevâ-yı gaddârı : Belirtili İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(bir hazân : **Sıfat Tamlaması**)

(hevâ-yı gaddâr : **Sıfat Tamlaması**)

metrûk-ı nûr olan fecr-aşinâ melikelerin / muğber elleri : Belirtili İ.T.

Tamlayan Tamlanan

(metrûk-ı nûr olan fecr-aşinâ melikeler : **Sıfat-fiille yapılan S.T.**)

(muğber eller : **Sıfat Tamlaması**)

1.5.4. Unsurlarından Biri İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Böyle tamlamalara şu örnekleri verebiliriz.

Dicle'nin üstündeki / matem : Sıfat Tamlaması

SIFAT İSİM

(Dicle'nin üstü : **Belirtili İsim Tamlaması**)

nesc-i harîr-i ümmîd-i / mahrûm : Sıfat Tamlaması

İSİM SIFAT

(nesc-i harîr-i ümid : **İsim Tamlaması**)

her / lem'a-ı aşk : Sıfat Tamlaması

SIFAT İSİM

(lem'a-ı aşk : **İsim Tamlaması**)

bir / lâmba hüznü : Sıfat Tamlaması

SIFAT İSİM

(lâmba hüznü : **Belirtisiz İsim Tamlaması**)

bütün / mevt-i muhîât : Sıfat Tamlaması

SIFAT İSİM

(mevt-i muhîât : **İsim Tamlaması**)

gövdem üstünde duran / ifrit : Sıfat Tamlaması

SIFAT İSİM

(Gövdem üstü : **Belirtisiz İsim Tamlaması**)

1.5.5. Unsurlarından Biri veya Her İkisi de Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Bazı şiirlerde sıfat tamlamasının içine bir veya daha fazla sıfat tamlamasının girdiği örnekleri şöyle sıralayabiliriz.

O / soluk göz : Sıfat Tamlaması
SIFAT İSİM
(soluk göz : Sıfat Tamlaması)

nâciz / bir bâziçe : Sıfat Tamlaması
SIFAT İSİM
(bir bâziçe : Sıfat Tamlaması)

yorgun gibi mühmel duran / âsûde ufuklar : Sıfat Tamlaması
SIFAT İSİM
(âsûde ufuklar : Sıfat Tamlaması)

bu ömrden müteneffir / bu zâr u giryân : Sıfat Tamlaması
SIFAT İSİM
(bu ömür : Sıfat Tamlaması)
(bu zâr u giryân : Sıfat Tamlaması)

mâh u mihre mutâbık / birer teşâbüh : Sıfat Tamlaması
SIFAT İSİM
(birer teşâbüh : Sıfat Tamlaması)

yarıncı / mâi kamer : Sıfat Tamlaması
SIFAT İSİM
(mâi kamer : Sıfat Tamlaması)

II. BÖLÜM

TEKRARLAR VE SANATLAR

2.1. TEKRARLAR

Şiir dilinin önemli unsurlarından biri de “bir musîki âhengi” taşımasıdır. Ahmet Hâşim, *Şiirde Mânâ ve Vuzûh* adlı makalesinde “Şairin lisânı nesir gibi anlaşılmak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musîki ile söz arasında, sözden ziyâde musîkiye yakın mutavassıt bir lisândır.” diyerek şiirle müzik arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koyar.

Şiirde âhengi sağlamaya çalışan Hâşim tüm kelimeleri titizlikle seçer. Onun şiirlerinde musîkiyi duymaz adeta rûhumuzda hissederiz. Şair bunu sağlamak için seslerin, kelimelerin tüm özelliklerin kullanır. Hâşim’in şiirlerinde aliterasyonlarla ve tekrarlarla oluşturulmuş zengin bir armoni vardır.

Bazı şiir incelemelerinde şiirdeki ses tekrarlarının anlatılmak istenen konu veya duyguyla uyumlu seslerden seçildiği yani şiirdeki seslerle mânâ arsında bağlantı olduğu söylenir (Aksan, 1999:205). Biz Hâşim’in kelime dünyası üzerine çalıştığımız için onun şiirlerindeki ses tekrarlarını değil kelime ve kelime grubu tekrarlarını ele alacağız.

2.1.1. KELİME VE KELİME GRUBU TEKRARLARI

Hâşim’in şiirde âhengin temeli kelimelerdir. Şair mânâyı fedâ etmeyi göze alarak en güzel kelimeleri bulup şiirine yerleştirir. Bunun için başka dillerden alınma kelimeleri de hiç çekinmeden kullanır. “Kelimeler

hususî bir musîki aleti gibi bir milletin bablarından gelen kadîm seslerini saklar.” diyen Hâşim özellikle şark dilleriyle ilgili şu sözleriyle bu konudaki düşüncesini de açıkça belirtir:

“Benim için şark lisanlarının kelimeleri, eski mezarlardan çıkarılmış gözyaşlarını saklayan küçük billur şişelere müşabih, her zaman nâmalum giryelerin âb-ı sîminiyle doludurlar. O kelimeler, yıldızlar altında yaşayan ve seven akvâmın kelimeleri olduklarını bana daima hatırlattılar.” (Enginün-Kerman, 1991b:99).

Yeni kelimeler icat emek taraftarı da olan şair bu konuda ise şunları söyler: “Lisânını yeni ve âhenkdâr bir kelimeyle zenginleştirecek olan kimsenin büyük sanatkâr olacağından şüphe etmemeliyiz.” (Enginün-Kerman, 1991b:102).

Hâşim’in şiirlerinde öyle kelimeler vardır ki tek başına söylendiğinde bile insan, kulağına bir nağme fısıldandığını zanneder. Şair tekrarlarla bu ezgiyi daha da güçlendirir. Bazı şiirlerde tekrarlar çok yoğun olsa da bu asla okuyucuyu rahatsız etmez. Şair daha çok kelime grubu tekrarı kullanır. Ayrıca tekrarlar genellikle mısra başında bulunur.

2.1.1.1 Türe Göre Kelime ve Kelime Grubu Tekrarları

a) İsim Tekrarları

Hâşim’in isim olarak tekrarladığı kelimeler cümlede genellikle özne görevindedir. Şair isimleri aynen tekrar ettiği gibi bazen de değişik ekler getirmek suretiyle tekrarlar. İsim tekrarları sayesinde şiirdeki duygü ve heyecan iyice pekiştirilir.

*Cânân gülüyor eski yerinde,
Cânân ki gündüzleri gelmez*

(Havuz, 8)

Can verdi senin söylediğin *gül*!
Savrulmada *gül* şimdi havâda
(Bülbül, 13)

Her rûha döker giryeli bir *hasret ü gurbet*
Bir *hasret ü gurbet* ki bütün geçmişe aid:
(Çıktığın Geceler, 18)

Göklerden inen, *râz-ı hafî, râz-ı münevver*,
(Çöller, 23)

b) Sıfat Tekrarları

Hâşim sıfat tekrarlarını daha çok belirtme sıfatlarını kullanarak yapar. Şair özellikle *bir* belgisiz sıfatını, *bu* ve *o* işaret sıfatlarını tekrar yapmak için sıkça kullanır. Belirtme sıfatları tekrar edilirken aynı veya farklı isimlerin önüne getirilebilir. Şair okuyucunun tahayyülünde oluşan tabloları iyice belirginleştirmek için de niteleme sıfatı tekrarlarını kullanır. Sıfat tekrarları ile şiirlerde sıkça karşılaşırız.

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
(O, 19)

Bir gün ki hazân ufka kızıl dalgalı *bir* nûr,
Bir kanlı ziyâ haşrediyorken onu *bir* yed,
Bir bâd-ı haşîn aldı o rûyâyı müebbed.
(Hazân, 21)

Garkolan eşcâr

Garkolan ovalar

(Geldin, 50)

Sarı bir çehre..Âh o dem görürüm,

Sarı bir çehre, bir hayâl-i besîm,

(Hayâl-i Aşkım, 62)

c) Zarf Tekrarları

Hâşim zaman zarflarının tekrarı ile şiirlerde hem kendisi için önemli olan zaman unsurunu ön plana çıkarır hem de âhenk sağlar. Hâl zarflarının tekrarı fiilin nasıl gerçekleştiğini ve tarzını ifade etmek suretiyle şiirlere belirginlik kazandırır. Zarf-fiil tekrarları ise şiirlere hareket getirir.

Yarı yoldan ziyâde yerden uzak,

Yarı yoldan ziyâde mâha yakın.

(Yarı Yol, 3)

Akşam, yine akşam, yine akşam,

Bir sırma kemerdir suya baksam

Akşam, yine akşam, yine akşam,

Göllerde bu dem bir kamış olsam!

(Bir Günün Sonunda Arzu, 7)

Girerdi rûhuma âheste, katre katre semâ

(Aks-i Sedâ, 56)

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden

(Merdiven, 6)

Bîhad iken semâ gibi, firûze-fâm iken,

Bir cilvegâh-ı encüm-i lerzân-ı şâm iken

(Deniz, 52)

ç) Fiil Tekrarları

Ahmet Hâşim şiirlerinde fiilleri yoğun kullanmadığı için fiil tekrarları da sık görülmez. Hâşim hareketli, canlı bir anlatım sağlamak istediğinde fiil tekrarlarını kullanır.

Gelip de görmelisin şimdi sen bu mahzunul..

Gelip de görmelisin sen evet, bu nâlânı

(Senin İçin, 66)

Bağır, bağır, gam-ı âfâk-ı bîşükûhe bağır...

(Rüzgar, 61)

Lâkin yetişir ey kamer, ey hüzn-i leyâlî,

Rûhum o kadar oldu ki mehtâb ile mâlî,

Artık yetişir cûşîş-i pür-nûr-ı hayâlin..

(Hatime, 25)

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller,

(Merdiven, 6)

Güldün; şeb-i şi'rimde bütün şi'r ü emeller

.....

Güldün; şafak-ı şi'rime altınlı ziyâlar

.....

Güldün güzelim, rûhuma handân u müzehher

.....

Güldün; gülerek, güldü bütün şi'r ü hayâlim

(Sürud-ı Emel, 81)

d) Edat, Bağlaç ve Ünlem Tekrarları

Bir zaman sonra bâd-ı meşîb *ile*
 Solacaktır; ve sen nedâmet *ile*
 (Girye-i Niyâz, 70)

Ey çeşm-i siyâh, *ey* dağınık zülf-i şeb-engîz,
Ey leb ki eder âteşi her cinneti tecvîz,
Ey sîne ki âlâmımı tenvîm edeceksin,
Ey rûh-ı heves, rûh-ı ziyâ, rûh-ı mehâsin;
 (Şeb-i Nisan, 54)

Gûyâ ki uyur kalbi-i tabiatte bir "efsûs"

Gûyâ ki ölür hüzn-i sevâhilde periler..
 (Nehir Üzerinde, 24)

Harâb olan sarı yollarda kalmamış *ne* gelen,
Ne giden,
 (Kış, 48)

2.1.2 MISRA VE CÜMLE TEKRARLARI

Ahmet Hâşim tek kelimelik tekrarlardan ziyâde uzun kelime gruplarını ve mısraları aynen tekrar etmekten hoşlanır. Tekrarların çoğunluğu da mısra şeklindedir. *O Belde*, *Yollar* adlı şiirleri tekrar sanatının en güzel örnekleri sayılır. Aşağıya aldığımız örnekler şiirlerde çeşitli bölümlerde tekrar edilen mısralardır.

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
 Oradan,
 Oradan düşmek ölmek istiyorum
 Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrânâ...
 (Ölmek, 5)

Yollar
 Ki gider kimsesiz, tehî, ebedî,
 (Yollar, 43)

Gel ey mihr-i hayâlim, ey benim âmâc-ı âmâlim,
 Evet ey yâr-ı nâzanım
 Perestîdem, enîsem, dilberim, ey şûh-ı handânım,
 (Terâne, 77)

Zannetme ki güldür ne de lâle
 Âteş doludur tutma yanarsın
 Karşında şu gülgûn piyâle...
 (Mukaddime, 1)

2.2. EDEBÎ SANATLAR

Edebî bir metnin tam olarak anlaşılması ve yorumlanması için edebî sanatların bulunup çözümlenmesi büyük önem taşır. Söz sanatları sadece edebiyatta kullanılmaz. Günlük hayattaki konuşmalarımızda da sıkça mecazlara, benzetmelere, kişileştirmelere başvururuz. Bu sanatlar dile zenginlik kazandırır. Konuşmalar daha güzel ve etkileyici olur. Şiir dilini güzelleştirip zenginleştirmede edebî sanatların etkisi tartışılmaz.

Hâşim'in hemen her şiirinde pek çok söz sanatı bulunduğu için biz de şiirlerde en çok kullanılanlarını bulmayı gerekli gördük. Özellikle mecaza ve anlama dayalı belli başlı sanatlar üzerinde duracağız.

2.2.1. MECAZLAR VE SEMBOLLER

Şairlerin üslûbunu belirleyen en önemli unsurlardan biri kullandıkları mecaz ve sembollerdir. Şair, duygu ve düşüncelerini söze dökerken en etkileyici kelimeleri ve ifadeleri bulmaya çalışır. Duygu ve düşünce âlemi okuyucuya sunulurken düz yazıdakinden ve günlük hayattakinden farklı bir dil kullanılır. Bu dile "şiir dili" adını veriyoruz. Şiir dilinde; söz sanatları, anlam oyunları, tekrarlar yer alır. Kimi sanatsal düz yazılarda da görebileceğimiz bu unsurlar şiirin ayırıcı özelliği olan diğer unsurlarla (kafiye, redif, mısra, ses tekrarları, ölçü vd.) birleştiğinde "şiir" ortaya çıkar.

"Şiir dili" günlük dilden ayırıcıdır. Sanatçı zihnindekileri gündelik dilde kullanılan kelimelerle aktarır ama o kelimelere yeni anlamlar, çağrışımlar yükler. Şair, duygu ve düşüncelerini okuyucuya iletmek için -Doğan Aksan'ın deyimi ile- bir çeşit kodlama kullanır (Aksan, 1999b:23) Söyleyeceklerini doğrudan söylemez. Bu noktada şairin neyi söylediği değil nasıl söylediği önem kazanır. Bu durumu bir örnekle açıklayalım:

Zannetme ki güldür ne de lâle

Âteş doludur tutma yanarsın

Karşında şu gülgûn piyâle...

(Mukaddime, 1)

Yukarıdaki şiirde şair ateş dolu bir kadehten bahsediyor. Bu ateş gerçek anlamıyla; "yanıcı cisimlerin tutuşması ile beliren ısı ve ışık" değildir. Şiirde bahsedilen ve kadehte duran ateş aslında "şarap"tır. Şair, ateş ve

şarap arasındaki renk benzerliğini kullanır. Daha sonraki beyitleri okuduğumuzda aslında bu şarabın da mecazî bir ifade taşıdığını ve bu ateşin aşk olduğunu anlıyoruz. Şiirde geçen yanmak eylemi de ateşin etkisiyle değil aşkın verdiği ıstırapla yanmaktır. Bu şiirin bir önsöz niteliği taşıdığını düşünerek bir değerlendirme yaparsak şairin *âteş* diyerek aslında *şiiri* kastettiğini de söylemek mümkündür. Yani Hâşim bu şiirde *âteş dolu gülğün piyâle*'yi bir sembol olarak kullanıyor..

Mecazlar geçici, semboller ise -daha uzun süre bazen daimi olarak- kalıcı tasavvur ve ifade şekilleridir. Semboller özel ve genel referans değeri taşıyan dil şekilleridir. Mecazın yaygınlaşması ve zamana mal olmasıyla meydana gelen semboller , yazarın duygu, fikir ve rûh âlemi ile devrin şartlarından kaynaklanır (Özbay, 1994).

Mecazda benzetme ya da teşbih kapalı bir hâl alır. Yunanca *metafor* (mecaz) bir yerden bir yere götürmek anlamındadır; yani bir şeyin başka bir şeyle ifadesidir. "Aslanlarımız düşmanı bozguna uğrattı." cümlesinde *aslan* kelimesiyle aslanın kendisi değil onun gücünü ve cesaretini taşıdığı düşünülen askerler anlatılır.

Sembollerin bir özelliği de farklı anlamlara gelebilmeleridir. Kelimelerin çok anlamlı olması gibi sembol de birden fazla anlam taşıyabilir. Sembol metne bağlı olarak herkes tarafından farklı yorumlanabileceği için semboller sürekli yeni anlam kazanabilirler.

Şair dış dünyayı sanatsal bir gözle görüp yorumlar ve dünyayı sembollerle anlatır. Sembolde soyut somuta dönüşür. Bayrak özgürlüğü, zeytin dalı barışı, meşale aydınlığı ve bilgiyi anlatır.

Ahmet Hâşim Türk edebiyatının en önemli sembolist şairidir. Hemen her şiiri mecazlarla ve sembollerle doludur. Daha lise yıllarında Fransız sembolistlerini tanıyan Hâşim onların şiirlerinden çok etkilenir. O

şiiirlerdeki ideal öölkelere seyahat, gölgeli yollar, hayâl beldeleri Hâşim'i bu sembolist âleme çeker. Sembolizm akımının etkisinde kalarak yazdığı şiiirler dönemin diğğer şair ve yazarları tarafından ağır şekilde eleştirilir. Oysa Hâşim'in şiiir hakkındaki görüşleri çok farklıdır. Kendisini eleştirenlere cevap olarak *Şiiirde Mânâ ve Vuzûh* adlı makalesini yazıp *Dergâh*'ta neşreder.

Sembolizmde dil çok önemlidir. Konuşma dilinden alınan kelimeler değışmeye uğrayarak özel ve seçkin bir şiiir dili halini alır. Tesiri bir mûsiki eserinin bıraktığı tesirle mukayese edilebilir.

Ahmet Hâşim'in "Merdiven" şiiiri mecazları ve sembolleri açıkça görebileceğimiz bir örnektir. Bu şiiirde bahsedilen merdiven aslında hayattır. Zamanın akıp gitmesi ile insan da bu merdivende ilerlemiş olur. Bu tırmanış insanı ölüme götürmektedir. Merdiven yaşamın sembolüdür. Aynı zamanda yaşam bir merdiveni tırmanmaya benzetilmiştir. Suların sararması ve yüzün perde perde solması da yaşlanmayı ifade eder. Sarı hastalığın, yaşlılığın ve ölümün sembolüdür.

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak ,
Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak..
Sular sarardı.. yüzün perde perde solmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

(Merdiven, 6)

Süvâri şiiirinde Hâşim güneşin batış ânında dış dünyadaki nesneleri kendi algıladığı biçimle bize aktarabilmek için mecazları ve sembolleri kullanır.

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvâri geliyor kan rengi.
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi!..

Bir bakır tasta alev şimdi havuz,
 Suya saplandı sanki mızraklar
 Açılıp kıvrılarak göklerde
 Uçuyor parçalanan bayraklar.

(Süvâri, 92)

Akşam, yine akşam, yine akşam,
 Bir sırma kemerdir suya baksam
 Akşam, yine akşam, yine akşam,
 Göllerde bu dem bir kamış olsam!

(B.G.S.A., 7)

Yukarıdaki şiirde şair *bir sırma kemer* diyerek güneş ışınlarının sudaki yansımasını anlatır. Bu bir mecazî ifadedir. Ayrıca şair göllerde bir *kamış* olmak istediğini de söylüyor. Kamış yalnızlığın, hüznün sembolü olarak kullanılmıştır. Gül ve kamış karşılaştırması yapan şairin gülün güzelliği yanında kamışın ne kadar zavallı olduğunu düşünerek kendi çirkinliğini hatırladığını düşünürsek *kamış* sembolü yeni bir anlam daha kazanır. Şair bu çirkinliği ortaya çıkaracak günün doğmamasını ister. Bunu yine aynı şiirdeki şu mısralarla ifade etmek ister.

Güller ki kamıştan daha nâlân,
 Gün doğdu yazık arkalarında!

(B.G.S.A., 7)

Yârin dudağından getirilmiş
 Bir katre âlevdir bu karanfil,
 Rûhum acısından bunu bildi!

(Karanfil, 12)

Hâşim'in en güzel şiirlerinden biri olan *Karanfil* yine sembolik bir şiirdir diyebiliriz. Şair çağrışımlar yaptırarak şiire görünenden fazla anlam yükler. Bu şiirde kırmızı rengi bize hatırlatan dudak, âlev, karanfil ve acı kelimeleri bulunmaktadır. Şair için tüm bunlar aşkın sembolüdür.

Akşam, ufukta beldeler eylerken işti'âl
Örter cebîn-i neş'eyi bir hüzn-i bîsebeb;
(Son Saat, 57)

Yukarıdaki şiirde akşamın ufuktaki beldeleri yakması mecazî bir anlatımdır. Şair yine dış dünyaya ait bir manzarayı kendi gözüyle bize aksettirmek için bu yolu kullanıyor. Gün batımındaki kızılığın evlerin üzerine yansması bir yangın gibi düşünülmüş.

2.2.2. TEŞBİH

Bir sözü daha etkili duruma getirmek için, ardında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir (Dilçin; 1997:105).

Teşbihte kelimeler gerçek anlamlarıyla kullanılırlar. Hâşim'in şiirlerinde teşbihlerin sayısı oldukça fazladır. Şair ayrıntılı teşbihler (mufassal teşbih) kullanmaktan hoşlanır.

Bir göl gibi durgun uyuyan rûhuma nûrun
Aktıkça, o sâkin suda her lem'a-i dûrun
(Rûhum, 17)

Yukarıdaki mısralarda şair rûhunu durgunluğu yönünden bir göle benzetiyor ve rûhunun uyuduğunu söylüyor. Bu yolla soyut bir varlık olan *rûh*

kavramını okuyucunun zihninde hem teşhis hem de teşbih yoluyla somutlaştırıyor.

Bazen sarı bir çehre-i rûyâ gibi hissiz
Tenhâ bir ufuktan görünürsün bize sessiz...

.....

Sislerde solan gizli ziyâlar gibi muğber

(Çıktığın Geceler,18)

Şairin aydan bahsettiği yukarıdaki mısralarda ay sarı bir rûyâ çehresine benzetiliyor. Daha önce de Hâşim'in şiirlerindeki müphemiyetten bahsetmiştik. Bu mısralarda da şair somut bir varlık olan 'ay'ı soyutlaştırıyor ve bir belirsizliğin arkasında gizliyor.

Şu örnekler de bize Hâşim'in geniş hayâl dünyasını gösteren teşbih örnekleridir: *İnce dumanlar gibi bîrenk dağılmak*(18/16), *Bir çîn-i felâket gibi ra'seyle genişlemek* (17/7), *göklerden inen gizli periler gibi titremek* (23/14), *sanki nücûmdan inşâ olunmuş mahmûl-i hande keştiler* (38/5-6), *kalbi nâçiz bir bâzîçe olmak* (78/1-2), *tûde-i eşcârın dullar gibi zanzûde olması* (20/22), *bir kâfile-i rûh-ı kevâkib gibi mahmûr olmak* (20/27)¹....

2.2.3. TEŞBİH-İ BELİĞ

Sadece benzeyenin ve kendisine benzetilenin bulunduğu teşbihlere Teşbih-i Belîğ (Güzel Benzetme) denir. Şiirlerde Hâşim'in bu şekilde yapılmış orijinal benzetmelerinin sayısı bir hayli fazladır. Özellikle soyut ve somut kavramları bir arada kullanarak yaptığı teşbihler ifadeye büyük bir güç kattığı gibi onun sanatının büyüklüğünün de delili olurlar. En büyük rakibi Yahya Kemâl (1983:100) onun teşbihleri hakkında şunu söyler:

¹ Parantez içindeki sayılar, sırasıyla şiir ve mısra numaralarını göstermektedir.

“Ahmed Hâşim teşbihleri ile Çin, Hİnd, İran ve eski Türk ressamlarını gölgede bırakır bir sanatkârdır.

Pûşîde, soluk, ince, ziyâ-kalb kadınlar

(Çıktığın Geceler, 18)

Yukarıda şair kadınları tanımlamak için *ziyâ-kalb* sıfatını kullanıyor. Somut bir kavram soyut bir niteleyici ile birlikte kullanılarak soyutlaştırılıyor.

Şiirlerde yer alan bazı Teşbih-i Belîğler şunlardır: *hilâl-i semen, zûlf-i zer, gûlfâm sisler, inciden çiçekler, yâkut âb, sîmîn kuşlar, ziyâ-yı mukattar, altın ufuklar, zer gözler, gümüş mâh, âteş gözler, nuveyre-i sevdâ, mihr-i hayâl, bakır zirveler, hande-i nûr, kanlı gül, nûr-ı elem, mâi ipek boşluk...*

2.2.4. İSTİARE

Aralarında uzak yakın ilgi (benzerlik, işlev ilgisi, yakınlığı) bulunan iki şey arasında bir benzetme yoluyla ilişki kurarak birinin adını ötekine aktarma eğilimi sonucunda oluşan bir dil olayı (Aksan, 1999b:127).

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi istiarenin içinde hem mecaz hem de benzetme bulunur. İstiarelerde benzetme açıklanmaz ama sezdirilir. Bu sebeple istiare teşbihten üstün tutulur.

Hâşim’in şiirlerinde ilginç istiareler bulunur. Bunlardan bazılarını sıralayalım.

Bûlbûl-i âb: kurbağa; *sihr-i serâb*, *dökülen reng-i tahâyyül*, *tüller*: ay ışığı; *leylin bûtün ezhârı*: yıldızlar; *âteş:acı*; *kan rengi sūvârı*: güneş, *iksîr*: şarap, aşk; *gövdem üstünde duran ifrit*: baş; *meh-likâ, mâh, gıpta-ı melâik*, *çiçek, melek, mihr-i hayâl, dilber, yâr-ı nâzan*: sevgili; *çehre-i sâde, nûr-ı*

elem, rûh-ı münevver, çehre-i rüyâ, sarı bir lem'a-i muğber.ay; âşinâ-yı elem, hilâl-i bîvâye: bayrak ...

2.2.5. TEŞHİS ve İNTAK

Tabiatla münasebeti dolayısıyla Hâşim teşhis ve intak (kişileştirme ve konuşurma) sanatlarını çok kullanır. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. Bu sanat yapılırken teşbih, istiare gibi öteki mecaz sanatlarından da yararlanır. İnsan kişiliğinde canlandırılan bu varlıkları konuşurmaya da *Intak* denir (Dilçin, 1997:419). Bu sanat Klasik Edebiyatta olduğu gibi günümüzde de en sık kullanılan sanatlardan biridir.

Bir kuş düşünür bu bahçelerde
Altın tüyü sonbahâra uygun.
(Bitmemiş Şiirler, 95)

Ağlıyor eski vedâ türkûleri
Bir alev ufka giden sandalda
(Bitmemiş Şiirler, 93)

Ağaçta neşe söndü (91/1), dalmış üstündeki kuşlar yâda (90/6), mahmûr dîde-i elmâs (89/16), nazlı zehreler (68/9), sükût-ı zıll u havâ (87/10), cebîn-i leyle (88/9), sûhur-ı nâim (56/51), mevt-i evrâk (56/36), emvâc-ı nâledâr (65/19), zavallı, bîkes ev (55/8), davet-i encüm (59/1), kalb-i alîl (82/11)...

2.2.6. TEZAT

Bu sanat, yalnızca, birbirine zıt sözcüklerin şiirde yan yana veya alt alta kullanılması anlamına gelmez. Birbirine zıt nitelikleri meydana

çıkarmak veya zıt unsurlar arsında benzerlik kurmak sanatıdır. Zıt kavramların insan zihninde çeşitli çağrışımlar uyandırmasından yararlanılır.

Şiirlerde yer alan tezatlar bazen aynı mısırada bazen de bir alttaki mısırada bulunabilir. Bunların bazıları şunlardır:

Safâlar, şevkler şimdi, birazdan giryeler, feryâd
(Raksederken, 73)

Nücûm u hâba karışmış *münevver ü muzlim*

.....

Erirdi bende bütün şübhe-i beka vü fenâ
(Aks-i Sadâ)

O gelen dul *kadın* veya *erkek*
(Kış, 88)

Dağıt menâzır-ı *bâlâyı*, sonra *zîre* dökül
(Rûzgâr, 61)

Giderler, gelirler, san örmekteler
(Yarasalar, 40)

Diğer tezat örneklerinden bazıları da şunlardır: *nûr-ı bîfer* (65/6), *ufk-ı leyle – ufk-ı şîrîn* (86/15), *güneş – kamer* (21/20-21), *ses – sükût* (30/2), *şûle-i bîziyâ* (45/42), *nihân – görmek* (62/3-4), *bir sehâb-ı siyâh içinde ıyân* (62/9), *sevilmiş – unutulmuş* (18/8), *bilmem– bildiğim* (45/51-52), *hep çift idi – bendim yalnız* (54/29-30), *keder-âlûd – âsûde* (18/8-9)...

2.2.7. DİĞER SANATLAR

a) Tecâhül-i Ârif

Sanatçının bildiği bir şeyi bilmiyormuş gibi davranmasına, bilmezlikten gelmesine Tecâhül-i Ârif (bilmezlikten gelme) denir. Bu sanat genellikle *İstifhâm* (soru sanatı) ile birlikte kullanılır. Şair sorular sorar fakat bu soruların cevabını bilir ve bunlara karşılık beklemez.

Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

(Merdiven, 6)

Merdiven şiirinde Hâşim gurûb vaktindeki kızılığı anlatırken göğün renginin sulara yansımasıyla oluşan kızılığı daha etkili ifade edebilmek için bu soruyu sorar. Şair aslında suların yanmadığını ve bunun güneş ışınlarının oluşturduğu bir görüntü olduğunu bilir. O *Belde* şiiri de Tecâhül-i Ârif ve *İstifhâm* sanatının en güzel örneklerindendir.

O belde

Hangi bir kıt'a-i muhayyelde?

Hangi bir nehr-i dūr ile mahdūd?

Bir yalan yer midir veya mevcūd

Fakat bulunmayacak bir melâz-ı hûlyâ mı?

Bilmem...

(O Belde, 45)

Kuşlar mıdır onlar (7/8), nasıl birleşti, bu çetin başla bu suçsuz bedenim (11/11-12), Mecnûn'unu terk etti mi Leylâ (14/13), neden bu korku, neden ansızın bu cûş u hurûş (41/5), benimle böyle koşan kimdi, bir gurûra rakîb (56/41)...

b) Hüsn-i Ta'lil

Bir durumun veya olayın sebebini daha başka, hayâlî ve güzel bir sebebe bağlamaktır. Şair olayların meydana gelişine kendince güzel nedenler bulur.

Senin nûrunla kaimdir hayâtım.

(Her Güzellik İçin, 82)

Bir savb-ı ziyâ hüznümü ta'dil için indi.

(Hâtime, 25)

Yaprakla kuşun parıltısından

Havzın suyu ergûvâna döndü

(Ağaç, 91)

c) Mübalağa

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan çok veya az göstermektir. Aşırılık içinde bir nûkte ve zarâfet bulunmalıdır. "Ahmet Hâşim'de mübalağaların aşırı olmaması genellikle zamana bağlı niteliklerle yapılması, parnasyenliğine bağlanabilir. Hâşim'de "ebedî, mütemâdî, dâimî, dâimâ" gibi kelimeler birer mübalağa vasıtası gibi kullanılmıştır." (Çoban, 1999:329). Hâşim şiirdeki abartmalarla heyecanı da artırır.

Gözümde kalmadı asla sirişkten katre

(Senin İçin, 66)

Sular semâ-yı hayâlâtı eyler isti'âb;

(Akşam, 31)

Ayrıca řu söyleyişlerde de mŭbalaęa bulunur: *sŭkŭt-ı nŕmŭtenâhî*, *sŭkŭt-ı nŕmahdŭd*, *muttasıl kanar*, *bir yed-i mahfînin yıldızları gŕkten alması*, *semânın nŭcŭm u mâhının yere dŕkŭlmesi*.

**AHMET HÂŞİM'İN
BÜTÜN ŞİİRLERİ**

PİYÂLE

1. MUKADDİME

Zannetme ki güldür ne de lâle
Âteş doludur tutma yanarsın
Karşında şu gülgûn piyâle...

İçmişti Fuzûlî bu alevden ,
Düşmüştü bu iksîr ile Mecnûn
Şî'rin sana anlattığı hâle...

Yanmakta bu sâgardan içenler,
Doldurmuş onunçün şeb-i aşkı
Baştanbaşa efgân ile nâle..

Âteş doludur, tutma yanarsın
Karşında şu gülgûn piyâle!..

2. SONBAHAR

Bir taraf bahçe, bir taraf dere
Gel uzañ, sevgilim benimle yere ,
Suyu yakûta döndüren bu hazân
Bizi garkeyliyor düşüncelere ...

3. YARI YOL

Nasıl istersen öyle dinle, bakın:
Dalların zirvesindeyiz ancak ,
Yarı yoldan ziyâde yerden uzak,
Yarı yoldan ziyâde mâha yakın.

4. ORMAN

Su değil, mevsimin havâsı akan,
Duyduğun: yaprağın dalın sesidir,
Suda yıldızların parıltısıdır,
Bu karanlıkta bâzı bâzı çakan.

5. ÖLMEK

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Oradan düşmek ölmek istiyorum
Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrânâ...

Titrek
Parıltılarla yanan bir mesâ-yı mezbaha-renk
Dağılırken suhûr-ı üryâna,
Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Oradan düşmek ölmek istiyorum .
Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrâna...

Kanlı bir gömlek
Gibi hârâ-yı şemsi arkamdan
Alıp sürükleyerek,

O dem ki refref-i hestîye samt olur kaim
 Ve bir günün dem-i âlâyiş-i zevâlinde
 Sürüklenir sular âfâka şu'le hâlinde,
 O dem ki kollar açar cism-i nâümîde adem

Bir derin sesle "haydî" der uçurum,
 O dem,
 Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
 Oradan,
 Savt-ı ümmîd-i kalbi dinlemeden
 Cevf-i hüsrâna düşmek istiyorum.

6. MERDİVEN

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
 Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak ,
 Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak..

Sular sarardı.. yüzün perde perde solmakta
 Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller,
 Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller,
 Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta,
 Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta!

7. BİR GÜNÜN SONUNDA ARZU

Yorgun gözümün halkalarında
 Güller gibi fecr oldu nûmayân,

Güller gibi.. sonsuz, iri güller
 Güller ki kamıştan daha nâlân,
 Gün doğdu yazık arkalarında!

Altın kulelerden yine kuşlar
 Tekrârını ömrün eder ilân.
 Kuşlar mıdır onlar ki her akşam
 Âlemlerimizden sefer eyler?

Akşam, yine akşam, yine akşam,
 Bir sırma kemerdir suya baksam
 Akşam, yine akşam, yine akşam,
 Göllerde bu dem bir kamış olsam!

8. HAVUZ

Akşam yine toplandı derinde...
 Cânân gülüyor eski yerinde,
 Cânân ki gündüzleri gelmez
 Akşam görünür havz üzerinde,

Mehtâb kemer tâze belinde,
 Üstünde semâ gizli bir örtü
 Yıldızlar onun güldür elinde...

9. PARILTI

Âteş gibi bir nehr akıyordu
 Rûhumla o rûhun arasından ,
 Bahsetti, derinden ona hâlim
 Aşkın bu umulmaz yarasından.

Vurdukça bu nehrin ona aksi
Kaçtım o bakıştan, o dudaktan,
Baktım ona, sessizce uzaktan
Vurdukça bu aşkın ona aksi..

10. ŞAFAKTA

Dönsek mi bu aşkın şafağından?
Gitsek mi ekalîm-i leyâle?
Bizden daha evvel erişenler,
Ağlar bugün evvelki hayâle..

—Dönmek mi? Ne mümkün geri dönmek
Düştüyse gönüller bu melâle ?
Bir eldir ufuklardan uzanmış
Zulmet bizi çekmekte visâle..

11. BAŞIM

Bîhaber gövdeme gelmiş konmuş
Müteheyyic, mütekallis bir baş;
Ayırır sanki bu baştan etimi
Ömr-i ehrâma muâdil bir yaş!

Ürkerim kendi hayâlâtımdan
Sanki kandır şakağımdan akıyor..
Bir kızıl çehrede âteş gözler
Bana gûyâ ki içimden bakıyor!

Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim
Âh Yârabbî, nasıl birleşti

Bu çetin başla bu suçsuz bedenim?

Dişi, tırnakları geçmiş etime,
Gövdem üstünde duran ifritin...
Bir küçük lâhza-i ârâma fedâ
Bütün âlâyişi nâm u sıytın!

12. KARANFİL

Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre âlevdir bu karanfil,
Rûhum acısından bunu bildi!

Düşükçe vurulmuş gibi, yer yer,
Kızgın kokusundan kelebekler,
Gönlüm ona pervâne kesildi..

13. BÜLBÜL

Bir gamlı hazânın seherinde
İsrâra ne hâcet yine bülbül?
Bil, kalbimizin bahçelerinde
Can verdi senin söylediğin gül!

Savrulmada gül şimdi havâda
Gün doğmada bir başka ziyâda...

14. KARANLIK

Aşkın bu karanlık gecesinde
Bülbül yine vahşi müterennim,
Mecnûn'unu terk etti mi Leylâ?

Vahşı sesi firkat sesi sandım.

Aşkın bu karanlık gecesinde
Hicrânımı duydum, seni andım,
Firkatzede bülbül gibi yandım...

15. BİR YAZ GECESİ HÂTIRASI

İşveyle, fısıltıyla, gülüşle
Olmuş şeb-i sevdâ yine bîhâb
Oklar gibi saplanmada kalbe
Düştükçe semâdan yere mehtâb...

Bûseyle kilitlenmiş ağızlar
Gözler neler eyler, neler işrâb;
Uçmakta bu âteşli havâda
Vuslat demi, bir kuş gibi, bîtâb...

Şİ'R-İ KAMER

16. KARİ'E

Muzlim şeceristân arasında
Esrâr ile yekpâre münevver
Bir yoldur açılmış sana derdim.

Ka'ri bu kitabın gecesinde
Mehtâbı seninçün yere serdim.

17. RÛHUM

Hicrân-ı muhîtât ile solmuş, sarı, çıplak
Râkid, ölü bir havza düşen bir kuru yaprak

Sessizce nasıl izler açar, sîne-i mâda,
Ey tûde-i nûr-ı elem, ey çehre-i sâde

Bir göl gibi durgun uyuyan rûhuma nûrun
Aktıkça, o sâkin suda her lem'a-i dûrun

Bir çîn-i felâket gibi ra'seyle genişler...
Ey eski kamer, ey ezelî rûh-ı münevver,

Sen şimdi bu tûllerle muhîtâtı sararken
Nûrunda teselli bütûn âlâma koşarken,

Yalnız bu derin gölde senin açtığın izler
Bir gizli gamın şehka-i seyyâlini gizler...

Bir göl ki semâsında ne âhenk, ne sâye
Vermez o büyük uzlete bir hadd ü nihâye,

Gençlik ve emel hūzn-i civarında dikendir,
Üstünde esen nefhada bir girye nihendir.

Tölden ve buluttan ve bütûn sîm ü semenden
Bir hâb-ı serâbî dökülürken yere senden

Sen her suda bir başka güzellekle doğarsın
Sen her suda bir başka ziyâ, başka kamersin:

Ormanların âgûş-ı sükûtundan akan âb
Senden alır âhengine bir girye-i bîtâb;

Göller ki öper hūsnünü yalnız leb-i sâye
Feyzinle dalar hâb-ı şeb-âvîz-i semâya;

Sevdâlara bir cennet olan sâyeli göller
Altında senin hūsn-i esâtir ile titrer ..

Rûhumda, fakat, her dökülen katre-i nûrun,
Yalnız bir ölüm, bir ebedi mâtem-i dûrun

Nilûfer-i giryânını, ey mâh-ı münevver,
Ezhâr-ı leyâlî gibi rûyâ ile besler...

18. ÇIKTIĞIN GECELER

Bazen sarı bir çehre-i rûyâ gibi hissiz
Tenhâ bir ufuktan görünürsün bize sessiz...

Çehrenden akan hūzn-i ziyâ, hūzn-i müebbed
Her rûha döker giryeli bir hasret ü gurbet
Bir hasret ü gurbet ki bütün geçmişe aid:

Günlerle ölen hâtıralar... her şey râkid
Her bir şeyi pür-hande yapan mâzi-i mesûd...
Bir lâhza sevilmiş, unutulmuş keder-âlûd
Rûyâlî kadın gözleri... âsûde semâlar:
Sislerde solan gizli ziyâlar gibi muğber
Akşam dökülen reng-i tahayyül gibi meşkûk,
Sîmâ-yı sükûtunda yûzer mübhem ü metrûk...
Göklerde ilerler yine âheste cebînin,
Eşkâli dağılmış uyur altında zemînin
Bir gölge rûkûduyla hayât-ı ezelîsi,
Nûrundan akar yerlere bir sâye-i hissî...
Her şey dağılır ince dumanlar gibi bârenk,
Yalnız bir ağaçtan duyulan bir küçük âhenk
Leylin bu sükûtunda hafî ye'sini saklar:
Bir bülbül-i âvâre melâl-i şebe ağlar...

Sihrin o kadar nâfiz olur fikr ü hayâle;
Her şey değişir titreyerek hüsn-i muhâle,
Bir mestî-i hûlyâ vü ziyâ gözleri sisler:
Artık bütün eşyâ bize rüyâlara benzer:
Gök sihr-i serâbınla olur çöl gibi mûhiş
Nûrunla eder –şübhe-i eb'âda boğulmuş–
Bir belde-i rüyâ vü sükût ufka tecellî,
Ezhârı ziyâ arzı bulut, bâdı tesellî;
Dâmânına bir nehr-i hayâlî uzatır leb;
Üstünde uyur gölgeli bir gaşy-ı mükevkeb;
Pûşide, soluk, ince, ziyâ-kalb kadınlar
Nehrin uzanan sâhil-i rûyâsını dinler..

Pûşîde kadınlar, bu kamer gözlü kadınlar
 Hep hâtıralardır ki geçen günlere inler,
 Hep hâtıralardır ki ziyân ufku sararken
 Sessizce gelir hepsi gezer rûhumu birden...

19.

O

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
 Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
 Sisler uzanırken o senin doğmanı bekler.

Yorgun gibi mühmel duran âsûde ufuklar
 Titrer, silinir... dâmen-i şeb her şeyi saklar;
 İklim-i hayâlâta bakan bir nazar-ı dūr
 Hüznüyle doğar necm-i semâ sâkit ü mahmûr;
 Bir mâilik üstünde yanar gizli ziyâlar,
 Leylin bütûn ezhârı semâlarda açarlar,
 Leylin bütûn ezhârı, bütûn rûh-ı ziyâsı;
 Bir nefha-i mechûlenin eşyâya temâsı
 Zulmetlerin esrârını baştan başa sallar,
 Sen, âh, doğarsın o zaman, mest ü ziyâdâr..
 Sâhilleri sessiz dolaşan hasta hayâle
 Bir nûr-ı teselli taşır alnındaki hâle
 Hattâ o soluk çehreye nûrun dokunurken
 Bir bûseye benzerdi ki gelmiş ona senden.

Nehrin gece, rûyâ ve serâîrle boğulmuş
 Ufkunda tahassürler okur gam-zede bir kuş,
 Bir giryeli ses, belki kadın, belki de erkek,
 Söyler gecenin şi'rine bir aşk, bir âhenk..

Nûrun dökülür, sâhil erir, karşıki yerler

Bir hâb-ı münevverde hep eşkâlini gizler;
 Sîmin dumanlarda ölür rûh-ı menâzır,
 Bir ra'ş-e-i zerrîn ile tâ karşıda yer yer
 Mahmûr ışıklar yüzer esrâr üzerinde
 Yorgun sular üstüde kanar bir şeb-i hande..

Her lerze, her âhenk, bulut, hâb oluyorken,
 Bir feyz-i umûmî-i ziyâdâr ile birden
 Sâkin, soluyorken, gece, eşbâh u avâlîm
 Yalnız o ziyâlarda kalır sâkin ü muzlîm.
 Ey mâh, cebînin o cebîn , keder ü gam
 Altında o yorgun o soluk heykel-i mâtem..

20.

SENSİZ

Annemle karanlık geceler bâzı çıkardık.
 Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık
 Sessiz uzatır tâ ebediyyetlere kollar...
 Gûyâ o zaman, bildiğimiz yerdeki yollar
 Birden silinir, korkulu bir hisle adımlar
 Tenhâ gecenin vehm-i muhâlâtını dinler...
 Yüksekte semâ haşr-ı kevâkible dağılmış
 Yoktur o sükûtunda ne rûyâ, ne nevâziş;
 Bir sâir-i meçhûl-i leyâlî gibi rûzgâr
 Hep sisli temâsıyla yanan hislere çarpar.

Göklerde ararken o kadın çehreni, ey mâh!
 Bilsen o çocuk, bilsen o mahlûk-ı ziyâ-hâh
 Zulmette neler hissederek korku duyardı:
 Gûyâ ki hafî bir nefesin nefhâ-ı serdi
 Rûhunda bu ferdâ-yı siyeh-rengi fısıldar.
 Sâkin geceler şefkat olan encûm-i bîdâr

Titrer o karanlıkların evc-i kederinde
 Hüsrân ü tahassür gibi mâtem nazarında;
 Gûyâ ki o dargın geceler rûhu boğardı;
 Her şey bizi bir korkulu rûyâyyla sarardı:
 Zulmet ki müebbed, mütehâcim, mütemâdi
 Eşkâle verir ayrı birer şekl-i münâdi:
 Dallar kuru eller gibi mebhût u duâkâr,
 Zânûzede dullar gibi hep tûde-i eşcâr...
 Çılgın dolaşan bâd-ı leyâlî ki serâir
 Pîş ü pey-i seyrinde koşar muzlim ü dâir
 En sonda nigâh-ı ebediyyet gibi titrer.
 Tâ ufka asılmış sarı bir lem'a-i muğber...

Bir kâfile-i rûh-ı kevâkib gibi mahmûr
 Zulmette çizer Dicle uzun bir reh-i mahmûr,
 Ondandır yalnız rûha gelir bir gam-ı mûnîs
 Yalnız o, karanlıklara rağmen yine pür-his,
 Yalnız... bu kamersiz gecenin zîr-i perinde,
 Bir feyz-i ziyâ haşrederek âb-ı zerinde
 Bir kâfile-i rûh-ı kevâkib gibi mahmûr
 Zulmette çizer, Dicle uzun bir reh-i pür-nûr...

Dinlerdik onun şi'rini ben lâl, o hayâlî,
 Lâkin ne kadar hüzn ile tev'emdi meâlî,
 Lâkin ne kadar târ idi sensiz o nazaralar!
 Gûyâ, o zaman, nûrunu, ey mâh-ı mükedder,
 Eylerdi semâ lû'lû-i hūznūyle telâfi:
 Yıldızları göklerden alıp bir yed-i mahfî,
 Bir bir o donuk gözlerin a'mâkına îsâr
 Eylerdi ve zulmette koşarken yine rüzgâr,
 Rûhumda benim korku, ölüm, leyle-i târik,
 Çeşminde onun aks-i kevâkible dönerdik...

21.

HAZÂN

Ey eski kamer, sen bizi elbette bilirsin!
 Annemdi o nûrunda gezen zıll-ı mehâsin,
 Bendim o çocuk, bendim o sîmâ-yı tahayyür.
 Bir gün ki hazân ufka kızıl dalgalı bir nûr,
 Bir kanlı ziyâ haşrediyorken onu bir yed,
 Bir bâd-ı haşîn aldı o rûyâyı müebbed.
 On beş sene evvelki hakikat hep o gündür
 Rûhumda bugün zulmet-i pür-girye onundur.
 On beş senedir, ufka güneş kanlı düşerken
 Tenhâ ovoidan, boş dereden, akşamın erken
 Hüznüyle susan meşcerelerden gam-ı eylûl
 Bir gölge yaparken, onu bir savt-ı tegafûl
 Hasretle sorar kalbimi imlâ eden âha,
 Yerlerde yatan sisli, donuk hüsn-i tebâha.

Âvâre felâket gülü, altın kırizantem,
 Her tarh-ı hazân üstüne dökmüş yine mâtem,
 Durgun sular üstünde perişan u mûkedder
 Faslın dağınık rûhu bulut, sis gibi titrer,
 Yorgun, sarı yapraklar uçar bir kuru daldan,
 Bir hasta güneş ufka döker sâye-i ma'den;
 En sonra semâlarda da ey eski kamer, sen
 Hüznünle yaparken acı bir levha-i şîven
 Çöllerde kalan bir küçücük makber-i bîkes
 Yollar bu muhîtâta kesik, şekalı bir ses!

22.

HASTA İKEN

Bir gün yine bîçâre kadın hasta uzanmış
 Tüllerde...

Uzaklıkları bir sâye-i mûhiş,
 Bir dul gibi örterdi dumanlarla, elemle,
 Hep, gölge adımlar bir âheng-i ademle,
 Vâdileri kaplardı serâpâ gece sessiz.
 Eb'âdı boğan reng-i tahassüs gibi bir sis,
 Bir lerziş-i sâkinle günün na'şını örter..

Titrek, karışık, hasta, hayâlî, sarı gözler
 Yerlerde açılmıştı: Semâlar ölü, durgun
 Olmuştu bütün hâb u hayâlât ile meskûn,
 Bir vâlide, bir zevc-i mükedder, sonra mübhem
 Bir ince çocuk çehresi –ben– muzlim ü ebkem

Bîhis uzanan hastayı durmuş düşünürken,
 Akşam mütemadi dolarak pencerelerden,
 Vermişti o sâkin odanın hüzüne bir reng,
 Bir reng-i küdüret ki eder bizler dil-teng.

Zulmet o kadar doldu ki âfâk silindi,
 Elvâha, mesâfâta, yere gölgeler indi
 Solmuştu o gölgeyle o sâkit ser-i müşfik,
 Tüllerde yatan hastayı sarmıştı karanlık;
 Gözler, ölü göller gibi bî-lem'a vü hâlî,
 Olmuştu bütün mevt-i muhîât ile mâlî...

Lâkin o zaman doğdu senin çehre-i lâlin,
 Ey mâh ki tüllerde yatan rûh-ı melâlin,
 Bir hemser-i ulvî-i semâvisi idin sen,
 Bir safha-i rûyâ gibi bîrenk idi çehren!

Yükseldin ufuklarda ağır, mübhem ü mahmûr;
 Zulmette ipek, ince dumanlar gibi bir nûr

Âfâka yayarken mütemâdî sarı bir fer,
Birden o donuk gözlere dolmuştu kamerler..

23. ÇÖLLER

Bir ufk-ı tehî, bir gece, binlerce sitâre
Samt-ı ebediyyetle bakar hâb-ı bahâra...
Bir kâfile, üç beş deve âheste ilerler,
Tâ önde gider gölgeli bir şekl-i mükedder,
Sâkit mütereddid ve bütûn his ile mâlî
Bir çan sesi ervâha döker nevm-i leyâlî,
Boşlûkta gezen sâf, ebedî, gölge dudaklar
Gözlerdeki rûyâlara bir nağme fısıldar.
Â'sâr ile memlû yine bir rîh-i tahassüs
Eyler o karanlıkta o çöllerde teneffüs,
Ettikçe o bâd, arzı saran otları tehziz
Leylin gezer esrârını bir şi'r-i hevâ-riz,
Göklerden inen, râz-ı hafî, râz-ı münevver,
Zulmette gümüş, gizli periler gibi titrer..
Pür-hande peri gözleri şeklindeki encüm
Yollar o seferberlere bir gaşy-i tevehhüm..
Ses yok, o derin çölde ne bir hadşe-i bîsûd:
Bir kalb-i umûmî gibi hep zulmet-i mesud
Dalgın heyecanıyle büyüklükleri dinler,
Lerzişle geçer zulmeti bir necm-i hevâ-per...
Lâkin seherin işte emel yıldızı gümüş

Bir hâre-i nûr ince, soluk zulmete düşmüş:
Bir gölde yüzen zûlf-i tahayyül gibi mağmûm
Mehtâba dolan girye-i eşyâ gibi mevhûm...

Her nefha-i sâfında serinler gibi rüzgâr

Her nefha-i sâfında bir âheng-i duâkâr
 Bir ince ziyâ toz dağıtır nûr-ı semâdan...
 Ufkun sizar eşbâhına gül dalgalı bir levn

Gittikçe solan samt ile rûya ile gaib
 Bir mâî ipek boşluğun üstünde kevâkib,
 Binlerce ziyâ kuş gibi bir ufka giderken
 On gün yürüyen yolcuların boş gecelerden,
 Çöllerde süren samt-ı müebbedle bunalmış
 Rûhunda açar neşeli bir nûr-ı nevâziş,
 Zulmette köpek sesleri, mes'ûd sadâlar
 Bir vâ'd-ı teselli gibi meskûn hevâlar...

24.

NEHİR ÜZERİNDE

Akşam... sarı bir hasta semâ... bir gam-ı meçhûl...
 Sisler gibi tutmuş yine sâhilleri eylûl,
 Bir hüzn-i müzehheb gibi durgun yine Dicle,
 Sessizliği olmuş yine rûyâlara hacle,
 Faslın yeni lerzişleri her sâyede mahsûs,
 Gûyâ ki uyur kalbi-i tabiatte bir "efsûs"!
 Her şey o kadar gamlı, soluk, mübhem ü bîfer,
 Gûyâ ki ölür hüzn-i sevâhilde periler..

Çıkmıştık o gün Dicle'ye: sessizce kürekler
 Nehrin zehebî sîne-i emyâhını yırtar,
 Ağlardı o altın suyun üstünde bir âhenk,
 Serperdi o bîkes sese akşam sarı bir renk,
 Gûyâ ki o gün Dicle'nin üstündeki mâtem
 Âfâka sürükler sarı güller, kırizantem..
 Solmuştu onun hüzn ile sîmâ-yı berîni
 Bir ince tül altında duran zülf-i zerîni

Akşamları enfâsına düşmüş uçuşurken.
Sarmıştı o sâkin yüzü bir gölge semâdan,
Dalmıştı o gözler ebediyyetlere... yorgun,
Yorgundu o gözlerle bakan rûh-ı melûlun
Akşam gibi âsâbı geren reng-i garîbi...

Gûyâ ki kamer! Sendin onun rûh-i necîbi
Sendin ki eden hüznünü mehtâba müşâbih;
Her şey o nazarlarda semâlarla müşâfih
Her şey sana bir parça yakın, sâf, ebedîdi.

Sâhilde ezan seslerinin aks-i medîdi
Bîâtâb uzanırken dönüyorduk... Yine sâkin
Mübhem sarı yıldızları bir leyl-i hazânın
Tenhâ sular üstünde açıp titreşiyorken
Artık daha vâzıhdın o gözlerde kamer, sen!

Ey sen, ey onun rûhu ve mâtem-i seyyâl
Ey şimdi bakan hüznüme, âh ey kamer-i lâl.

25.

HÂTİME

Lâkin yetişir ey kamer, ey hüzn-i leyâlî,
Rûhum o kadar oldu ki mehtâb ile mâlî,
Artık yetişir cûşîş-i pür-nûr-ı hayâlin..
Yorgun bu dumanlarda duran, leyl-i mehâsin
Enhâr-ı sükût, ufuk saran sâye-i rûyâ
Her hissi hafî, şüpheli, bir gölgede gûyâ
Mağşî yatıran lems-i sükût-ı ebediyyet,
Sevdâya emel, rûha ziyâ, gözlere minnet
Bahşeyleyerek şimdi bu sessizce esen bâd
Bir fâcia-i hisse bütün oldu mübeddel:

Gûyâ ki kamer şimdi uzattın bana bir el
 Bir el ki onun dest-i şifâ-bahşına benzer;
 Onlar gibi sâkit, o dudaklar gibi bîfer
 Çehrende güler bir mütefekkir leb-i şefkat
 Gönderdi bu hummâlara bir bûse-i hürmet;
 Elhân-ı kevâkib gibi gaşy-âver ü mehdî
 Bir savb-ı ziyâ hüznümü ta'dîl için indi.

Sendin bu bakan çehre, bu sâkin nazar-ı gam,
 Rûyâ-yı mehâsinle bu âvâre gülen fem
 Eller bu benim şi'rime tahrik eden eller,
 Sendin bu inen ses ki ziyâlar gibi titrer,
 En sonra bu nûrun ki sarar rûhu melâle,
 Benzer o kadar ağladığım, âh, o hayâle.

Artık yetişir ey kamer! Ey hüzn-i leyâlî,
 Rûhum o kadar oldu ki mehtâb ile mâlî
 Artık yetişir cûşîş ü tufân-ı hayâlin!

26. GECE

Titreyen ellerimle penceremi
 Açtım âfâk-ı leyle karşı; yine
 Gecenin gölgeden menâzırına
 İmtizâc eylemiş nücûm u bahâr....

Sîhr-i eb'âd içinde şimdi gümüş
 Bir sehâb andıran miyâh uyumuş..
 Kalb-i şeydâ-yı leyl olan rûzgâr
 Esiyor gölgelerde velvelekâr...

Âh o bir aşk-ı bîtenâhî mi

Geceden tûde-i menâzırdan
Yükselen ra'ş-e-i humâr u buhâr?

Sanki hûlyâ-yı vasla müstağrak
Şebi bir itr-ı hisle doldurarak
Dolaşan, titreşen kadınlardı...
Sanki bir savt-ı gaib ü mühtez
Kalbe bir aşk-ı bîvefâ yetmez
"Seviniz muttasıl sevin!" derdi.

27. ZÜHRE'YE

Esrâr-ı hâtırât ile akşamların geniş,
Solgun yeşil semâları üstünde, derbeder
Parlarken öyle, sanki semâvâta yalvaran
Her bir gözün melâlini bir yerde toplamış
İnsanların ilâhına rûhun duâ eder.

Âh ey leyâl-i muzlime-i gamda bekleyen
Bîkeslerin nedîmesi, ey aşk-ı müştâ'il!
Anlat dalar mı nûruna her şeb o münfa'il
Ulvî, büyük nazarların esrâr-ı haşmeti?
Anlat, uzakta her gece âvâre, bîheves
Boşlukların sükûnuna mezcettiğim bu ses
Anlatmıyor mu rûhuna âlâm-ı firkati?

GÖL SAATLERİ

28. MUKADDİME

Seyreyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayâlin sularında,
Bir aks-i mülevvendir onunçün
Arzın bana ahcâr ü nebâtı.

29. ÖĞLE

Yeşil sularda, büyük inciden çiçekler açar
Gümüş böcekler okur âba bir neşîde-i hâb,
Durur sevâhilin üstünde, bîheves, bîtâb,
Güneş ziyâsını içmiş benât-ı hâb-ı serâb.

30. ÖĞLEDEN SONRA

İçer gümüş kıyılardan remîde âhûlar
Ve onların sesi eyler bütün sükûtu harâb;
Eder bu dâveti durgun sulardan istigrâb
Gürültüsüz ve uzak mâî diğer âhûlar...

31. AKŞAM

Susar meşâcir-i pür-şâm içinde bülbül-i âb,
Sular semâ-yı hayâlâtı eyler isti'âb;
Döner bu sâhil-i nîliye gölgeden kuşlar
Ağızlarında, güneşten, birer kızıl dürr-i nâb...

32. GECE

Nücûm u mâhı dökülmüş semânın eşcâra,
Melûl manzaralar şimdi bir gümüşlü sehâb;
Derin sulardaki ecrâmı avlayan kuşlar
Eder havâli-i pür-nûr-ı mâhtâba şitâb...

33. GECE YARISI

Ve ansızın suya etmekle mâh-ı dûr-sükût
Miyâh-ı rûhumu andırdı safha-yı tâlâb:
O rûh içinde muzî bir garîb nîlûfer
Bütün elemelerin üstünde münceli ter ü tâb...

34. SEHER

Ağaçların seherî zirvesinde titreşiyor
Tuyûr-ı fâniye-i âlem-i tahayyül ü hâb.
Semâyı kaplayacaklar, şimdi gâzeler gibi nûr
Zavallılar kalacaklar esir-i ufk-ı türâb,

Ve onların gözü eyler nücûm-ı fecre itâb
Ve onların sesi eyler "nihâyet"i işrâb

GÖL KUŞLARI

35. SİYAH KUŞLAR

Gurûb u hûn ile perverde rûh olan kuşlar
Kızıl kamışlara, yâkût âba konmuşlar;
Ufukta bir ser-i maktû'u andıran güneşi
Sükût u gamla yemişler ve şimdi doymuşlar.

36. MEHTÂBDA LEYLEKLER

Kenâr-ı âba dizilmiş, sükûn ile bekler
Füsûn-ı mâha dalan pür- hayâl leylekler..

Havâda bir gölü tanzîr eder semâ bu gece
Onun böcekleri gûyâ nücûmdur yekser..

Neden bu âb-ı semâvîde avlananlar yok
Bu haşr-ı nûr-ı hüveynâtı hangi kuşlar yer?

Eder bu hikmete gûyâ ki vakf-ı rûh u nazar
Füsûn-ı mâha dalan pür-hayâl leylekler.

37. KARANLIKTA BEYAZ KUŞLAR

Vahşi karaltılardaki simîn kuşların
Mer'î miyân-ı sîne-i yeldâda yerleri:

Gûyâ cihân-ı sâyede metrûk-ı nûr olan
Fecr-âşinâ melîkelerin muğber elleri

Koymuş kenâr-ı sâhile fağfûr kâseler,
Mâhın birikmiş orda ziyâ-yı mukattarı

38. KUĞULAR

Suda yorgun, muzî tecellîler
Ediyor bir takarrübü ifşâ:

Kuğular, leyl içinde, sîne-küşâ,
Geliyor, gözlerinde mestîler;
Sanki mahmûl-i hande keştiler
Ki olunmuş nücûmdan inşâ..

39. KUĞULARIN AVDETİ

Ölü bir sath-ı âbın üstünde
Ki celî; lerze lerze, dârâtı,
Sihr-âbâd-ı mâha gitmek için
Arıyorlar reh-i semâvâtı...

40. YARASALAR

Dağılmış hazân-dîde tüller gibi
Uçuşmakta sessizce huffâşeler;
Giderler, gelirler, san örmekteler
Nücûm-ı kederle zalâm-ı şebi...

41. TULU'-I KAMER

Dağıldı cevî-i havâlîye bir garîb âvâz:
Gürültüler, asabî sayhalarla cûşâcûş;
Bütün tuyûr-ı hafâ gölden ettiler pervâz

Neden bu korku, neden ansızın bu cûş u hurûş?
 Ufukta, çenber-i lerzân-ı âba yaslanmış,
 Ufukta çünkü tecellî-i mâh eder suyu nûş...

42. BATAN AYIN KENARINA SATIRLAR

Bir vurulmuş ilâhı andırıyor
 Suda teskîn-i zahm eden bu kamer,
 Nısf-ı leylin miyâh-ı dûrunda
 Yıkanır, dinlenir, durur ve güler..

Eli bazen "sükût" u ürkütüyor
 Ki miyâh ellerinde hâbîde,
 Ediyor bazı kuşlar da'vet,

Âh o kuşlar ki şimdi bîhareket
 Suların âteşinde sallanıyor..

Zühâlî bir cidâlin âsârı:
 Gizli bir kavs-ı bîtenâhîden
 Oklar indikçe –aks-i âlem-i dûr–
 O muzî cüsse-i ilâhîden
 Suya bir hûn-ı âteşin akıyor..

SERBEST MÜSTEZAD NAZIMLARI

43. YOLLAR

Bir lâmba hüznüyle
Kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi;
Söndü göllerde aks-i girye-veşi
Gecenin avdet-i sükûniyle..

Yollar
Ki gider kimsesiz, tehî, ebedî,
Yollar
Hep birer hatt-ı pür-sükût oldu
Akşamın sine-i gubârında.
Onlar
Hangi bir belde-i hayâle gider,
Böyle sessiz ve kimsesiz şimdi?

Meftûr
Ve muhteriz yine bir nefha-i hayâl esiyor;
Bu nefha dalları bîât ü bîmecâl uyutur.
Sonra eyler giyâhı nâlende,
Sonra âgûş-ı ufk içinde ölür...

Ey kalb!
Seni öldürmesin bu sâye-i şeb,
İşte bir dest-i sâhir ü mahfî
Sana nûr-ı nücûmu indirdi.

Kuruldu işte, mesâfât içinde, lâl-i mesâ

Bütün meâbid-i hiss ü meâbid-i hulyâ
Bütün meâbid-i mechûle-i ümîd-i beşer...

Gurûb içinde bu eşkâl-i bî-hudûd-ı zeheb
Zücâc-ı san'at ü fikretle yükselirler hep;
Büyük denizlere benzer eteklerinde sükût,
Sükût-ı nâmütenâhî, sükût-ı nâ-mahdût
Sükût-ı afv ü emel..

Bir el
Deriçelerde bir altın ziyâ yakıp indi,
Aktı âb-ı sükûta yıldızlar
Bütün sular zehebî lerzelerle işlendi.

Tâ öteden,
Şimdi zer gözleriyle tâ öteden,
Gam-ı ervâhı vecde da'vet eder
Bütün meâbid-i mechûle ümîd-i beşer.
Bütün meâbid-i vecdin soluk ilâheleri
Birer birer iniyor, gözlerinde rüyâlar;
Dudaklarında ziyâdâr ü muhteriz titrer
Akşamın bûse-i huzû-eseri

Soluk ve gölgeli sîmâlarında reng-i mesâ
Nakşeder bir teheyyüc-i rüyâ,
Biri yorgun semâ-yı lâle bakar,
Biri bir gölge meşy ü gaşyile
Miyâh-ı râkide-i samt ü hâb içinde akar;

Biri bir erganun u eb'âdı
Dinliyor, gölgelerde ser-be-zemîn,
Biri altın gözüyle, gûyâ ki ,

Sana ey kalb-i mübhem ü bâki
 "Gel!" diyor.
 Lâkin
 İniyor
 İşte leylin zalâm-i bîdâdı...

Yollar,
 Ah ey kimsesiz giden yollar,
 Yolların ey sükût-ı hüzn-eseri,
 Bugünün inmeden şeb-i kederi
 Meâbid-i emel ü histe sönmeden bu ziyâ
 Ölmeden onların ilâheleri,
 Âh gitmez mi, kimsesiz, sessiz
 Yollar,
 Âh gitmez mi hatt-ı sâkitiniz,
 Şimdi zer gözleriyle, tâ öteden
 Tâ öteden
 Gam-ı ervâhı vecde da'vet eden
 Uzak meâbid-i pür-nûr u vecd ü rü'yâya
 Ki câ-be-câ kapıyor bâb-ı va'dini sâye.

44.

ZULMET

Ey sen
 Ki şimdi şüpheli bir şekl-i pür-hayâl oldun
 Bu semâ-yı mesânın altında!
 Gecenin mevdi ufku bağlamadan
 Susmadan her teneffüs-i zinde,
 Ey sen
 Ki sönmemiş zer-i zülfünde son ziyâ-yı nehâr,
 Bu genç elinle bu yorgun, cebîn-i lâlimi sar,
 Ve sonra git. Bana bî-va'd olan bu yollar hep

Adımlarınçün açılmış pür-incilâ vü zeheb...

Bırak leyâle bu cism-i garîb ü merdûdu,
Dizim eğildi; soğuk bir deniz gibi zulmet
Ağır ağır boğuyor bende ömr-i bîsûdu.

Diken ve taşları üstünde bir çetin râhın
Dağlıdı nesc-i harîr-i ümmîd-i mahrûmum
Ve mutlaka gelecek gölgelerle şimdi ölüm...

Lâkin sen
Ki gözlerinde güler nûru bir gümüş mâhın
Eğilme, git
Ve eyle gölgede pâ-yı şebâbını tesbit...

Beni bir tûde eyleyen zulmet
Sana hüsn-i hayâli nakşedecek:
Oldu çeşmin nücûm ile mâlî,
Onların iştiâl-i seyyâli
Seni gûyâ karanlık üstünde
Etti bir heykel-i ziyâ gibi hak.

Sen git
Ve eyle da'vet-i iklîm-i rûhuna rağbet.

Bu yol, bu yol, bu derin yol ki dâimâ mümted
Bu yol uzun ve benim dizlerim eğildi; gözüm
Kapandı. Da'vet-i yeldâyla titriyor rûhum;
Bırak ve git, beni mevt-i leyâle tevdî et

Büyük, derin ve soğuk bir deniz gibi zulmet
Etti eşkâl-i arzı bîhareket

Ve döktü rûhuma rûyâya benzeyen bir mevt
Büyük, derin ve soğuk bir deniz gibi zulmet.

Lâkin sen
Dudakların yine pür-hande, gözlerin pür-zer,
Saçın nücûm ile meşbû ve müşte'il yine ter,
Bırakma rûhunu düşsün bu öldüren hisse,
Ve git
Ve eyle gölgede pâ-yı ümîdini tesbît

O belde-i zer ü hûlyâda bekleyen gözler
"Nerde?" derlerse
"Ne oldu, nerde o?" derlerse, âh gözler eğer,
Miyâh-ı sâyede mevt-i fecî'imi anlat.

45.

O BELDE

Denizlerden
Esen bu ince havâ saçlarınla eğlensin.
Bilsen
Melâl-i hasret ü gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!

Ne sen
Ne ben
Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ,
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ
Olan bu mâî deniz
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.
Sana yalnız bir ince tâze kadın
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü beşer

Bu sefil iştiâ, bu kirli nazar,
 Bulamaz sende bende bir mânâ,
 Ne bu akşamda bir gam-ı nermîn
 Ne de durgun denizde bir muğber
 Lerze-i istitâr ü istiğna

Sen ve ben
 Ve deniz
 Ve bu akşam ki lerzesiz sessiz
 Topluyor bû-yı rûhunu gûyâ,
 Uzak
 Ve mâî gölgeli bir beldeden cûdâ kalarak
 Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz.

O belde?
 Durur menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde;
 Mâî bir akşam
 Eder üstünde dâimâ ârâm;
 Eteklerinde deniz
 Döker ervâha bir sükûn-ı menâm.
 Kadınlar orada güzel, ince, sâf, leylîdir,
 Hepsinin gözlerinde hüzün var
 Hepsi hemşiredir veyahut yâr;
 Dilde tencîm-i ıztırâbı bilir
 Dudaklarındaki giryende bûseler, yahut,
 O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm.
 Onların rûhu şâm-ı muğberden
 Mütেকâsif menekşelerdir ki
 Mütemâdi sükûn u samtı arar;
 Şu'le-i bîziyâ-yı hüzn-i kamer
 Mülteci sanki sâde ellerine.
 O kadar nâtüvan ki, âh, onlar,

Onların hüzn-i lâî ü müşterekî,
 Sonra dalgın mesâ, o hâsta deniz
 Hepsi benzer o yerde birbirine ..

O belde
 Hangi bir kıt'a-i muhayyelde?
 Hangi bir nehr-i dîr ile mahdûd?
 Bir yalan yer midir veya mevcûd
 Fakat bulunmayacak bir melâz-ı hûlyâ mı?
 Bilmem... yalnız
 Bildiğim sen ve ben ve mâî deniz
 Ve bu akşam ki eyliyor tehziz
 Bende evtâr-ı hüzn ü ilhâmı,
 Uzak
 Ve mâî gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
 Bu nefy ü hicre müebbed, bu yerde mahkûmuz.

46. YAZ

Deniz,
 Sürüklenir zehebî, ince kumlar üstünde,
 Bütün menâzır-ı hüzn ü gurûb ile yalnız;
 Yükselen reng-i şâmın altında
 Öksürür nâtüvân ü nâlende
 Hasta bir genç kız..

Bu bahârın kolunda bir erkek,
 Hüzn-i sâriye mezc-i rûh ederek
 İnliyor sessiz.

Sonra durgun sularda bir yıkanan
 Gölge, göklerde nûrunu kırpan

Büyük, derin, nazar-âvâre mâî bir yıldız ..

47. SONBAHAR

Dökerken ufka donuk, kanlı bir ziyâ eylûl,
Ederek zülf-i târumâra hulûl
Gizli bir sesle ağlayan ey bâd.

Şimdi göklerde katre katre yanan
Necm-i mahmûru bir dakika nihân
Ederek sonra eyleyen îkâd,
Âh, ây bâd-ı hasta, bâd-ı keder..

O kadar nâtüvân ki gizli sesin,
Kendi derdinle kendin ağlarsın,
Sana derdin senin kifâyet eder.

48. KIŞ

Yine kış,
Yine şems-i mesâda, âh o bakış,
Yine yollarda serseri dolaşan
Âşiyansız tuyûr-ı pür-nâliş..

Tehî kalan ovalar
Sükût eder sanılır mevsimin gumûmuyla
Harâb olan sarı yollarda kalmamış ne gelen,
Ne giden,
Şimdi yalnız kavâfil-i evrâk
Mütemâdî sürüklenir bir uzak
Ufk-ı pür-ıztırâb u nevmîde

Yine kış, yine kış,
Bütün emelleri bir ağlayan duman sarmış..

49. GELMEDEN EVVEL

1

Kalbim
Benim bir ormandı,
İsimsiz, âsûde
Bir büyük orman...
Ve gölgelerde –revân
Olan hafî suların aks-i şevk-ı muttaridi
Dağıtırken sükûtu bîhûde,
Düşünürdüm ki, hangi gün, ne zaman,
Ne zaman
Girecektin o kalb-i mes'ûde?

Etmeden zehr-i bâd-ı fasl-ı elem
Reng-i eşcâr ü âbı fersûde,
Dolacak mıydı seslerin, bilmem
O tehî sâye-zâr-ı mesdûde?

Sanki hicrâna bir tesellîydî
Şeceristân-ı kalb içinde revân
Olan hafî suların mûsikî-i nevmîdi.

50. GELDİN

2

Bir gün
Akşamın ölgün
Duran o nâmütenâhi ziyâ denizlerine
Garkolan eşcâr
Garkolan ovalar

Oluyorken sükût u hüzne makar,
Geldin âlâm-ı kalbi teskîne..

Ey şebâbın hayâl-i câvîdi
O melûl akşamın havası kadar
Gelişin bir sükûn-ı sâriydi.

51. BİRLİKTE

3

Bütün bizimçündür
Nukûş-ı encüm-i vahdetle işlenen bir tül
Gibi üstünde titreyen bu semâ;
Gecenin dallarında şimdi açan
Bu kamer,
Bu altın gül..

Bütün bizimçündür
Ne varsa aşk ile bîdar-ı ra'şe, yâ nâim,
Ne varsa ait olan leyl-i hande-i me'nûsa;
Sana ait lehimdeki bûse,
Lebinin surh-ı bîzevâli benim...

52. DENİZ

4

İsyân-ı mevc-i zâhire ettinse vakf-ı gûş
Çarparken ufk-ı zulmetè bir bahr-ı pür-hurûş
Bildin: o sayhalarla, o seslerle rûh-ı âb
Bîkaydî-i leyâle eder nakl-i ıztırâb.

Gûyâ sorar sevâhiline bahr-i nâle-gîr;
"Olmak neden neşîb-i mezellette bir esîr,
Bîhad iken semâ gibi, firûze-fâm iken,

Bir cilvegâh-ı encüm-i lertzân-ı şâm iken!"

53. ESKİ HÖCREYE BENZER Kİ

Ziyâ-yı şemse kapanmış bütün derîçeleri
Bir öyle höcreye benzer ki ömrümün kederi:

Gubâr-ı ye's ü fenâ sinmiş orda elvâna,
Emel, heves bırakılmış sükût u nisyâna,

Bütün hadâyık-ı histen o toplanan ezhâr,
Uyur makabir-i mînâda bî-ümîd-i bahâr;

Bu penbe gül, bu karanfil ağır ağır erimiş
Üzerlerinde değışdikçe her mükedder kış.

Ocak harâb u tehî, lamba kimsesiz, a'mâ...
Bu samt-ı hasta eder hüzn ü uzleti imâ...

Suluk cidâra asılmış durur garîk-i melâl
O çehreler ki uyur gözlerinde eski hayâl...

O eski höcreye benzer ki ömrümün kederi
Çekilmiş ufk-ı teselliye karşı perdeleri...

54. ŞEB-İ NİSAN

Mahmûr, muzî, mâî, derin bir şeb-i nisan
Olmuştu nücûmuyle miyâh-ı dile rîzân.
Dallardan uçan ıtr-ı bahâr-ı mütefekkir
Dökmüştü o solgun şebe hûlyâ, emel ü şî'r.
Sesler gülüşür sâyede, sevda ile bîhûş,

Bâd anları eylerdi nevâzişle derâgûş.
 Bir cism-i perestîdeyi kalb üstüne sarmak
 Hırsıyla başım sıtmalı, gözler kuru, parlak,
 Eller asabî, hıçkırarak sâhile indim,
 Karşımda deniz... göklerin altında gezindim.

Ey sen ki uzaktan mütebessim, heves-âmûz
 Olmuş şeb-i ömrümde nigâhın bana merkûz,
 Leyl işte, sükût işte... yed-i sâhir-i nisan,
 Dökmüş suya ezhâr-ı ziyâ, dillere nîrân;
 Olmuş denizin rûhu semâlarla hem-âgûş
 Bin bûseyi tanzîr ile encüm suya dolmuş;
 Eşcâr ü hevâ gölgede sessiz sarışır, gel!
 Gel, yalnızım ey, beklenilen hüsn-i muhayyel!

Ey çeşm-i siyâh, ey dağınık zülf-i şeb-engîz,
 Ey leb ki eder âteşi her cinneti tecvîz,
 Ey sine ki âlâmımı tenvîm edeceksin,
 Ey rûh-ı heves, rûh-ı ziyâ, rûh-ı mehâsin;
 Gelsen ve bu hicrânı, bu âlâmı bitirsen,
 Sen anlayacaksın beni ey rûh-ı ziyâ, sen!

Kendimle bütün bunları tekrâr ediyordum.
 Doğmuştu kamer, şimdi, uzaklardaki mağmûm
 Dağlardan; açık ra'seler elvâha dağılmış,
 Sarmış dil-i eşyâyı heves, bûsiş ü hâhiş.
 Hep çift idi karşımda: kamer, encüm ü eşcâr,
 Bendim yalnız ordaki bî-hemser ü bîdâr;
 Durgun suya baktım ve dedim: âh ölebilsen,
 Mâdem ki yok ağlayacak mevtime kimsem.

55. EVİM

Yeşil ve gölgeli dallarda gizlenen ve gülen
Evim.. bugün bana ait, bugün benimsin sen..

Dudaklarım kuru, kaç def'a, bir yabancı ayak,
Sükût-ı leylî dolaştıkça, sandım, ayrılmak
Takarrüb etti harîm-i cidâr u sakfından;
Bir ufk-ı bîkesin üstünde ağılıyorken ben,

Geçen havalara sevdâmı eyleyip peyrev,
Tehî, soğuk kalacaktın zavallı bîkes ev.
Ve akşamüstü sükûtunda lamba yanmayacak,
Ağaçların susacak.. camlarında aks-i şafak
Görünmeden sönecek.. leyl-i girye, leyl-i melûl
İnince eyleyecek şekl-i pür gumûmun ufûl.

Fakat bugün bana ait, bugün benimsin sen.
Sevimli ev ki bu koynunda en kudurmuş, en
Derin mesâib ü ehvâle karşı mahfûzum,
Dolaşmıyor senin üstünde şimdi eski ölüm.

Ağaçların gülerek bir bahar-ı diğerle,
Güneş ve kuşları tutmakta tâze ellerle;
Rükûd-ı sâyede açtıkça râz-ı çeşm-i kamer
Havuzlarında açar deste deste nilûfer...

Sevimli ev.. bugün altında aşkı bekliyorum,
O penbe tıfl-ı melek-çehre nerededir? diyorum...

56.

AKS-İ SADÂ

Gözümde vahşet-i hûnîn-i şems-i gâribe bak,
 Sesimde ufku soran muhteriz, derin ve uzak
 Bu ra'şe.. reng-i şeb-âlûd u zülf-i mağmûmum,
 Bu dişlerimde gülen kanlı rûh-ı mesmûmum,
 Bu cebhemin düşünen rengi, titreyen bu elim,
 Riyâh-ı leyle-i yeldâyla sönmeyen emelim,
 Hülâsa ben.. bana ey rehnevered-i fâni, bak

Erîkedâr-ı zer-iklîli olduğum âfâk,
 Ne oldu bilmiyorum, sorma, ey yabancı, bırak,
 Ve bil ki râhımı zulmette eyledim tâkîb,
 Ne gölgeler, ne fusûl etti pâyımı terhîb
 Mesâfeler bana sihr-i hayâli öğretti
 Denizlerin ebedi gayz-ı târ ü mümteddi ,
 Başımda her gece bîhis, bîemel, bîdâr
 Nücûmu söndürerek yırtılan büyük rûzgâr
 Vuhûş-ı rûhumu zehriyle etti perverde;
 Dolaştığım o derin uzlet-i mükedderde
 Sularda encümü her akşam eyleyip târâc
 Ölen güneşlere onlarla işledim bir tâc;
 Kopardığım o nücûmun kalırdı bende zeri,
 Zer-i nücûm ile nakş oldu pâyımın eseri,
 Ukûs-ı vahşeti tâkîbe koştüğüm gecede;
 Bütün semâ düşüyorken tahayyül ü vecde

Nücûm u hâba karışmış münevver ü muzlim
 Sükût-ı nâmütenâhiye mezc-i rûh ettim:
 Girerdi rûhuma âheste, katre katre semâ
 Erirdi bende bütün şübhe-i beka vü fenâ
 Ve böyle kaç gece iklîl-i âsmân u nücûm

Başımda, samt-ı muhitâta bir ilâh oldum.

Harîr-i esmer-i rü'ya ki nesceder mehtâb,
Sarardı cismimi bir muhteşem ridâ gibi, âb,
Önümde nağme-i mestân-ı şeble hârelenir,
Bu hârelerde bütûn âlem-i leyâl eğilir.

Muvâcihim ebediyyette hep gurûrum iken,
Ağır, soğuk geceler, bâd-ı âsmân-efken,
Saçımda haykırarak arza mevt-i evrâkı
Döküp, kavî uzanan her dirahtı, her sâkı,
Önümde ferş ile en sonra ben de ağılarken,
Açık, derin, ebedî, bazı titreyen, bazen
Güler bir ince sesin aks-i dûr u mûnhezimi
Tehî ufuklara reddetti dâimâ sesimi.

Benimle böyle koşan kimdi? Bir gurûra rakîb
Olan o savtı seherlerde eyledim tâkîb:
Yolun dikenleri üstünde bekledim, güldüm,
Ve dinledim... yine savt-ı muakkibi buldum.

Bu ses kamerlerin altında pür- tahassüstü,
Grûba karşı ağır, fecr önünde mûnîstî,
Karaltılarda soğuk dalgalarla yükselerek,
Olurdu gayz ile memlû-yı ra'se bir âhenk,
Sular onunla olur dil-derîde, rencîde
Suhûr-ı nâime lertzân olur havâlîde,
O savt-ı hâkimi mebhût u âşinâ dinler
Hudûd-ı leyle yüzlerce çeşm-i âteş ü zer...

Fakat bu seste gülen hep benim gurûrumdu,
İnilmeyen yine her sayha-ı sürûrumdu;

Ve şimdi zulmet ü vahşette her emelden uzak,
Bu savt-ı gaib ü hemrâhı isterim tutmak!

57. SON SAAT

Akşam, ufukta beldeler eylerken işti'âl
Örter cebîn-i neş'eyi bir hüzn-i bîsebeb;
Sesler durur, hayâl uyuşur dilde, beste-leb,
Yüksekte nefha nefha eser bâd-ı infî'âl.

Bülbül şikâr-ı sâye, sular şimdi pür-zılâl,
Sîmâ-yı âbı ra'seler âheste meşy-i şeb;
Eşcâr dinlenir gibi; bir mûsikî-i kalb
Yorgun gezer havâları hicrân u hüzne dâl.

Bîrengi-i semâya döner, çehre-i hayat,
Pûşîdelerle rûha girer haşr-ı hâtîrât,
Ağlar şebâb-ı münkesir âti-i hâile...

Bir şehka-i hafî eder eşyâda ittisâ'
İndikçe şimdi, hüzn-i garîb-i sevâhile
Âlâyîş-i nücûm ile bir leyle-i vedâ.

58. KENDİME

Sen uzletinde böyle dururken hayâle râm,
Âsûde bir sükûn ile lâkayd u bî-heves,
Birden havâyâ savt-ı kıyâm oldu ra'se-res,
Karşında ufk-ı hûn u cidâl etti irtisâm.

Hâkim bu ceyşe nazra-i memdûde-i merâm,
Mezcol bu cenge, sen de katıl seyle, sen de kes;

Va'deyliyor gurûruna bir tâc-ı nûr o ses,
Âmâdedir cünûnunu takdîse ihtirâm.

Altında zâr ü hâsir iken acz-i muzmahil,
Et sen rumûz-ı dîde-i âtiye rabt-ı dil,
Ye's olmasın cebînine bir lahza âşinâ!

Mev'ud olan kudûmunu, bil, bekliyor, yarın
Bir arz-ı zıll u nağmede, bir taht-ı mu'tenâ,
Yerlerde nakş-ı meşyi bütûn hûn olanların!

59.

RÜŞD

Rûhun edeydi dâvet-i encümden ihtirâz,
Ey sen ki bir ümîd ile açtın muhâle per,
Hâlen leyâl-i giryede etmezdi terk-i fer,
Ömrün olurdu nesr-i maâliye bir firâz!

Ettin müfâd-ı samt-ı temâsîle bahş-ı râz,
Neşreyledin avâlîme hûlyânı derbeder:
Za'fından aldı şeklini sîmâ-yı vehm-eser,
Şî'rinden aldı hüsünü mâh-ı semâ-tırâz..

Mevt olmadan bu hâbına, bîçâre, mukterin
Gel mevc-i nûr-ı fecr-i muhîtâta gir, gerin,
Sil, kalmasın gözünde eser dünkü sâyeden.

Bâlâda, bil ki, mâî semâlar durur tehî
Bir doğru varsa, yerde, o sensin, yegâne sen,
Her gayen olsun ufk-ı gurûrunda müntehî.

60. ŞİMDİ

Boğdum, sükûn-ı kahr ile, aşk-ı muhâlimin
Vahdet-güzîn-i kalbim olan yâr-ı lâlini;
Açmış o yerde kîn-i beşer şâhbâlini
Bekler tulû-ı nahsını şems-i mezâlimin.

Kırdım meh ü nücûmunu ufk-ı leyâlimin;
Gördüm semâlarımda cünûnun hilâlini;
Sildim zekâ-yı hâr ü alîlin suâlini,
Nakş-ı girift-i sîm ü zerinden hayâlimin.

Uzlet-serâ-yı samt u gurûrunda münferid,
Yalnız sadâ-yı kalbime münkâd u mu'tekid,
Zulmetlerin kudûmunu ben şimdi isterim!

Ezvâk-ı gayz u kîn ile mestîdedir serim;
Hûnumda zehr-i nûr-ı gurûb etmiş inhilâl,
Mezceylemiş zalâmını yeldâma infîâl.

61. RÜZGAR

Atıl, bağır; kuleler insin; indir ecrâmı!
Dolaşsın âteş-i haşyetle çizdiğin izler;
Duman, ziyâ, dağılan sayhalar, düşen dizler
Girîv-i mevt ile doldursun ufk-ı ârâmı!

Bu haşr-ı giryede koştur benim de hûlyâmı,
Hayâl-i ulvî nefrette kardeşiz bizler,
Başım cünûnunu, rûhum gurûrunu gizler,
Bu haşr-ı giryede koştur peyinde hûlyâmı...

Cibâl-i mücrime-i gayz u sâyeden bize gül,
Dağıt menâzır-ı bâlâyı, sonra zîre dökül,
Bağır, bağır, gam-ı âfâk-ı bîşükûhe bağır...

Vururken arzı mehîb âteşin, nedir ki semâ?
Nedir semâda kamer, yerde nûr-ı ra'se-nümâ?
Ukûs-ı berkın ulurken, enîn ü girye nedir?

KİTAPLARININ DIŞINDA KALAN ŞİİRLER (Gençlik ve son şiirleri)

62. HAYÂL-İ AŞKIM

Münfail bir semâ-yı giryânın,
Zerdî-i içbirârı altında
Münkeşif ;bir hazân-ı nâlânın,
Gird-bâdî-i gam-nisârında

Soluvermiş, perîde-reng-i bahar,
Mestî-i inkisâr içinde nihân;
Bir çiçek, gördüğüm zaman güzelim!
Ufk-ı üryân-ı ömr-i târîmda,

Bir sehâb-ı siyâh içinde ıyân,
Sarı bir çehre..Âh o dem görürüm,
Sarı bir çehre, bir hayâl-i besîm,

Dest-i bîtâb ü ra'sedârıyla,
Rûh-ı gam-bârıma eder takdim:
Sarı, pejmürde bir soluk zehre!..

Oh, ey yâr-ı bîvefâ! Bilmem,
Bu soluk renkli, münkesir, ebkem,
Bu hayâli tanır mısın, acaba?..

Desti-i bîrahm-ı lehv ü lu'bunla,
Kırdığın, sonra attığın, ey mâh!
O, benim aşkımın hayâlidir, âh...

63. GECE

Vaktâ ki per-i mâtem-i leyl
 Mestûr-ı zalâm eder cihânı
 Bir hiss-i garîb-i gam; nihânî
 Âfâk-ı cihâna âh eder meyl

Titrer o zaman zalâm içinde
 Bir gölge gibi bütün bu eşcâr
 Bir girye ile akar hep enhâr
 Eb'âd-ı sükûn-ı leyl içinde

Mâzi-i garâmı eylerim yâd
 Pür girye-i hicr ü nâle perver
 Aşkınla geçen dem-i safâver
 Ey meh-lika, peri-zâd!..

64. ALLAHÜ EKBER

Sükûn-ı leyl ile hâbîde her taraf, her şey.
 Bu rûh-ı sâmiti etmez müheyyic ü nâlân,
 Ne bir sadâ-yı teessür, ne bir terâne-i ney;
 Sükûn içinde evet, hep nühûr, hep mürgân!..

Dehen-güşâ bütün ezhâr-ı jâledâr-ı seher,
 Nesîm-i fecr ile hep zî-hırâm-ı istignâ,
 Fezâ-yı cevve saçarlar riyâh-ı rûh-âver;
 Semâya beht ile nâzır cibâl-i deşt-ârâ.

Bu anda bir mutazarrı' sadâ-yı lerze-künân;
 Bu bir sadâ ki eder âsmânı hep lerzân,
 Bu rûh-ı nâime bir şâhbâl-i saffet ile,

Temâs eder ve çıkar âsmâna haşyet ile!..

O demde nûr-ı hidâyet, sadâ-yı Yezdânî,
Eder bu rûhumu mevkûf-ı vecd ü istigrâk,
Bütün mehâsin-i âlem olup gözümünden uzak,
Sücûd-ı şükr ile terkeylerim bu dünyayı!..

65. GURÛB

Fasl-ı sermâ-yı dehşet-efzânın
Bâd-ı pür-zehr-i giryedârıyla;
Karların serdî-i memâtıyla:
Münkesir, bî-varak hep eşcârın,
Mâverâ-yı gusûn-ı hüznünden;
Saçıp etrâfa nûr-ı bîferini
Güneş, ol dilber-i semâ-pîrâ,
Bir hırâm-ı hazîn-i mâtem ile,
Eyliyordu gurûb, rikkat ile!..

İsmirârî-i rûy-i âfâka
Saçılan nûr-ı ra'se-efzâsı;
Sanki zerrin, safîr ü elmâsın,
İmtizâcât-ı renk renginden
Dökülen bir şelâle-i nûrun,
Hep bu emvâc-ı lem'a-perveridir!..
Şimdi rûhum bu şems-i muhtazırın,
İn'ikasât-ı nûr-ı zerdiyle,
Titreyip ağlayan bu deryânın,
Pîş-i emvâc-ı nâledârında

Böyle bin muhtazır, perâkende,
Hâtırâtın tezekkürâtıyla,

Ağlıyor derbeder, hazîn, hâsir!...

66.

SENİN İÇİN

Bunlar!..

Zalâm-ı leyle-i hicrin bütûn o evhamı
Garik-ı hüzn ediyorken, zemîni, eşyâyı
Kamer de peyker-i handânını edip izhâr
Arza karşı ederken tebessümün îsâr
Dilimde âteş-i firkat, gözümde eşk-i revân
Dehinde nâle-i şîven garîb ü giryе-künân
Seni gözüm o zaman yâdeder de ađlarım âh
Anar da inlerim ey gıpta-ı melâik vâh

Bahâr!..O devr-i saadet, o fasl-ı şevk u sűrűr
Cihâna bahşediyorken safâ-yı şevk u hubűr
Şűkűfte gűllerin âgűş-ı itr-dârında
Lebin lehimde, saçın târmâr sînemde
Eder iken gűzelim hasbihal u arz-ı merâm
Tefekkűr eyliyorum şimdi nâle-sâz műdâm
Muhabbetinle geçen hep o űmr-i memnunu
Gelip de görmelisin şimdi sen bu mahzunul!..

Gelip de görmelisin sen evet, bu nâlânı
Bu űmrden műteneffir bu zâr u giryânı
Gözümde kalmadı asla sirişkten katre
Bu firkatınle gözüm sen beni helâk ettin
Beni elemle bıraktın uzaklara gittin
Bu imtihan-ı azabın yeter a cânânım!..
Bana o çehreni göster bana a dildârım

67. YEDD-İ NESEVİYYET

O nesc-ı şûh-ı nezîhinde sanki nûr-ı seher.
Bütün tezezhür-i hüsnüyle parlaşır, gülüşür...
Muhabbetin ezeli şi'r-i nâbı işve eder;
O lems-i hâr-ı samîminde... Oh!.Dûrâdûr!.

Harîr-i hilkatı, şefkat, garâm u sâfiyyet;
Evet, o el ki şemîminde yekser rîh-i bahâr,
Bütün o itr-ı garâmıyla zîtemevvüc-i nûr,
Bütün esîr ü ziyâsıyla handever her bâr.

Evet, o şi'r-i mutarrâ ki hatf-i mübtesimi
Saçar mehâsine bir nağme-i esîr-i hayat
O nazlı zehre, o dilber neşîde-i ezeli,
Ki hissi aşk ü safâdır ki rûhu hep hevesât!..

Semâ-yı gam-ı hayatın, o, ufk-ı hüznünde,
O, bir sitâre, o, bir mihr-i şûh u sevdâkâr;
O el ki şi'r-i hafâsıyla mâtem-i beşeri,
Gumûm-ı kalbini şefkatle mahveder, uvalar...

68. PERİ-Yİ BAHAR

Gülgûn dudaklarında uçar nağmeler, müdâm
Sâkin nigâh-ı muhtecibi; rûhu titretir;
Bir nâzenin çiçek ki semâ mahrem-i garâm;
Bir sermedî çiçek ki muhabbet-numûnedir...

Her hande, her tebessümü sevdâlar anlatır;
Altın, gümüş, zümürüd ü yâkutlar saçar!.
Bir lems-i şûh safâsıyla sanki parlaşır,

Her berg, her çiçekte.. zemînlerde hüsn-i yâr

Hem-râz-ı rûh-ı bîhazeri; nazlı zehreler..

Penhâ-yı sâf-ı âlemi bir menba'-ı esîr;

Altun ufuklarında uçar mâî nazreler;

Tenşît eder hayatını bir hande-i münîr!..

Her şey, evet, gözünde münevver, emel-efzâ

Her şey safâ-yı kalbine bâdî deniz.. semâ...

Lâkin eder hayâtını bazen melâl-i gam;

Endişe-i hazân ki, uzak nâle-i herem!..

69.

NESEVÎYYETİ..

Bir çiçek... belki bir firîşte-i nûr...

Refref-i bâl-i pür-sürûdundan;

O şemîm-i şagaf-füzûdundan,

Süzülür mevce mevce, aşk u sürûr!..

Nazlı bir zehre...belki bir zanbak...

Cünbüş-i şûh-ı yâl ü bâliyle;

O semâvî hırâm-ı nâzıyla;

Bitecek sanki... mahvolup gidecek!..

Sâf bir nazra.. bir ümmîd-i muhâl

Mâni-i hüsn-i âsmânîsi,

Kalb-i handan-ı bîkarârîsi,

Mübhemiyetle hem-sürûd-ı visâl...

Evet ey hande-i ezel-perrân

Ey kadınlık hayâlî, ey sevdâ,

Öyle oldukça mübhem-i ma'nâ,

Pey-i nûrunda titreşir bu hayât!.

70.

GIRYE-İ NİYÂZ

Mâhtablar, gurûblar, eshâr;
 Jâleler, âsumânlar, ezhâr;
 Ebr-i rengîn-i ufk-ı fecr-i bahâr;
 Encümün lerze-i nigâhından;
 Evet, ey yâr-ı gıpta-i nâhîd,
 Sanki hüsnün bütün bedi'aların,
 Müctemî' rûh-ı sâf-ı nâzından;
 O kadar ki perî-i hüsn ü garâm
 Sanki meclûb-ı yâl ü bâlindir!
 Oh, lâkin sanır mısın güzelim;
 Bu şebâb-ı mehâsin-i âlem,
 Bir hazân-i fenâyâ mâildir?..
 Bir temâs-ı nesîm-i fecr ile hep,
 Münkeşif gördüğün bu ezhârı,
 Bir hazânın hevâ-yı gaddârı
 Bir zaman sonra soldurup yakacak!..
 Etme dilber!.. Bu ömr-i fâtirimi
 Bir nevâzişle okşa; mecrûhum
 Bu muvakkat hayât-ı aşkımızı,
 Ne zehirlersin ey benim rûhum!
 Seni mağrûr eden bu hüsn-i şebâb,
 Bir zaman sonra bâd-ı meşîb ile
 Solacaktır; ve sen nedâmet ile
 –Arayıp umk-ı târ-ı mâzîden–
 Dökeceksin sirişk-i renc-i firâk!..

71. MAVİ GÖZLER

İki çapkın nuveyre-i sevdâ,
İki şî'r-i belîg-i mevce-nümûd;
Umk-ı aşkında dâima peydâ;
Şuhî-i aks-i âsmân-ı kebûd.

Sanki rûh-ı kebûd-ı handânî,
Sermediyyetle hem-leb-i hilkat;
Denizin rengi zâr u pür-hasret,
Sanki meczûb-ı şî'r-i pür-ânî!

Evet onlar, bu şî'r-i handânın,
Bâdî-i inkişaf-ı matla'ıdır,
O mukassî leyâl-i hicrânın;
Ahterân-ı kebûd-ı enveridir!..

Oh... Onlar, o sermedî gözler,
Pek büyük bir cihân-ı sevdâdır;
O kadar ki, bu rûh-ı gamperver
Âsmânında girye-pîrâdır!..

Handeler... Nûrlar, ziyâ-yı seher,
Umk-ı zulmette mevce-hîz-i safâ;
İki mahmûr, maşrık-ı hulyâ,
Ezeliyyet içinde işve eder!

Mavi gözler.. nedîm-i âlâmım,
Fikretim, rûhum orda perverde,
Hüzn ü şevkım... ümmîd-i ilhâmım
Hep o mest-i melâl gözlerde...

72. EY NESEVİYYETİ!.. Şİ'R NEDİR?..

Bu bir hayâl idi evvelce, fikr-i hâtiimin,
Firâz-ı ufk-ı serâbında dâimâ uçuşur;
O handedir, o tebessüm, o nağmedir ki şî'r,
Uçar bahâr-ı ezelden... nevîdid ebedin

Bütün o aşk u melâlîmle ben, semâlardan,
Ararken, âh, ararken o nazra-ı ebedî;
Bugün figân ile hep, anladım hatâlarımı,
Huzûr-ı ânına geldim, suâl için senden:

–Şî'r nedir?.. O güzellik değil midir ki, bütün
Sahâyifinde uçar, hep bedâialar, mehtâb;
Meâl-i rûhu semâ, nûr-ı fecrdir ve şebâb...

Evet, o rûh-ı safânın budur o mânâsı!
Fakat neden bilemem, hilkatın o eczâsı
Nigâh-ı nâfiz-i şî'rinle hep söner küskün...

73. RAKSEDERKEN

Tebessüm, handeler, sevda.. temayül, nazreler, perrân
Enîn ü girye-i firkat..sitekler, âhlar lerzân,
Bütün bir şî'r-i aşkın mevc-i rengârengi, envârı
Olur her gamzeden, her nazreden, her lerzeden rîzân!

Urulmuş şimdi bir kuş; çırpınır bir acz-i rikkatle;
Birazdan mültefit âzâde-gam bir mübtesim sayyâd
Ölür mûsikî-i aşkın o sihr-i cân-rubâsıyla
Safâlar, şevkler şimdi, birazdan giryeler, feryâd!

Muvakkar, muhteriz... Bir nağme, bir feryâd-ı mûsikî
 Sarar efkârı; birden pîş-i enzar-ı muhabbette
 Ebedlerden, ezellerden, açar bir ufk-ı pür-hande,
 Muhayyel bir seher.. Bir fecr-i hulyadâr-ı nûrânî

74. KADIN NEDİR, ÇİÇEK NEDİR?

Kadın nedir?.. O münevver menekşedir ki uçar.
 Samim-i hüsn-i bahârında hande-i âfâk;
 Çiçek nedir?..O da bir aşk-ı mübtesimdir ki
 Şemîm-i rûh-ı behîminde bir kadınlık var!..

Çiçek meâl-i ebedden terekküb etmiş ise,
 Kadın hayâl-i ezelden temessül etmiştir?
 Bu; mâh ü mihre mutâbık birer teşâbühtür;
 O, rûh-ı rikkate âit, bu kalbe âit ise..

Kadın, semâ; o da bir nuhbe-i tesellidir,
 Kadın çiçek, o da bir hande-i nihânîdir;
 Bu iki rûh-ı nefîsin meâli sevâdır!.

Bu can-rubâ, bu iki zehre, böyle hem-dil iken;
 Sezâ mıdır ki demek aşka sen çiçeksin sen,
 Sezâ mıdır ki demek her şeye kadınlıktır?..

75. Sevgilime!

Ben! Senin o münevver tebessümlerine karşı:
 – “Seni seviyorum; bu aşk-ı mahmumun vûs’at-i
 bîpâyânını ‘sevmek’ kelimesinin umk-ı şî’riyetinde
 mündemiç olan o esîrî mânâlar, o semâvî, muhteris
 samimiyetler oh.. bütün o nezîh ve münevver emeller

ihata edemez. Evet sevgilim, o kadar severim ki..."

dediğim zaman:

– "Emin ol" derdin değil mi? "Emin ol ki bîpâyânî-i muhabbetinin semâî ebediyetinde mütemayil, vefadâr; evet; bu aşkın gibi sermedî bir kalb-i sevdâkâr; edediyen pervaz edecektir", der ve bir humma-yı garâm ile titreyen ellerimi, nazik tombul parmaklarıyla tutarak; hafî bir ihtilâc-ı ca'liyetle çarpan o sâf kalbin üzerine vaz'ederek, mütehekkim bir vakar-ı neseviyyetle ilave ederek:

– "O kalb de, şu ellerinin altında çarpınan kalb-i müştâkımdır!..."

76.

TERÂNE

Güzelsiniz;

Emelsiniz,

Hayat-ı inkisârıma ekille-i ebedsiniz!

Semâların güzelliği, leâli-i ziyâsı var;

Şafakların, denizlerin mezhâir-i hayâlî var;

Fakat bu rûh-ı zârımın,

Bu aşk-ı gam-medarımın,

Emin olun ki sevgilim, ne nûru var, ne aksi var!

Anın ümîdi sizsiniz;

Hayâliniz, meâliniz bu rûha irtibatı var..

Güzel melek, çiçeksiniz,

Evet çiçek meleksiniz!

O yâl ü bâlinezdeki nezaket ü zarafetin,

O şi'r-i handeperveri rûbâb-ı şi'r ü aşkının,

Samîm-i rûh u kalbime,

Nezîh bir terânedir.

77. TERÂNE

Gel ey mihr-i hayâlim, ey benim âmâc-ı âmâlim,
 Evet ey yâr-ı nâzanım
 Perestîdem, enîsem, dilberim, ey şûh-ı handânım,
 Bak etrâf u havâliye
 Ufukta mübtesim; hulyâ-yı subhun şûhî-i nâzı
 Uçar her berg-i hazrâdan;
 Çiçekler hep târî, kuşlar münevver; lahn-ı dilsâzı
 Bekâret, ebr-i sevdâdan
 Yağar hep sanki altın, sanki zümrüt, sanki hulyâdır!
 Cihân mahmûrdur, her yer harîm-i aşk u sevdadır:
 Bütün handan,
 Bütün hayran!
 Semâlar reng-i firûziyla pür şevk u muallâdır..

 Gel ey mihr-i hayâlim, ey benim âmâc-ı âmâlim,
 Evet ey yâr-ı nâzanım,
 Perestîdem, enîsem, dilberim, ey şûh-ı handânım,
 Benim ey şî'r-i elhânım
 Gel ey yârim o hüsn-i hande-zâd-ı bîhemâlinle.

78. TERÂNE

Kalbim seninçün sevgilim
 Nâciz bir bâziçedir;
 Asla çekinme, çiğne, kır,
 Hep böyledir zevkim benim
 Her nâlesi cân u dilin
 Bir nağmedir elhânıma;
 Zevkim sebep ahzânıma
 Hüznümse, şevkımdır benim

Kalbim senindir hep senin,
 Kır sevgilim
 Ez sevgilim
 Hep böyledir zevkim benim

79. GÖZLERİNİN İLHÂMI

Pür-hande leyâlin –bütûn âvâre ve berrak,—
 Seyyâle-i eshârı nighindan uçarken;
 Sen, ey güzelim, rûhumu rûhunla öperken,
 Rûhumdan uçar rûhuna bir bûse-i müştâk!

Rûhumdan uçar rûhuna meshûf u gürizan
 Bir hande-i ma'sûmesi bir tıfl-ı garâmın;
 Bir tıfıl-ı garâmın ki olur şî'-i nigâhın,
 Her lahzada üstünde emel bâr u nigeş bân!..

Ey her emelim, her elemim; hiss ü hayâlim
 Oldukça senin öylece aşkınla müheyyic;
 Kalbimde söner giryelerim; renc ü melâlim..

Her lahnımı bir bûse-i gül-reng ü münevver
 Bir sîne-i sevdâ ile âfâka fısıldar
 Yazdıkça senin aşk-ı nezîhinle müheyyic!..

80. GÜLERKEN

Gülerken, ey ebedî rûh-ı hande-i eshâr
 Önümde penbe güneşler uçar, güler sanırım,
 Yağar hayâlîme ey hiss-i fikretim, sanırım,
 Şelâlegâh-ı şafaktan etek, etek ezhâr

Gölüşlerin mi çiçek, yoksa leblerin mi çiçek?
 Çiçek de olsa lebin, handeler de nûr olacak;
 Bu bir teâdül-i hilkat ki, zehre-i lebine
 Düşen ziyâ-yı tebessüm esir ü nûr olacak..

Gül ey melek! Şeb-i şîrimde, şîr-i nûrunla
 Sehâbeler gülerek böyle âkis oldukça
 Açar bahâr-ı hayatımda penbe bir gonca!

Gül ey melek! Seni gördükçe böyle hâlinle
 Sarar hayâlimi bir zehre-zâr-ı nûrânûr,
 Güler önümde müzehher bir âsumân-ı sūrûr...

81. SÜRÛD-I EMEL

Güldün; şeb-i şîrimde bütün şîr ü emeller
 Pür-hande, pür-âhenk ü pür-âvâz döküldü;
 Mehtâb u ziyâ fecr ü şafak, nûr döküldü
 Reyyân-ı emel, mest-i hafâ.. şûh-ı münevver...

Güldün; şafak-ı şîrime altınlı ziyâlar
 Bir ufk-ı ezelden gülerek şimdi saçıldı;
 Güldün güzelim, rûhuma handân u müzehher
 Gül-hande-i tâbân-ı lebin şimdi saçıldı...

Güldün; gülerek, güldü bütün şîr ü hayâlim
 Güldükçe hayatım gülecek hep ebediyyen
 Hüznüm yine senden bana, mâtem yine senden!

Her lem'a-ı aşkın bana her nûra bedeldir
 Her hande-i nûrun bana bir şîr-i emeldir;
 Bir şîr-i emelsin bana ey şîr-i hayâlim!..

82. HER GÜZELLİK İÇİN

Güzellik, ey büyük rûh-ı meâlî,
Açan her hisse pehnâ-yı ebedden
Derin bir ufk-ı müstesnâ-yı hulyâ!

Hakayık zıll-ı hülyâperverinden
Alırken ince bir bâl-i hayâlî
Olur mânâ-yı leyl-â-leyl-i hilkat

Müzehheb, handever bir şi'-i rüyâ...

Evet ey heykel-i zibâ-yı rikkat
Olur pîşinde rûmâl-i tezellül
Küçükler, büyüklükler, semâlar...

Olur hattâ benim kalb-i alîlim,
Benim hissim; benim şi'rim –eminim–
Senin nûrunla bîhûş-ı teselli

Evet, dâim hayâlâtımda belli
Durur mânâ-yı ta'zîmin senin hep
Senin ey hande, ey şi'r-i müzehheb!..

Senin nûrunla kaimdir hayâtım.

83. PERİ-İ HÜRRİYET

Edip serâir-i eb'âdı câbecâ târâc
 Göründü dest-i ümîdimde bir mükevkeb tâc
 Zalâm-ı leylede mer'iydi râh-ı zerkârı
 Ve oldu her şey'e bir râ'se-i ziyâ sârî.
 Kızıl ve gölgeli kıvrıntılarda gizlenmiş
 O hüsn-i müskiri sarmıştı lerze-i hâhiş;
 Gözünde katre-i zerrîn-i ihtîsas ü heves
 O gizli sîneyi sarsardı bir menekşe nefes
 Zer-i hayâl ile perverde nâşînide, târî
 Şükûfelerle örülmüştü zülf-i leyl-eseri.
 Gülen dudakları zulmette kanlı bir güldü
 Ve gözlerim onu görmekle âşinâ buldu.

Bilirsin ey gülen âsûde-rûh u çehre kadın
 Leyâl-i vahdet u gurbette beklenen sendin.

84. HİLÂL-İ SEMEN

Daha pek yavru pek küçükken ben,
 Büyükannem tutardı alnımdan,
 "Bana bak, böyle dilberim!" derdi.
 Sonra mâh-ı nev-incilâya bakar,
 Leb-i mağmûmu bir bükâ saklar,
 Bir hitâb-ı semâyı dinlerdi.
 Ey hayatımda her doğan derdi
 Kalbeden bir ziyâ-yı hissiye,
 Bu duâsıydı eski bir rûhun
 Sis ve zulmette gizli âtiye.
 Leyle-i gayb, sırr-ı müstakbel,
 Çeşm-i sâfında hasta bir çocuğun

Gizli bir fecrin ziyâlarından emel,
 Bir teselli-i mihribân alacak,
 O harâbât-ı târ ü sâkiteye
 Doğacak belki bir ziyâ-yı şafak,
 Böyle her nev hilâli seyretti,
 O soluk göz ki şimdi topraktan
 Seyreder başka bir hilâl-i semen,
 Ben ki efsane-i tahayyûlden
 Hep hayatımda bir emel taşıdım,
 O solan şi'r-i sâf u mağmûmu
 Hep o mâziyle duymak isterdim,
 Gözünün samt-ı pür-füsûnunda .
 Gel bu şâmın gümüş sükûtunda
 Bu sadeften hilale karşı senin
 Bir yeşil bûse saklayan gözünün
 Göreyim cennetinde âtimi.

85.

BAYRAK

Ey âşinâ-yı elem, ey hilâl-i bîvâye
 Dağıldı hüsnünü ye's ile saklayan sâye;

Bu kavs-ı sîm ü harîrin ki altı asr evvel
 Bir ufk-ı sâkine doğmuştu pür-heves, pür-emel

Koyulsun encûm-i hülyâyâya doğru pervâz;
 Bugün bu senden inen nûr-ı tesliyyet-sâza

Biraz açılmak için muntazırdı hep geceler
 Ey ince, penbe hilâl, ey yarınki mâî kamer.

86. GÜNEŞE

Önünde böyle yatarken, soğuk, tehî, çıplak
Bu eskiden beri açlıkla inleyen toprak

Güneş!.. Denizleri sa'yetme nakş u telvîne
Deniz değil sana muhtâc olan sakat sîne!

Güneş!.. Bu nûrunu bezl etme mâh-ı gamgine
Gam u felâketi yerlerde başla teskîne!

Yeşil ekinlere feyz-i hayâtı tesrî et
Rûkûd-ı ye'si dağıt, za'f-ı zârı teşci'et

O ağlayan göze gönder biraz ümîd ü ziyâ
Bu yükselen ele ufk-ı ümmîdi tevsi et!

Biraz füyûzunu gönder bu ye's ü ferdâya,
Kadınlar ağlamasın, hasta, bîheves, gûyâ
Menekşe gözleri küsmüş bahâr-ı rûyaya

Güneş!.. Bu zucreti rûhumda başla teshine
Bu ufk-ı leyleyi kalbet bir ufk-ı şîrîne.

87. AKŞAMLARIM

Her akşamüstü ufuklarda bir selâm ararım.
Her akşamüstü uzak bir semâ-yı muzlimden,
Sükût u zulmet olan bir muhit-i mü'limden
Doğar hayâtıma bir hecr-i dâimî sanırım.

Semâ, senin o zaman mâteminle, hüznünle

Deniz, senin o zaman hâtıranla mâlidir.
 Havâda son nefesin ye's-i rûhu hâkîdir.
 Akar sular, dereler son nidâ-yı ye'sinle.

Emellerimde bu dem bir hubûb-ı târ uyanır.
 Kederlerimde büyük bir sükût-ı zıll u havâ;
 Başım elimde, uzaklarda ihtizâr-ı mesâ,
 Dumanlı, gölgeli bir sâha-i hayâl uzanır.

Hayâl ü hissimi reng-i muhîte benzeterek
 Zevâl-i ömrümü seyreyliyor sanır nazarım.
 Erir bu dem kalır ufukumda bî-ziyâ bir renk
 Hakâyıkım, elemim, zulmetim, düşüncelerim.

Şemîm-i vaslını bir nağme, bir havâ, bir zıl
 Bu dem muhit-i hayâta anlatır, dağıtır,
 Bu dem, bu dem senin ey rûh-ı gâib ü zâil
 Cünûn-ı eşkimi tenvîme geldiğin demdir.

Buhâr-ı şâm ile dağlar, denizler, ormanlar
 Gurûb eder gibi bir başka cevî-i esrâra,
 Uzak ufukların üstünde mest ü âvâre
 Sükût-ı firkat-i ervâha Zühre nakleyler.

Başım elimde sorar gözlerim ufuklardan
 Şemîm-i vaslını bir nefha, bir havâ senden;
 Bakıp ufûlüne her şâm-i mü'limin sanırım
 Doğar sükût ile akşamlarım mezârından.

88.

KİŞ

Melâl-i fasl. Birleşti işte şâm ile bâd...

Zalâm-ı hocre-i ye'sinde bir ziyâ îkâd
 Eyle ey fânî,
 Ve sonra ağlamadan
 Kapat derîçe-i mağmûm-ı fikr ü hülyânı.

Yarın çamur ve dumanlarda gaybolan birisi
 Bu soluk lem'a-ı ümîd-resi,
 Görerek mest-i ihtizâz u hayâl,
 –Cebîn-i leylerde bir katre-i zeheb gibi lâî–
 Koşacak, sende ilticâ edecek...

O gelen dul kadın veya erkek
 Sana, titrek lebiyle, beklediğin
 O selâm-ı muhâli söyleyecek.

89.

BAHÂR

Nev-incilâ fecrin
 Semâ-yı sâkin ü gülgûnu inkişâf etmiş,
 Bir cihân-ı buhârın üstünde,
 Ve şimdi serin
 Esen nesîm ile doldukça rûha ârâmiş,
 Sanki etmektedir hayâle temâs,
 İpekli örtüsü bir hüsn-i şûh u sehhârın...

Sularda, tûde-i eşcar-ı sebzgûn u bahâr
 Yeniden râ'şelerle nakşolmuş...
 O gümüş
 Safha üstünde şimdi her şey var;
 Kelebek, serçe, kumru, kırlangıç;
 O böcekler ki, samta bir müz'îç
 Nefha eyler, yorulmadan îsâr;

Sonra onlarla, sönmek üzere duran,
Soluk semâdaki mahmûr dîde-i elmâs...

90. TAHATTUR

Bir Acem bahçesi, bir seccade,
Dolduran havzı ateşten bâde!
Ne kadar gamlı bu akşam vakti!
Bakışın benzemiyor mutade!

Gök yeşil, yer sarı, mercan dallar,
Dalmış üstündeki kuşlar yâda!
Bize bir zevk-ı tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyada!

91. AĞAÇ

Gün bitti. Ağaçta neşe söndü.
Dallar ateş oldu. Kuş da yakut.
Yaprakla kuşun parıltısından
Havzın suyu ergûvâna döndü.

92. SÜVÂRİ

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvâri geliyor kan rengi.
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi!..

Bir bakır tasta alev şimdi havuz,
Suya saplandı sanki mızraklar
Açılıp kıvrılarak göklerde

Uçuyor parçalanın bayraklar.

BİTMEMİŞ ŞİİRLER

93. Kuytu bir bahçede bir kuş ötüyor,
Son kızılııkla yanan bir dalda.
Ağlıyor eski vedâ türkülerini
Bir alev ufka giden sandalda!..

94. Gerçi ömrün senin şafaklarda
Yeni açmış çiçekle kardeşti,
Gerçi ömrüm benim ateşti,
.....
Elimiz dalgalarda birleşti.

95. Bir kuş düşünür bu bahçelerde
Altın tüyü sonbahâra uygun.

96. Şâirlerin en garîbi öldü.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan

- 1998 Her Yönüyle Dil
 1999a Anlambilim
 1999b Şiir Dili ve Türk Şiir Dili

ATAÇ, Nurullah

- 1933 'Ahmet Hâşim'e Veda'
 Mülkiye, nr.27

AYVAZOĞLU, Beşir

- 2000 Ömrüm Benim Bir Ateşti

BEZİRCİ, Asım

- 1986 Ahmet Hâşim/ Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme
 Şiirleri

BEYATLI, Yahya Kemal

- 1983 Siyasî ve Edebî Portreler

ÇOBAN, Ahmet

- 1999 Ahmet Hâşim'in Şiir Üslûbu,
 Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

CENAB ŞEHABETTİN

- 1933 'Ahmet Hâşim'
 Yeni Türk Mecmuası, nr.10

DİLÇİN, Cem

- 1997 Örneklerle Türk Şiir Bilgisi

ENGİNÜN, İnci ve KERMAN, Zeynep

- 1991a Ahmet Hâşim, Bütün Eserleri; Frankfurt
Seyahatnamesi- Mektuplar- Mülakatlar
- 1991b Ahmet Hâşim, Bütün Eserleri; Gurabahane-i
Laklakan- Diğer Yazıları
- 1991c Ahmet Hâşim, Bütün Eserleri; Bize Göre-
İkdam'daki Diğer Yazıları
- 1999 Ahmet Hâşim, Bütün Eserleri; Piyâle- Göl Saatleri-
Diğer Şiirleri

ERGİN, Muharrem

- 1993 Türk Dil Bilgisi

HİSAR, Abdülhak Şinasi

- 1963 Ahmet Hâşim, Şiiri ve Hayatı

KAPLAN, Mehmet

- 1975 Şiir Tahlilleri

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri

- 2000 Ahmet Hâşim

ÖZBAY, Hüseyin

- 1994 Çolpan'ın Şiirleri

ÖZMEN, Kemal

- 1977 'Ahmet Hâşim Sembolist mi, Empresyonist mi?' :
Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Nevin Önberk
Armağanı.

SALDERE, Gülsüm

- 2001 Abdürrahim Karakoç'un Lirik Şiirlerinde Kelime
Dünyası.
Gazi Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans
Tezi)

SUNGUR, Necati

- 1992 'Şair ve Üslûp'
Yedi İklim Dergisi, S. 124, Eylül:109

TANPINAR, Ahmet Hamdi
1982 Yahya Kemal
1933 Ahmet Hâşim'e Dair
Mülkiye, nr. 17

TANYOL, Cahit
1985 Türk Edebiyatında Yahya Kemal

ÜLKEN, Hilmi Ziya
1933 Ahmet Hâşim'in Şahsiyeti
Mülkiye, nr.27

SONUÇ

Ahmet Hâşim edebiyatımızın en verimli dönemi diyebileceğimiz 20. yüzyılın başlarında yaşamış; Tanzimat, Servet-i Fünûn ve Millî Edebiyat cereyanlarını görmüş önemli bir şairdir. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti içinde yer alan Hâşim her yaptığı tartışılan, çok eleştirilen, hemen herkesle kavgalı olmasına rağmen çok sevilen bir isimdir.

Son yıllarda üzerinde durulan, araştırılan ve değerinin yeterince anlaşılmadığı düşünülen bu şairin edebiyatımızda hak ettiği yeri alması için yapılan çalışmalar ne yazık ki yeterli değildir. Yaşadığı dönemde modern fikirleri yüzünden anlaşılamayan şair bugün de dili yüzünden aynı kaderi yaşamaktadır.

O Belde, Yollar, Merdiven gibi şiirleri edebiyat seven belli bir kitle tarafından bilinse de ne yazık ki genç nesil Hâşim adından habersizdir. Onun duygu ve hayâl dolu dünyasına girebilenlerin sayısı ise çok daha azdır.

Hâşim'le ilgili bu çalışmamız bize, onu daha iyi anlamamızı sağlayacak veriler sağladı. Öncelikle onun klasik şiir anlayışından ve kurallardan uzak olduğunu belirtelim. Eleştirmenler tarafından toplumdan ve sorunlardan uzak, kendi fildişi kulesinde yaşamakla suçlandı. Oysa o, toplumsal problemleri iyi bilen, hatta bizzat yaşayan bir şairdi. Savaşlara katılmış, işsizliği, parasızlığı, hastalığı tanımıştır. Şairin kelimelerinden yola çıkarak onun gerçek hayattaki bu sıkıntılarını şiirlerine de yansıttığını söyleyebiliriz.

"Şiirde Mânâ ve Vuzûh" makalesi o dönemde çok konuşulmuş, Hâşim'in farkını ortaya koymuştur. Bu yazıda oldukça modern fikirler yer alır. Şair yeniliklerden hoşlanır. Avrupa'dan gelen nazım biçimlerini kullanır. Fransız edebiyatını yakından takip eder. Bununla birlikte millileşme hareketinden etkilenmez. Arûza inanır, onun âhenginden vazgeçmez.

Ahmet Hâşim şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri sık kullanır. Tüm şiirlerinde kullandığı kelimelerin %49,9'u Türkçe, %32,3'ü Arapça, %15,2'si Farsçadır. Şiirde âhengi yakalamak için mânânın âhenge fedâ edilebileceğini söyleyen şair istediği mûsikîyi oluşturabilmek için yabancı kelimeleri çekinmeden kullanır. Bu alıntı kelimeler ve uzun tamlamalar yüzünden şiirleri ilk okuyuşta anlamak güçleşir.

Pek velûd bir şair olmayan Hâşim daha çok şairliğinin ilk yıllarında eser verir. zamanla yılda bir iki şiir neşretmeye başlar. Şiirlerin sayısı azaldıkça başarısı artar. Hâşim'in 96 şiirinde toplam 8043 kelime tespit ettik. Bunların 1793'ü farklı kelimelerdir. Şiirlerdeki kelime yoğunluğunu 4,48olarak belirledik. Kelime dünyası çalışmalarında yoğunluk ne kadar düşük olursa şair o kadar başarılı sayılır. Hâşim'de kelime yoğunluğu biraz yüksek gibi görülse de bu sayıyı şairin üslûbunu da göz önünde tutarak değerlendirmek gerekir. Arapça ve Farsça kelimelerin çok kullanılması, sembol ve mecazlarla yüklü bir anlatımın bulunması, bir kelimenin her defasında farklı bir anlamı ifade etmesi ve başarıyla kullanılan tekrar sanatı kelime yoğunluğunu yükseltse de şairin güçlü ifadelerini bozmaz.

Stilistik çalışmalarında şairin sık kullandığı kelimeler de önemli bir veri teşkil eder. Frekansı yüksek kelimeleri tespit ederek şairin kişiliği ve üslûbu arasında bağlantı kurulmaya çalışılır. Biz de Hâşim'in çok kullandığı kelimeleri bularak şairin şiire ve hayata bakışını anlamaya çalıştık.

Şairin en sık kullandığı "bir" belgisiz sıfatı tam da onun müphemiyetten ve yalnızlıktan hoşlanan tavrını ortaya koyar. Şairin hep ön plana çıkardığı *rûh* (92 defa), ayın sembolü gibi kullanılan *nûr* (55 defa), uzaklıkları ifade eden *ufuk* (54 defa), *semâ* (53 defa) ve şiirlerinin ana temi olan *hayâl* (50 defa) şairin sık kullandığı kelimelerdir. Hâşim'in yoğun kullandığı kelimelerin çoğunun soyut olması da dikkat çekicidir. Bir zaman ifadesi taşıyan kelimelerin frekanslarının yüksek olması (*akşam*: 39 defa, *şimdi*: 36 defa, *gece*: 32 defa) ve daha çok karamsar duyguları ifade eden

kelimelerin kullanılması (*hūzn*: 35 defa, *gam*: 27 defa) şairin üslûbu hakkında şu sonuçlara ulaşmamızı sağladı:

Ahmet Hâşim şiirlerinde insanlardan ve gerçek hayattan uzaktır. Gerçeklerden hoşlanmaz. Bu dünyadan ve sorunlardan uzak olabileceği bir hayâl beldesini arzular. Her şeyi bir belirsizlik kisvesine büründürmekten hoşlanır. Çocukluğundan itibaren yaşadığı sıkıntılar ve hayatı boyunca peşini bırakmayan zorlukların da etkisiyle tüm şiirleri saran bir karamsarlık göze çarpar.

Şiirlerde yer alan kelimeleri kullanarak oluşturduğumuz “Kelime Ailesi” grupları da vardığımız sonuçların doğruluğunu gösterir niteliktedir. Şairin zaman adlarını çok kullanması ve bunların genelde *sonsuzluk* anlamı içeren kelimeler olması onun başka bir zamanda yaşama isteğinden ve yalnızlığından kaynaklanır. Gitmek istediği hayâl beldesinin gökyüzünün ötesinde, çok uzaklarda olduğunu düşünmesi şiirlerde bununla ilgili kelimeleri sık kullanmasına sebep olur.

Şairin bütün şiirlerindeki kelimelerin çeşitleri ve bunların birbirine oranı da Hâşim’in kelime dünyası ve üslûbu açısından önemli veriler sağlar. Şairin isimlerden sonra en yoğun kullandığı kelime çeşidinin sıfatlar olduğunu tespit ettik. Bu onun tasvire önem verdiğini gösterir. Özellikle renk bildiren pek çok sıfatın kullanımı ile şiirlerde resme yakın mısralar oluşturulmuştur.

Şiirlerde toplam 3541 isim, 2078 sıfat vardır. İsimlerin sayısının linguistik kurallar gereği fazla olduğu göz önünde bulundurulursa şairin sıfatlara ne derece önem verdiği daha iyi anlaşılacaktır. Sıfatların isimlere oranı %36,9; isimlerin sıfatlara oranı %63’tür.

Hâşim fiilleri sık kullanmaz. Tüm şiirlerindeki 735 fiilin önemli bir kısmı da bir isim unsuruyla birlikte kullanılan yardımcı fiillerdir. Şiirlerde sıfatların yoğun kullanımı nedeniyle oluşan statik havayı yumuşatan ve

şiiirlere az da olsa dinamiklik katan fiilimsilerdir. Bu nedenle fiilimsileri “fiil unsurları” başlığı altında ele aldık.

Bize göre Hâşim’in en etkili ifadeleri sıfat ve isim tamlamalarında ortaya çıkar. Şiirlerde 460 isim tamlaması ve 971 sıfat tamlaması bulunmaktadır. Soyutla somutu birleştiren, hayâl ile gerçeği iç içe geçiren şair aynı zamanda Türkçeyi de Arapça ve Farsça ile ne kadar âhenkli kullanabildiğini gösterir. Hem sıfat hem isim tamlamalarının büyük bölümü mecazî ve öznel ifadelerdir. Tamlamaların uzun ve anlaşılmaz oluşu nedeniyle şair hem yaşadığı dönemde hem de günümüzde eleştirilere maruz kalmıştır. Aslında o, tabiattaki varlıklara farklı bir gözle bakar. Hayattaki tüm şekilleri “hayâl havzı”nda görüp seyrederek.

Hâşim Fransız edebiyatından etkilenerek sembolizm ve empresyonizm akımların benimser. Şiirlerdeki girift ifadelerde, bir tabloyu andıran tasvirlerde, mecaz ve sembollerde bu akımların etkisini görmek mümkündür.

Hâşim’in şiirlerini güçlü kılan özelliklerden biri de söz sanatlarıdır. Âhengin bir parçası olan tekrarlar onun usta olduğu konulardandır. İnsanlardan çok tabiata yönelmiş olması, teşhis sanatını sıkça kullanmasını gerektirmiştir. Hemen her mısrada karşılaştığımız mecazlar, istiareler ve teşbihler ise onun söz sanatlarına hâkimiyetinin ve şiir dünyasının zenginliğinin en açık göstergeleridir.

Şairimiz yaşadığı dönemde düz yazılarıyla da bir hayli ilgi çekmiştir. Nesirleri onun keskin zekâsının ve sivri dilinin ön plana çıktığı başarılı eserlerdir. Onun nâsirlikteki başarısı önemli olsa da asıl dehâsı şiirlerinde ortaya çıkar.

ÖZET

Son yıllarda giderek yaygınlaşan kelime dünyası çalışmaları dil bilimine önemli veriler sağlamaktadır. Bu çalışmalar sayesinde üslûp incelemeleri yeni bir yön kazanmıştır. Biz tezimizde Ahmet Hâşim'in şiirlerindeki kelime dünyası üzerine bir inceleme çalışması yaptık.

Tezin giriş bölümünde Ahmet Hâşim'in hayatı, kişiliği, üslûbu, şiirleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

I. Bölümde Ahmet Hâşim'in bütün şiirlerindeki kelimelerle ilgili elde ettiğimiz verilere ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Hâşim'in bütün şiirlerinde kullandığı toplam kelime sayısı, bu kelimelerin sıklıkları, kelime çeşitleri ve bunların birbirlerine oranları, sıfat ve isim tamlamaları ayrı ayrı ele alınıp detaylı olarak incelenmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde ise şairin sık kullandığı söz sanatları ele alınarak bunların şiirlere neler kattığı üzerinde durulmuştur.

Sonuç kısmında ise incelemenin ve elde ettiğimiz verilerin bir değerlendirmesi bulunmaktadır.

Ahmet Hâşim'in şiirleri mecazlar ve sembollerle örülüdür. Şiirlerde sıkça kullanılan sıfatlar sayesinde renkli, canlı tasvirler ağırlık kazanır. Arapça ve Farsça kelimelerin çok kullanılması, uzun tamlamalar şiirlerin anlaşılmasını güçleştirir.

İncelediğimiz şiirlerin metni tezin sonuna ilâve edilmiştir.

ABSTRACT

Vocabulary studies which have been getting more and more wide-spread recently have contributed important data to linguistics. Owing to these studies style examinations have gained a new view. In our thesis, we worked on the vocabulary of the poems of Ahmet Hâşim.

In the introduction of the thesis it is informed about Ahmet Hâşim's life, personality, style, poems and works.

In the first chapter, it is mentioned about data and evaluation that we gained of all words in his all poems. It is separately examined in details about the number of words that he used in his all poems, the frequency of these words usage, the variety of words and proportion of each adjectives and noun-phrases.

In the second chapter, it is examined about art of words that he used frequently and its contribution to his poems.

In the conclusion part, there is an evaluation part that is included examination that we made and data that we gained.

The poems of Ahmet Hâşim are full of figures and symbols. Owing to the adjectives that is often used, colorful and live descriptions gains intensity.

The usage of Arabic and Persian language and long noun-phrases render difficult to the meaning of the poems.

The text of the poems that we examined is added to the end of the poems.